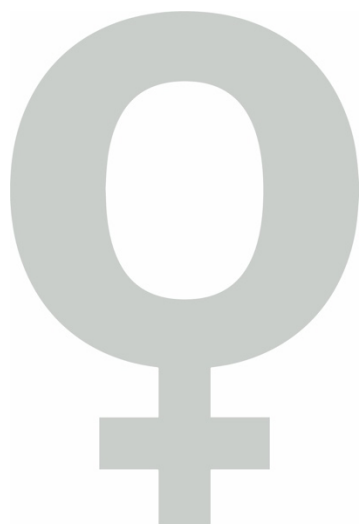

Centerkvinnornas jämslällldhetspolitiska program

Antaget vid förbundsstämman 2020
Uppdaterat efter förbundsstämman 2024

1	Innehållsförteckning	
2	Inledning	5
3	Våra friheter	5
4	KAPITEL 1: Ekonomisk frihet	7
5	1.1 Jämställd arbetsmarknad	7
6	1.1.1 Kvinnor ska ha mer kvar i plånboken och större sparkonton	7
7	1.1.2 Fler arbetsgivare och bättre villkor	8
8	1.1.3 Rätt till heltid	8
9	1.1.4 Lön för alla arbetade timmar	8
10	1.1.5 Arbetsmiljö och karriärvägar	8
11	1.1.6 Mer RUT	9
12	1.1.7 Fler kvinnor på ledande positioner	9
13	1.1.8 Försörjningsstöd ska betalas ut även till kvinnor	10
14	1.2 Jämställt företagande	12
15	1.2.2 Framåt för unga företagare!	12
16	1.2.4 Jämställd finansiering till företagen	13
17	1.2.5 Bättre möjligheter att lära av varandra med starka nätverk	14
18	1.2.6 Det börjar med oss – glöm inte normer och strukturer	15
19	1.2.7 Stötta kvinnors företagande i EU	16
20	1.3. Fler självständiga ekonomier	17
21	1.3.1. Egen inkomst för alla kvinnor	17
22	1.4 Ägande	22
23	1.5 Jämställd ekonomi för pensionärer	22
24	1.5.1 Skatt på pension och likvärdighet över hela landet	22
25	1.5.2 Bättre pensionsinformation behövs	23
26	1.5.3 Rätt till tjänstepension	23
27	1.5.5 Efterlevandeskydd efter 65 års ålder	23
28	1.5.6 Höjd pensionsavgift	24
29	1.5.7 Äldres arbetsmarknad	24
30	1.6 Jämställt boende	24
31	1.6.1 Bygg ägarätter	24
32	1.6.3 Inlåsnings effekter i boende	25
33	1.6.4 Utred sambolagen	25
34	1.7 En jämställd föräldraförsäkring	27
35	1.7.1 En individuell föräldraförsäkring	27
36	1.7.2. Överföring av pensionsrätter	28
37	1.7.3 Ge möjlighet till graviditetspenning	28
38	1.7.4 En platt försäkring med samma nivå på dagarna	29
39	1.7.5 Tidigt uttag	29
40	1.7.6 Obegränsat antal dubbeldagar	29
41	1.7.7 Mer flexibel förskola	29
42	1.7.8 Förenkla och stimulera en jämställd delledighet	30
43	1.7.9 Återinför och höj jämställdhetsbonusen	30
44	1.7.10 Information och fria val	30
45	1.7.11 Fokus på att öka männens föräldradeltidighet	30
46	1.7.12 En trygg föräldraförsäkring för ensamstående föräldrar	31

47	1.7.13 Företagarvänlig föräldraförsäkring	32
48	1.7.14 Avskaffa flerbarnstillägget	32
49	KAPITEL 2: Sexuell frihet och kvinnors hälsa	33
50	2.1 Jämställd trygghet	33
51	2.1.1 Skärp straffen för sexualbrott	33
52	2.1.2 En våldtäkt är en våldtäkt – även om den sker på nätet	34
53	2.1.3 Högre krav på rättsväsendet	34
54	2.1.4 Bättre vård för de som utsatts för sexuella övergrepp	35
55	2.1.5 Stärkt stöd för de utsatta och till extra sårbara individer	35
56	2.1.6 Behandla förövare	37
57	2.1.7 Begränsa tillgången på den våldsamma pornografin	37
58	2.1.8 Skydda barn från sexuella övergrepp och straffa förövare	37
59	2.1.9 Människohandel och prostitution är dagens slavhandel	38
60	2.1.10 Stäng ner sugardejtingsajter och strippklubbar	39
61	2.1.11 Straffskärpning för sexköp	39
62	2.1.12 Håll fler ansvariga för brott mot sexköpslagen	40
63	2.2 Jämställd reproduktiv och sexuell hälsa	41
64	2.2.1 Bättre förlossningsvård	42
65	2.2.2 Bättre eftervård	42
66	2.2.3 En mötesplats för barnfamiljer	43
67	2.2.4 Motverka ofrivillig barnlöshet	43
68	2.2.5 Surrogatmödraskap innebär stora risker	44
69	2.2.7 Mer forskning om könsdysfori	45
70	2.3 Jämställd hälsa	47
71	2.3.1 "Kvinna, var god dröj" – forskning sker fortfarande på män	47
72	2.3.2 Rätt till god psykisk hälsa	48
73	2.3.3 Förebygg ohälsa med mer friskvård	48
74	2.3.4 Rehabilitering behövs	48
75	2.3.5 Stärk elev- och ungdomshälsan	48
76	2.3.6 Bättre vård vid psykisk ohälsa och sjukdom	49
77	2.3.7 Stöd till kvinnor med missbruk	51
78	2.4 Jämställd vård och omsorg för äldre	52
79	2.4.1 Förebyggande hälsoarbete	52
80	2.4.2 Psykisk hälsa på äldre dagar	54
81	2.4.3 Bättre villkor inom anhörigomsorgen	54
82	2.4.4 Jämställd digital utveckling inom vård- och omsorg	55
83	2.4.5 Rätt till sexualitet på äldre dagar	55
84	2.4.6 Motverka våld och sexuella övergrepp på äldre	55
85	2.5. Internationell sexuell frihet	56
86	2.5.2 Reproductiv hälsa	57
87	2.5.3 Krav på konventioner och deklarationer	57
88	2.5.4 Sexualbrott i EU	58
89	2.5.5 Våldtäkt ska inte användas som vapen!	58
90	2.5.6 Ett arbete mot dagens slavhandel	58
91	2.5.7 En jämställd global vård	59
92	KAPITEL 3: Strukturell frihet	61
93	3.1 Jämställd rätt till frihet från våld	61
94	3.1.1 Bekämpa den pågående sexualiseringen	61

95	3.1.2 Våld i nära relationer – ett samhällsproblem	61
96	3.1.3 En kompetent poliskår	62
97	3.1.3 Gör "kön" till grund för hatbrott	63
98	3.1.4 Stärk kvinnojourerna	63
99	3.1.5 Kvinnofridsteam i alla kommuner	64
100	3.1.6 Inför Huskurage	64
101	3.1.7 Lex-Lotta behövs	64
102	3.1.8 Oacceptabelt med sexuellt våld och trakasserier på jobbet	65
103	3.1.9 Alla som ska arbeta med våldsutsatta ska få utbildning	65
104	3.1.10 Undvik att 2-årsregeln blir ett maktmedel	66
105	3.2 Jämställd rätt till frihet från hedersrelaterat våld och förtryck	70
106	3.2.1 Höj kunskapsnivån kring hedersvåld	70
107	3.2.2 Stärk arbetet mot tvångs- och barnäktenskap	71
108	3.2.3 Motverka könsstämpning och oskuldskontroller	71
109	3.2.4 Stärkt skydd för dem som lever under hedersförtryck	72
110	3.2.5 Ökad tydlighet i förskola och skola	73
111	3.3 Jämställda förutsättningar att lämna destruktiva och kriminella miljöer	75
112	3.3.1 Upptäck och ge rätt stöd åt tjejerna	75
113	3.3.2 Tryggare HVB och SiS-hem	76
114	3.3.3 Jämställda bedömningar inom socialtjänsten	76
115	3.3 Jämställd maktfördelning	76
116	3.3.1 Fler jämställda kommunala bolagsstyrelser	77
117	3.3.2 Fler kvinnor med politiska förtroendeuppdrag	77
118	3.4 Jämställd utbildning	78
119	3.4.1 En skola med rätt stöd för alla	78
120	3.4.2 Entreprenörskap i skolan gynnar jämställdhet	79
121	3.4.3 Utbildning ska löna sig – också för kvinnor	79
122	3.4.4 En mer jämställd akademi	80
123	3.4.5 Sex- och relationsundervisningen behöver förbättras	80
124	3.4.6 Nolltolerans mot sexuella trakasserier och övergrepp i skolor	80
125	3.5. Jämställd rätt till trygghet på äldre dagar	82
126	3.5.1. Skydd mot bedrägerier och fusk i välfärden	83
127	3.5.2. Åtgärder mot ofrivillig ensamhet	83
128	3.6 Jämställd samhällsplanering	84
129	3.6.1 Öka tryggheten i det offentliga rummet	84
130	3.6.2 Offentliga verksamheter ska arbeta med "gender budgeting"	84
131	3.7 Mer jämställd folkhälsa, föreningsliv och fritid	86
132	3.8 Ett jämställt föreningsliv	86
133	3.8.1 Idrotten ska ha jämställda möjligheter	87
134	3.8.2 Mer ansvar måste läggas på klubbar att stävja en våldsam kultur	87
135	3.8.3 Satsningar på hälsa i skolan	88
136		
137	3.9.1 Bistånd riktat till flickor och kvinnor	89
138	3.9.2 EU ska leda vägen fram till jämställdhet	90
139		
140		

Inledning

Centerkvinnorna är en feministisk organisation som aktivt verkar för jämställdhet i samhället och i Centerpartiet genom att opinionsbilda och utbilda kring samhällsfrågor och jämställdhet. Med stöd och utbildning arbetar vi för att fler kvinnor ska ta plats på ledande positioner i samhället och inom Centerpartiet.

Systerskapet är den gröna tråden i vårt arbete.

Alla individers lika rätt och värde är något som varit Centerkvinnornas utgångspunkt sedan starten 1932. Organisationens grundare Märta Leijon skrev 1950 i sin reservation till förman för att kvinnor skulle få prästvigas: "Vi äro dock inte främst könsvarelser utan födda till medborgare". Än idag strävar vi efter att individens frihet och möjlighet till utveckling ska sättas främst.

Centerkvinnorna är gröna liberala feminister. Vi kallar oss gröna eftersom vi tillhör Centerrörelsen, en rörelse som värnar om den gröna omställningen till ett hållbart samhälle och som verkar för att Sverige ska vara ett föredöme i miljö- och klimatarbetet. Centerkvinnornas uppgift är att ha ett jämställdhetsperspektiv i miljöarbetet och belysa de miljö- och klimatfrågor som har betydelse för jämställdheten.

Vårt mål är ett samhälle där alla, oavsett könsidentitet, har samma grundförutsättningar att förverkliga sig själva och sina drömmar. Vår drivkraft ligger i att skapa ett mer jämställt och bättre samhälle. Våra jämställdhetspolitiska förslag syftar till att göra skillnad – i de stora frihetsfrågorna och i de vardagsnära.

För oss är feminism i grund och botten en frihetsfråga. Det handlar om att synliggöra och vilja förändra de system och strukturer som behandlar kvinnor och män olika, både som grupp och som individer. Som feminister ser vi ett samhälle idag där kvinnor fortfarande är underordnade manliga maktstrukturer och att dessa strukturer måste ändras. Vi anser att kampen mot ojämställdhet är en gemensam angelägenhet för kvinnor och män eftersom ett jämställt samhälle gynnar alla.

Det finns flera olika feministiska utgångspunkter. Som liberala feminister ser vi de mönster i samhället som begränsar vår frihet och utgår samtidigt från individen i sökandet efter lösningar. Vi tror att svaren på många av dagens och morgondagens jämställdhetsutmaningar blir mer långsiktigt hållbara då. De viktigaste verktygen i detta arbete är kunskap och medvetenhet samt att stärka kvinnans egenmakt och undanröja hinder för jämställdhet. Ibland återstår dock inget annat alternativ än lagstiftning.

Vårt arbete är angeläget. Att halva befolkningen inte har samma möjlighet att fritt utforma sitt liv blir en förlust för hela samhället, inte bara för den enskilda kvinnan. Alla ska ha rätt till ekonomisk frihet, sexuell frihet och god hälsa samt strukturell frihet. De tre friheterna som presenteras i programmet är nycklar till en helhet – som möjliggör att varje individ, oavsett var i landet en bor, ska kunna nå sin fulla potential och leva sitt liv i frihet. Därför arbetar vi för jämställdhet, varje dag. Tillsammans gör vi skillnad.

Våra friheter

Centerkvinnorna arbetar med jämställdhetspolitik utifrån ett liberalt och feministiskt perspektiv. Som liberaler är frihet ett centralt begrepp. Varje människa är född fri. En människas frihet kan i grunden endast begränsas av hänsyn till andra människors lika rätt till frihet. Alla ska kunna bestämma över sina egna liv genom individuella och fria val. Alla människor, oavsett bakgrund, ålder, sexuell läggning, könsidentitet eller härkomst, ska ges möjlighet att utöka sina livschanser och känna frihet.

186 Vi tror att jämställdhet är en viktig komponent för att nå frihet. Centerkvinnorna utgår från
187 tre friheter som vi definierat som särskilt viktiga för att människor ska kunna nå sin fulla
188 potential och leva hela sina liv i frihet.

189 **För Centerkvinnorna handlar ekonomisk frihet om:**

- 190 • Att alla oavsett könsidentitet ska ha lika möjligheter till ekonomiskt självbestämmande och
- 191 egenmakt.
- 192 • Att alla oavsett könsidentitet ska ha lika möjligheter till ägande.
- 193 • Att det obetalda arbetet ska delas lika.
- 194 • Att alla oavsett könsidentitet ska ha rätt till lika lön för lika arbete.

195
196 **För Centerkvinnorna handlar sexuell frihet och kvinnors hälsa om:**

- 197 • Att alla oavsett könsidentitet ska ha rätt och lika möjligheter till en god hälsa.
- 198 • Att alla oavsett könsidentitet ska ha lika möjligheter till kroppslig integritet.
- 199 • Att kroppar inte ska behandlas som objekt och handelsvaror.
- 200 • Att alla oavsett könsidentitet ska ha rätt och lika möjligheter att fritt utforma sin egen
- 201 sexualitet.

202
203 **För Centerkvinnorna handlar strukturell frihet om:**

- 204 • Att alla oavsett könsidentitet ska ha rätt och lika möjligheter att fatta beslut över sitt eget
- 205 liv.
- 206 • Att alla oavsett könsidentitet ska ha rätt att leva ett liv fritt från våld och förtryck.
- 207 • Att alla oavsett könsidentitet ska ha rätt till frihet från diskriminering.
- 208 • Att alla oavsett könsidentitet ska ha rätt att känna sig trygga i samhället.

209

210

KAPITEL 1: Ekonomisk frihet

Ekonomisk frihet är centralt för att kunna uppnå våra andra friheter. Vi lever i ett samhälle där pengar till stor del innebär makt och inflytande. För oss är det självklart att samhällets ekonomiska system inte ska gynna individer olika beroende på könstillhörighet.

Ekonomisk frihet handlar om att alla oavsett könsidentitet ska ha möjlighet till ekonomiskt självbestämmande och egenmakt. Det innebär att ha lika möjlighet till ägande, att det obetalda arbetet ska delas lika och att alla ska ha rätt till lika lön för lika arbete. Det handlar om att kunna ha råd att leva ensam eller lämna en destruktiv relation.

Idag vet vi att män har en högre genomsnittlig lön och pension än kvinnor samt att kvinnor gör mer av det obetalda arbetet i hemmet. Ekonomisk frihet är i dagsläget inte en realitet för alla. Detta vill vi ändra på.

Ekonomisk frihet spänner över en rad områden – allt ifrån föräldraskap till pensionssystem. För Centerkvinnorna är det viktigt att ekonomisk frihet är en verklighet i alla delar och skeenden i livet.

1.1 Jämställd arbetsmarknad

En jämställd arbetsmarknad och möjlighet till arbete är grunden för hela samhällets utveckling; för jämlikhet, jämställdhet, finansiering av välfärden, förebyggande av utanförskap och inte minst tillväxt i hela landet. Eget arbete är en central grundbult för ekonomisk frihet och trygghet för den enskilde individen. Att alla människor ska ges möjlighet att arbeta och försörja sig själva, utifrån var och ens förmåga, är en av samhällets absoluta huvuduppgifter.

Idag vet vi att arbetsmarknaden inte är jämställd. Fortfarande tjänar män som har samma yrke som en kvinna mer och löneskillnaderna mellan mansdominerade och kvinnodominerade yrken kvarstår. Lönediskriminering är något som fortsatt existerar och som arbetsgivare än mer aktivt måste motverka. Diskrimineringslagen måste skärpas. Idag ligger ett stort ansvar på den enskilda individen att uppmärksamma fall av lönediskriminering. Vi anser att ansvaret att motivera löneskillnader borde ligga på arbetsgivaren och att ett högre vite ska utgå vid lönediskriminering. Därtill ska alla anställa ha rätt till stöd vid lönediskriminering, oavsett facklig anslutning eller inte. Därför föreslår vi att lämplig myndighet ska få i uppdrag att inrätta ett organ för att ge stöd vid misstänkt lönediskriminering och med ansvar att samla och analysera material för att få mer kännedom om lönediskriminering.

1.1.1 Kvinnor ska ha mer kvar i plånboken och större sparkonton

Att arbeta och utbilda sig ska löna sig. Vi vill att fler kvinnor ska ha mer pengar kvar på kontot varje månad. Det ska löna sig att spara till en buffert. Genom arbete bygger individen upp ett eget kapital och stärker sin ekonomiska frihet. För att kvinnor ska ha mer kvar i plånboken behövs löneutveckling men också skattesänkningar. Vi vill se ett höjt grundavdrag på arbetsinkomst. Grundavdraget är den lägsta nivån för att börja betala skatt på inkomst. Förutom detta, vill vi att skatten på låga inkomster ska sänkas ytterligare. Det innebär att de som tjänar upp till en viss summa, ska få göra ännu ett skatteavdrag. Det ska löna sig att arbeta och det ska gå att överleva på en lön.

Kvinnor och mäns sparande skiljer sig åt – och det så kallade "spargapet" ökar.¹ En undersökning från Folksam år 2019 visar att det nuvarande spargapet kan resultera i att kvinnor efter 40 år sparat ihop drygt 350 000 kronor mindre än män vid en årlig avkastning på två procent. För att stärka kvinnors sparande vill vi att sparande i ISK ska vara helt

¹ Folksam 2021. <https://nyhetsrum.folksam.se/sv/2021/09/16/fler-sparar-men-gapet-mellan-man-och-kvinnor-okar/>

skattefritt upp till ett visst belopp. Detta blir ett enkelt och träffsäkert sätt att främja sparande för personer med lägre inkomst, eftersom det sällan är de personerna som har de största sparkontona. Centerkvinnorna vill också att kvinnors kunskap om finansiella instrument ska öka, så att sparande och investeringar kan ske i olika former, till exempel genom aktier. I dag finns det flera ideella initiativ för att upplysa och uppmuntra kvinnor till detta. Det vill Centerkvinnorna främja. Därför föreslår vi en särskild statlig satsning med syfte att stötta initiativ som främjar ett ökat aktiesparande bland kvinnor.

1.1.2 Fler arbetsgivare och bättre villkor

Sveriges kommuner och regioner har tillsammans nästan 1,2 miljoner anställda. Nästan fyra av fem anställda är kvinnor, vilket är en högre andel än i andra sektorer enligt Sveriges kommuner och regioner, SKR, 2018². I flera kvinnodominerade yrken, inte minst inom vård- och omsorg, är det svårt att byta jobb och därigenom påverka sin arbetssituation eller lön på grund av att det finns alltför få arbetsgivare. Ökad konkurrensutsättning av dessa sektorer inom offentlig sektor sätter press på löneutvecklingen, karriärmöjligheter och villkor, vilket gynnar kvinnor. Därför värnar Centerkvinnorna lagen om valfrihet LOV. (Läs mer under 1.2.1. Vinstförbud är antifeministiskt)

1.1.3 Rätt till heltid

En av Centerkvinnornas främsta uppgifter är att främja en politik som skapar en jämställd och hållbar arbetsmarknad. En av de viktigaste åtgärderna är att fler kvinnor ska få möjlighet att välja att arbeta heltid. Sveriges Kommuner och Regioner, SKR, har tecknat ett avtal med Kommunal om att heltid som norm ska införas i vård- och omsorgsyrkerna. Vi välkomnar att offentlig sektor går före, samt att privata aktörer uppmuntras att i högre utsträckning erbjuda heltid till sina anställda.

1.1.4 Lön för alla arbetade timmar

För de här yrkesgrupperna vill Centerkvinnorna se bättre inflytande över arbetstider och lön för alla arbetade timmar. Många jouravtal är omoderna och inte anpassade till en professionell yrkesroll. Vi vill förbättra villkoren och därigenom höja statusen för jouranställda, inte minst alla kvinnor i vård- och omsorgsyrkerna. För att skapa ett hållbart arbetsliv bör inte minst kommuner och regioner se över och rätta till arbetsförhållandena inom vård och omsorg. Det är orimligt att inte alla schemalagda timmar räknas in i lönen och inte acceptabelt att gömma sig från ansvar genom att hänvisa till att detta är en facklig fråga. Centerkvinnorna ska därför verka för att lön ska ges för alla schemalagda timmar, även jour.

1.1.5 Arbetsmiljö och karriärvägar

Centerkvinnorna vill att det skapas karriärvägar inom alla yrkeskategorier, bland annat genom att säkerställa att privata arbetsgivare kan verka inom den offentliga sektorn. Yrkesgrupper, som undersköterskor och förskolepersonal, utgörs av kvinnor med låg lön, tunga arbetsuppgifter och begränsade möjligheter till karriär och självbestämmande. Det gör också att dessa personalgrupper ofta har hög sjukfrånvaro. Vi kräver därför att en utredning tillsätts för att föreslå generella förbättringar i arbetsmiljön inom vård och omsorg för samtliga vårdverksamheter. I direktivet vill vi att utredningen ska få i uppdrag att ta bland annat ställning till storlekar på arbetsgrupper ur både ett medarbetar- och ett chefsperspektiv, möjligheter till rast och vila, schemaläggningar och avsatt till administrativt arbete.

Vi behöver fler sjuksköterskor och undersköterskor, men det är få som söker sig till yrket. Därför ser Centerkvinnorna behov av satsningar på särskilt vård- och omsorgssektorn, både

² SKR (2018) Personalen i välfärden. Personalstatistik för kommuner och regioner

när det gäller höjda löner, förbättrade förutsättningar för karriärutveckling och en hållbar arbetsmiljö. Vi vill satsa på ett sjuksköterske- och undersköterskelyft för att höja lönerna inom sektorn. Därtill behövs det satsningar på att fler ska kunna utbilda sig till specialistsjuksköterskor. Vi vill att de som gör det ska få lön under utbildningen, precis som specialistläkaraspiranter får. Att fler ska kunna bli specialistsjuksköterskor förutsätts av att det finns tillgängliga handledare, och för detta vill vi att regioner öronmärker pengar. För barnmorskor ser vi, För barnmorskor vill Centerkvinnorna att det ska införas ett kliniskt basår. Att nylegitimerade barnmorskor börjar arbeta på en gång är i sig bra, men de räknas som en fullärd anställd trots att de är nya i yrket.

Centerkvinnorna ser också att liknande satsningar behövs för undersköterskor genom en betald vidareutbildning för specialistundersköterskor. Vi vill även införa en standardiserad grund- och specialistutbildning för undersköterskor, vilket skulle ge undersköterskerollen en högre status. En höjning av kompetenskrav ska också visa sig i lönekuvertet.

I de kvinnodominerade yrkesgrupperna är det även vanligare med större personalgrupper under varje chef än vad det är i traditionellt mansdominerade yrken. Större personalgrupper påverkar arbetsmiljön negativt. Vi vill att kommuner och regioner ser över personalgruppernas storlek så att chefer får möjlighet att vara bra chefer.

Centerkvinnorna vill också se nya förslag på förbättringar i kvinnodominerade sektorer, såsom arbetskläder och slopad karensdag för förskolepersonal. De som arbetar med barn utsätts i högre utsträckning för till exempel förkylningar och influensor än i andra yrkesgrupper.

1.1.6 Mer RUT

Det är angeläget att skapa strukturer som möjliggör för alla, inte minst föräldrar, att orka arbeta heltid. I många andra länder används tjänster för att underlätta livspusslet. Exempel på sådana tjänster är städning, barnpassning och matlagning. Skatteavdraget för köp av hushållsnära tjänster, det så kallade RUT- avdraget, har lett till att nya jobb har skapats i Sverige. Tusentals människor som tidigare jobbade svart har kommit in i den vanliga skattebetalande sektorn och därmed ökat skatteintäkterna. Över två tredjedelar av RUT-arbetarna är kvinnor, enligt Riksrevisionens rapport³. Vi vet också att majoriteten av RUT-företagarna är kvinnor och att en stor del har utrikesbakgrund. Möjligheten till köp av hushållsnära tjänster och tillgången till flexibel barnomsorg är exempel på reformer som för många är nödvändiga för att få ihop livspusslet. Att RUT frigör tid från hushållsarbete och att det finns tendenser till att arbetsinkomsterna har ökat för kvinnor med småbarn som använt RUT-avdrag är positivt. Det är en vinst för jämställdhet. Centerkvinnorna välkomnar därför att RUT utvidgas till att omfatta fler tjänster och att taket för RUT-tjänster höjs.

1.1.7 Fler kvinnor på ledande positioner

För att skapa en jämställd arbetsmarknad behöver vissa normer och värderingar som genomsyrar den svenska arbetsmarknaden förändras. I det arbetet är förebilder oerhört viktiga. Att fler kvinnor finns på höga positioner inom arbetslivet är avgörande för att skapa en arbetsmarknad som är inkluderande och som speglar samhället.

Kvinnor är idag fortfarande i minoritet när det kommer till fördelningen av ledamöter i bolagsstyrelser. En positiv utveckling är på gång och behöver påskyndas, inte minst när det gäller företag som till viss del finansieras med gemensamma skattemedel. De företag som har jämställda bolagsstyrelser bör premieras när statliga aktörer beviljar lån. Nordiska bolag

³ Riksrevisionen (2020) "Rutavdraget – konsekvenser av reformen", tabell 7

med kvinnor i styrelsen och i ledningen presterar bättre och är mer lönsamma än andra bolag, enligt en rapport från PwC 2019⁴.

Vi vill att statliga aktörer aktivt ska arbeta för att främja ett jämställt näringsliv. Tillväxtverket är ett exempel på myndighet som spelar en viktig roll i arbetet med att ge förutsättningar för näringslivets tillväxt och utveckling. För att skapa hållbar tillväxt och växande företag i alla delar av Sverige behövs satsningar på kvinnor som driver eller vill driva företag. Andelen kvinnor som driver företag ökar, men företagandet är fortfarande långt ifrån jämställt enligt en rapport från Svenskt Näringsliv 2020⁵.

För Centerkvinnorna är det tydligt att staten och kommunerna skulle kunna ta ett större ansvar för att främja ett mer jämställt näringsliv genom till exempel rådgivning, vägledning och smidigt tillståndsgivande. På så vis skulle det ges ökade möjligheter för kvinnor att starta och driva företag inom de områden där de har yrkeskompetens och erfarenhet. Centerkvinnorna vill även se lägre skatt på ägande och en ökad acceptans för att företag måste tillåtas att gå med vinst för att långsiktigt kunna utvecklas.

Centerkvinnorna är emot kvotering i bolagsstyrelser. Viljan till att ha jämställda styrelser anser vi måste komma från företaget själv, inte genom tvång. Centerkvinnorna vill skapa en långsiktig och hållbar förändring. Det tror vi sker genom att beslut inom näringslivet kommer underifrån och inte detaljstyrs från statligt håll. Vi vill använda morötter, inte piskor.

Ytterligare en viktig faktor när det gäller att stärka kvinnor på ledande positioner och få fram fler kvinnor på höga poster är att stärka genuskunskapen hos de aktörer som fördelar samhällets investeringsstöd. Centerkvinnorna vill därför att tillväxtprogram, innovationsstöd, investeringsstöd och lån ska ha och redovisas utifrån ett genusperspektiv.

1.1.8 Försörjningsstöd ska betalas ut även till kvinnor

Idag händer det att par som får försörjningsstöd från kommunen inte får det var och en för sig, utan att stödet enbart betalas ut till en av parterna. I vissa kommuner överlämnas beslutet om vem som får pengarna till paret. Ofta blir det mannen som tar emot stödet, inte minst i relationer med en maktobalans. I utsatta lägen kan det vara avgörande att kvinnorna har makten över sin ekonomi. Ett sätt att minska kvinnors utsatthet och öka möjligheterna för kvinnor att lämna destruktiva relationer är att stärka kvinnors ekonomiska självständighet, och i de fall ett försörjningsstöd betalas ut spelar det en central roll. Att få tillgång till sina egna pengar är också viktigt för de kvinnor som nyligen kommit till Sverige.

Centerkvinnorna anser att försörjningsstöd som beviljats till båda parter i ett förhållande också ska utbetalas till respektive person. Vi vill även att en utredning av aktuell reglering kring detta görs i syfte att stärka jämställdhet.

1.1.9 En jämställd global arbetsmarknad

Under de kommande 20 åren förväntas den globala arbetskraften öka med 800 miljoner människor. Redan idag befinner sig, enligt FN, mer än hälften av världens arbetstagare i osäkra anställningar med dålig lön. Det krävs gemensamma ansträngningar för att skapa nya, hållbara jobb. Ur ett feministiskt perspektiv är det särskilt viktigt för kvinnor och flickor – fler säkra anställningar med en lön som går att leva på är ett effektivt sätt att bekämpa det moderna människoslaveriet, som sexhandel och barnarbete. En satsning på kvinnors ekonomiska frihet genom en jämställd arbetsmarknad är i sig ett skyddsnät.

Att sätta gemensamma regler för arbetsmarknaden är svårt och riskerar att urholka

⁴ PwC (2019) "Investing in gender equality"

⁵ Svenskt Näringsliv (2020) "Företagsamheten 2020"

hållbara nationella system. Det betyder inte att det inte ska genomföras några internationella ansträngningar för en jämställd global arbetsmarknad. Centerkvinnorna vill att arbetet med Corporate Social Responsibility stärks (CSR), i hela världen, främst i mer välbeställda länder. CSR syftar till företags samhällsansvar, och hur företag genom sitt arbete kan påverka samhället på olika sätt, både ekonomiskt, klimatomfattigt och socialt. Flera svenska företag är mycket engagerade i detta arbete, och EU, genom kommissionen, för också ett arbete på området. Vi vill att EU:s strategi om CSR utvärderas och uppdateras, för att genomgående stötta och stärka arbetet med CSR i hela EU. Vi vill även att en genomlysning och utvärdering av ISO 26 000 – en internationell CSR-standard för organisationers samhällsansvar – för att kunna öka dess slagkraft och verkan i hela världen. I Sverige vill vi öka kraven på upphandlingar som kommuner och regioner gör enligt LOU (Lagen om offentlig upphandling). Upphandlingarna bör kontrolleras enligt CSR-riktlinjer, som måste utformas och implementeras.

Centerkvinnorna ska arbeta för:

- Att lika lön ska ges för lika arbete samt att ett högre vite ska utgå vid lönediskriminering.
- Att skärpa diskrimineringslagen.
- Att alla anställda ska ha rätt till stöd vid misstänkt lönediskriminering.
- Att lämplig myndighet ska få i uppdrag att inrätta ett organ för att ge stöd vid misstänkt lönediskriminering och att det i uppdraget även ska ingå att samla och analysera material för att få mer kännedom om lönediskriminering.
- Att det ska skapas möjlighet att göra karriär i alla yrkeskategorier.
- Att en utredning görs för att föreslå generella förbättringar för arbetsmiljö inom vård och omsorg för samtliga vårdverksamheter.
- Att ett statligt sjuksköterske- och undersköterskelyft genomförs.
- Att sjuksköterskor som utbildar sig till specialistsjuksköterska ska få lön under utbildningen.
- Att det ska införas ett kliniskt basår för barnmorskor.
- Att pengar öronmärks för att regioner ska kunna satsa på att fler studenter ska få handledning.
- Att en standardisering av såväl grundutbildning som specialistutbildning för undersköterskor genomförs.
- Att ökade kompetenskrav och kompetensutveckling ska innebära en justering av grundlönen.
- Att inkomstskatten för dem med lägst inkomst ska sänkas och gränsen för statlig inkomstskatt ska höjas.
- Att fler kvinnor får möjlighet att arbeta heltid och att den offentliga sektorn är en förebild när det kommer till att erbjuda heltidstjänster.
- Att statliga aktörer aktivt ska arbeta för att främja ett jämställt näringsliv samt att företag som får skattefinansierades lån ska premieras om de har jämställda bolagsstyrelser.
- Att lön ska ges för alla schemalagda timmar.
- Att försörjningsstöd ska betalas ut till båda parter i ett förhållande om båda ansökt och beviljats försörjningsstöd.
- Att utreda hur socialtjänstlagen kan justeras för att försörjningsstöd ska betalas ut jämställt.
- Att EU:s strategi om CSR ska utvärderas och uppdateras med syfte att stötta och stärka CSR-arbetet i hela EU.
- Att CSR-riktlinjer för upphandlingar i kommuner och regioner utformas och implementeras.
- Att ISO 26 000 ska genomlysas med målet att tillgängliggöras och förbättras.

1.2 Jämställt företagande

Omkring 28 procent av Sveriges företag ägs av kvinnor. Det gör att Sverige placerar sig i bottenligan bland EU-länderna vad beträffar andelen företag med en kvinna som ägare. Det är underkänt för ett land med höga ambitioner kring jämställdhet och med uttalade jämställdhetsmål. Att alla individer oavsett könsidentitet ska ha möjlighet att starta och driva företag borde vara en självklarhet. Ändå är det betydligt fler män än kvinnor driver företag och att fler kvinnor upplever svårigheter med att beviljas lån för att starta eller utveckla sina företag.

1.2.1 Prioritera kvinnors företagande i politiken

Det krävs förnyade arbetsstrukturer från politiken för att framgångsrikt främja kvinnors möjligheter att driva företag. *Vad* som många verkar vilja göra är klart – satsa på kvinnors företagande – men det behövs ett tydligare *hur* och ett tydligare *varför* i politiken. Centerkvinnorna vill att frågan ska bli en fråga för fler politikområden och att satsningar på kvinnors företagande ska ha långsiktiga mål. Vi ser också att frågan om kvinnors företagande kan och ska inkluderas i fler satsningar, som främjar företagande och innovationer.

Inom politiken behövs det en fördjupad och bredare förståelse om företagandet och kvinnors villkor i det. En del för att kunna öka denna förståelse är att ha tillgång till konsuppladad statistik på företagande och ägandeformer. Vi vill att lämplig myndighet ska få i uppdrag att samla in sådan statistik.

1.2.2 Framåt för unga företagare!

Förutom att kvinnor driver företag i lägre utsträckning i män, är det tydligt att kvinnor främst tenderar att driva företag i vissa branscher. Särskilt företag inom serviceverksamhet och personliga tjänster samt vård och omsorg är dominerade av kvinnliga ägare, men även inom utbildning är omkring hälften av företagarna kvinnor. Absolut minst kvinnliga företagare finns inom byggverksamhet, men det är relativt få kvinnliga företagare inom branscher som transport och magasinering och energiförsörjning och miljöverksamhet. Dessa trender följer i stort samma trender för könssegregationen bland anställda. Kvinnor och flickor är underrepresenterade i områden som naturvetenskap, teknik, ingenjörsvetenskap och matematik, vilket vi lyfter i Centerkvinnornas klimatdeklaration. Vad som är anmärkningsvärt är att tjejer presterar lika bra som killar i dessa ämnen i grundskola och gymnasium, men ändå väljer färre tjejer att studera vidare inom dessa områden. Resultatet blir att färre kvinnor återfinns som både anställda och företagare inom branscher som kräver dessa utbildningar, vilket är en enorm kompetensförlust och ett direkt problem, då framtidens utmaningar kräver en ökad kompetensförsörjning. Det behövs satsningar för att få unga kvinnor att välja att studera vidare inom dessa ämnen.

Tillväxtverket⁶ menar att företagande inte anses vara ett likvärdigt alternativ till att vara anställd och att flickors och kvinnors intresse för områden där de idag är underrepresenterade bör stärkas. Det håller vi med om. För att göra företagande till ett alternativ till anställning tror Centerkvinnorna på att öka inslagen av entreprenörskap i skolan. I dag provar många ungdomar att driva ett företag under gymnasiet, ett så kallat UF-företag. Att prova driva företag som gymnasieelev har många fördelar, bland annat visar forskning att lärande i entreprenörskap ökar elevers engagemang och studiemotivation, och elever får öva på att ta ansvar och gör oftast det på ett bra sätt. I 46 procenten av företagen

⁶ Tillväxtverket 2023. <https://tillvaxtverket.se/tillvaxtverket/omtillvaxtverket/vararegeringsuppdrag/starktaforutsattningarforkvinnorsforetagande.4092.html>

är det en tjej som är ledare/VD. I mixade företag är motsvarande siffra 55 procent. De stora könsskillnaderna bland vuxna företagare syns inte alls bland unga företagare.

Centerkvinnorna vill att fler elever får möjlighet att prova entreprenörskap under skoltiden. Att studera entreprenörskap är vanligast för elever vid program som handels- och administration, ekonomi, naturbruk och hotell och turism, medan betydligt färre elever vid program som samhällsvetenskap, naturvetenskap och vård- och omsorg gör det. Vi vill att entreprenörskap ska vara valbart för samtliga gymnasieprogram som ett individuellt val. Vi vill också att elever ska komma i kontakt med entreprenörskap innan gymnasiet. Därför vill vi addera entreprenörskap i ämnena samhällskunskap och teknik för högstadiel elever i grundskolan.

1.2.3 Satsa på företagare i hela landet

På landsbygden är många företagare kvinnor. Centerkvinnorna vill att fler kvinnor ska bli företagare inom jord- och skogsbruk för att skapa mer jämställda branscher, för att bryta könssegregeringen och nå ett mer jämställt näringsliv. En väg framåt för att göra det, är att synliggöra de kvinnor som är aktiva företagare inom jord- och skogsbruk. Särskilt som skogsägare är kvinnor en relativt stor grupp. Därtill finns det särskilda företagsstöd att ansöka om hos Jordbruksverket för att starta eller utveckla företag på landsbygden. Vi vill se en satsning på att marknadsföra dessa företagsstöd mot kvinnor. Det kan dels stärka kvinnors möjligheter att driva företag, dels göra landsbygden mer attraktiv att flytta till och bygga sitt liv med en försörjning genom ett eget företag.

Ännu en förutsättning för att fler kvinnor ska driva företag, är ett fruktsamt och sunt företagsklimat i hela landet, i alla kommuner. För Centerkvinnorna är det självklart att driva på för ett sunt företagsklimat ur ett jämställdhetsperspektiv i kommuner och regioner, och inspirera och utbilda kommunala och regionala representanter att göra det.

På tal om lokala företag: utbildningssektorn är tillsammans med vård- och omsorgssektorn de sektorer där det finns flest kvinnor. Detta gäller inte bara arbetstagare utan även representation i styrelser och ledningsgrupper. Inom dessa sektorer utgör den stora majoriteten av egenföretagare kvinnor. Det är oftast inte större koncerner, utan mindre lokala företag som levererar välfärdstjänster. Det är orimligt att de företag som bygger sjukhuset eller ger service till sjukhusens IT- system får gå med vinst, men inte de aktörer som tar hand om patienterna. Att införa vinsttak i vård-, omsorgs- och utbildningssektorn riskerar att öka klyftan på den redan könssegregerade arbetsmarknaden. LOV, lagen om valfrihet, har beroende på politisk majoritet varit hotad. Centerkvinnorna värnar LOV och vill att LOV ska finnas i alla kommuner. Detta för att bekämpa regionala skillnader och ge kvinnor möjlighet att driva lönsamma och växande företag i hela landet.

I takt med att LOV öppnat upp för privata aktörer inom välfärden har det blivit möjligt för många anställda inom en kvinnodominerad sektor att välja bland en mångfald av arbetsgivare. Medarbetare hos privata vård- och omsorgsföretag är sjukskrivna i mindre utsträckning och tjänar mer än sina offentligt anställda kollegor. Ökad konkurrensutsättning av dessa sektorer sätter press på löneutvecklingen inom offentlig sektor, vilket gynnar kvinnodominerade yrkesgrupper.

1.2.4 Jämställd finansiering till företagen

Att ta steget och starta företag är för många förenat med risker och stor oro. Inte minst hos kvinnor. Centerkvinnorna vill därför verka för att skapa möjligheter och incitament som minskar flera av de farhågor som är förknippade med att starta företag. Vi vill förbättra

tillgången till lån och mikrolån samt öka riskkapitalförsörjning riktad till företag som drivs av kvinnor samt att starta-eget-bidrag ska kunna beviljas även till individer som inte är arbetslösa. Offentligt finansierade aktörer med uppgift att främja företagande ska arbeta för en jämställd kapitalförsörjning.

Centerkvinnorna vill att offentliga företagsstöd fördelas mer jämställt. Det ska göras på tre sätt. För det första, ska fler av stöden utformas så att företagare i kvinnodominerade branscher kan ansöka om dem. En rapport från Jämställdhetsmyndigheten⁷ har visat att fördelningen av offentliga stöd konsekvent gynnar män, ofta då utlysningar och stöd är utformade för klassiskt mansdominerade branscher. Vi vill att fler kvinnor ska driva företag även inom sådana branscher, men vi anser också att kvinnors företagande inte ska undervärderas. För det andra, ska myndigheter som beslutar om offentliga stödåtgärder till företag få i uppdrag att göra jämställdhetsanalyser över sina bedömningar och regelbundet beställa en extern utvärdering över sitt jämställdhetsarbete. För det tredje, vill vi satsa på program för att öka andelen kvinnor som driver företag i mansdominerade branscher. En lämplig myndighet ska få i uppdrag att ta fram ett sådant program i samarbete med relevanta aktörer inom branscherna. Många kvinnor driver företag som enskild firma utan eller med ett fåtal anställda och relativt låg omsättning och för att sänka tröskeln att kunna söka om stöd vill vi att kraven på omsättning och anställda tas bort.

Riktade satsningar ger ofta mycket goda utfall, det ser vi inte minst när det gäller företagsrådgivning riktad till företagare som är kvinnor. Därför vill vi att det görs liknande satsningar för utrikesfödda kvinnor. En jämställdhetsgranskning av etableringsinsatser visar att dagens insatser är verkningsfulla, men att de är utformade efter män och att nyanlända kvinnor är underrepresenterade i insatserna. Centerkvinnorna vill främja och underlätta för fler utrikesfödda kvinnor att driva företag genom att fler kommuner och regioner erbjuder SFI utbildning för företagare, och informera nyanlända om svensk arbetsmarknad, skatt- och pensionssystem. Grundläggande kunskaper inom dessa områden kan öka chansen att våga satsa på eget företagande. För att underlätta utrikesfödda kvinnors etablering på arbetsmarknaden och öka andelen kvinnor som är företagare vill vi även se att Jämställdhetsmyndigheten ges i uppdrag att främja kvinnors företagande och etablering av utrikesfödda kvinnor på arbetsmarknaden.

Ytterligare ett område som rör finansiering handlar om satsningar med riskkapital. Endast en procent av allt riskkapital går till kvinnor som driver eller vill driva företag. Det tycker vi är synd, för kvinnan som inte får riskkapital, för kvinnan som inte vågar söka eftersom risken att bli nekad är stor, för samhället som kan gå miste om en riktigt bra innovation och ett starkt företag, och för jämställdheten. Hur privata aktörer väljer att satsa sina pengar är deras beslut, men det finns investeringsbolag som ägs av staten. När staten äger ett bolag eller en stiftelse som beviljar riskkapital, ska riskkapitalet fördelas mer jämställt. Vi vill att fler kvinnor ska ansöka om riskkapital, både hos statliga och privata finansiärer, men också att en tydlig satsning specifikt för kvinnor som vill driva företag genomförs. Därför vill vi att det införs en statlig investeringsbank som stödjer investeringar i företag som ägs och drivs av kvinnor.

1.2.5 Bättre möjligheter att lära av varandra med starka nätverk

En del av stärka kvinnors företagare är att bistå med nätverk för företagare som vill starta eller som driver företag, där de kan få stöd och råd av andra företagare, knyta kontakter och göra affärer. Nätverk kan också fungera som stöd när kvinnor ska ansöka om riskkapital. Det

⁷ Jämställdhetsmyndigheten 2022. <https://jamstalldhetsmyndigheten.se/media/ygshqxsx4/bilaga-2-till-rapport-2022-2.pdf>

vill Centerkvinnorna satsa på genom att avsätta pengar för att stötta organiserade nätverk för företagande med ett jämställdhetsfokus. Dessa nätverk behöver inte drivas av en offentlig aktör, utan initiativtagare kan vara företagare själva. Därför ska möjligheten att göra detta marknadsföras mot exempelvis relevanta branschföreningar och kvinnor som driver företag. Vår utgångspunkt är emellertid inte att sådana nätverken måste vara enbart för kvinnor, de kan också vara en plattform för alla företagare som ser vinsterna att fler blir företagare. Ett jämställdhetsperspektiv och ett syfte att öka kvinnors företagande ska dock vara en förutsättning för nätverket att få ta del av stöd.

Centerkvinnorna vill också lyfta fram kvinnor som är företagare, innovatörer, uppfinnare eller entreprenörer. Det är oerhört viktigt med förebilder för att fler flickor som växer upp idag ska våga och vilja satsa på en karriär som företagare. I Sverige finns en rad organisationer som är pådrivande för en jämställd tillväxt där kvinnor ges möjlighet att delta i samhällsutvecklingen på lika villkor som män. Insatser till organisationer som dessa behöver utökas. Centerkvinnorna vill därför stärka verksamhetsstödet till organisationer som arbetar med företagsrådgivning riktad till kvinnor.

1.2.6 Det börjar med oss – glöm inte normer och strukturer

Ett dilemma som är svårt att komma åt med politik rör normer och strukturer. Att exempelvis anställning ses som ett förstahandsalternativ är en norm som måste förändras och som kan gå att ändra på, men det finns mer normer och strukturer som kan hindra kvinnor från att starta och driva företag i samma utsträckning som män. Ofta talas det om kvinnor syn på sig själva, sin förmåga och risktagande, och på en generell nivå är kvinnor oftare försiktigare och tror inte lika mycket på sin förmåga som män gör. Det betyder verkligen inte att det är så att kvinnor inte är kapabla eller har kompetens att driva företag. Vi vet också att kvinnor i en högre utsträckning tar ansvar för hem och barnomsorg och dessutom planerar mer för det, vilket gör att de värderar till exempel trygghet i en högre utsträckning än män. Men även om fler kvinnor än män som är företagare verkar kunna lösa föräldraledighet, kan även möta hinder i att driva ett företag om de har en lång föräldraledighet.

Att med politiska förslag ändra en norm eller struktur är svårt. Det finns normerande lagstiftning som kan ge en fingervisning åt vilket håll politiken vill att samhället ska utvecklas i, men det krävs mer än så för att förändring ska ske. Därför behövs det ett ihärdigt fotarbete av oss som är engagerade och pålästa. Vi behöver ta debatter och fortsätta lyfta våra perspektiv. En förändring i familjelivet hade gynnat kvinnors möjligheter att driva företag – och där finns det faktiskt saker som går att göra, till exempel en individualiserad föräldraförsäkring. Men det handlar också om synen på kvinnor som företagare. Den normativa företagaren i dag är man. Vi vet att kvinnor är kompetenta och kunniga. Kvinnor och män bedöms efter olika måttstockar. Egenskaper som är kodade som maskulina anses vara starka när de ägs av en man, men förminskas och blir något annat när en kvinna anammar dem. Till exempel är en handlingskraftig man just handlingskraftig, medan en kvinna blir bossig. En allvarsam man är seriös och lugn, en allvarsam kvinna är stel och opersonlig. Egenskaper som är kodade som feminina har inte samma värde och kan användas för att minimera kvinnors kompetens.

Medan mätning efter mätning görs på hur kvinnor ser på sig själv och sin förmåga, har ingen mätning gjorts på exempelvis hur pass ersättningsbara kvinnor och män anser sig vara på jobbet. Kvinnor som är VD kan vara föräldralediga, medan det verkar vara betydligt mer omständligt – närmast en omöjlighet – för en man. Samma mönster syns i övriga arbetslivet: kvinnor som är chefer, mellanchefer, eller som jobbade inom vården i den största krisen

Sverige mött sedan andra världskriget kunde vara föräldralediga. Män tar ut omkring 30 procent av all föräldrapenning trots att de facto inte har viktigare arbeten än kvinnor. Detsamma gäller företagare.

1.2.7 Stötta kvinnors företagande i EU

Sverige ligger i EU:s bottenliga vad det beträffar andelen kvinnor som driver företag, men det är knappast en majoritet av EU-länderna som imponerar på området. Fler män än kvinnor driver företag i dag, och vissa sektorer är mer mansdominerade än andra. Företagande växer inom flera sektorer och i en digitaliserad värld tar flera företag plats på en global marknad utan fysiska gränser. Kvinnor ska ha inflytande i utvecklingen av ny teknik, och så även i entreprenörskap för nyinnovationer. Den globala arenan ska inte ägas av män. Därför vill Centerkvinnorna se satsningar på kvinnors företagande inom IT- och teknikföretag på EU-nivå.

Det finns mer att göra för jämställt företagande på EU-nivå, bland annat genom EU:s regionala företagsstöd. Centerkvinnorna vill att de regionala företagsstöden utvärderas utifrån ett jämställdhetsperspektiv, både i fråga om vilka branscher som får stöd, och hur kvinnor i mansdominerade branscher kan stöttas. Centerkvinnorna vill också att ett jämställdhetsperspektiv appliceras på EU:s stöd till entreprenörer. Givetvis ska specifika branscher kunna vara ledande för hur EU prioriterar sina företagsstöd men det utesluter inte att det går att applicera ett jämställdhetsperspektiv i utformningen av stöden.

ESF-rådet är en svensk myndighet som beviljar stöd för flera miljoner kronor per år. Dessa stöd finansieras från två EU-fonder, Europeiska Socialfonden och Fead, fonden för europeiskt bistånd för dem som har det sämst ställt. Ett syfte med ESF-rådets stöd är att driva utveckling och innovation för en inkluderande arbetsmarknad. Centerkvinnorna ser att ESF-stöden kan vara ett verktyg för att öka kvinnors deltagande på arbetsmarknaden och företagandet inom IT, tech och gröna näringar. Därför vill vi att det undersöks vilka möjligheter ESF-rådet kan tänkas att bistå med.

Centerkvinnorna ska arbeta för:

- Att frågor som rör kvinnors möjligheter att starta och driva företag ska integreras i flera politikområden.
- Att politiska satsningar på kvinnors möjligheter att starta och driva företag ska inkludera långsiktiga mål.
- Att frågor som rör kvinnors möjligheter att starta och driva företag ska kvinnors företagande ska inkluderas i större politiska satsningar med syfte att främja företagande och innovationer.
- Att lämplig myndighet får i uppdrag att samla in konsuppdelad statistik om företagande och ägandeformer för företag.
- Att uppmuntra initiativ av organisationer och lärosäten för att få fler tjejer och kvinnor att välja studier inom teknik, fysik, naturvetenskap och matematik.
- Att entreprenörskap ska vara valbart för samtliga gymnasieprogram som ett individuellt val.
- Att entreprenörskap adderas i ämnena samhällskunskap och teknik för högstadielärover i grundskolan.
- Att det sker en satsning på att marknadsföra företagsstöd för företagande på landsbygden mot kvinnor
- Att LOV ska finnas i alla kommuner och regioner.
- Att tillgången till lån och mikrolån förbättras.
- Att offentliga företagsstöd ska fördelas mer jämställt.

- Att fler offentliga företagsstöd utformas så att företagare i kvinnodominerade branscher kan ansöka om dem utan krav på omsättning eller tak på anställda.
- Att en lämplig myndighet får i uppdrag att ta fram ett program, i samarbete med relevanta aktörer, för att öka andelen kvinnor som driver företag i mansdominerade branscher.
- Att verksamhetsstödet till organisationer som arbetar med företagsrådgivning riktad till kvinnor ska stärkas.
- Att Jämställdhetsmyndigheten ska ges i uppdrag att främja kvinnors företagande och etablering av utrikesfödda kvinnor på arbetsmarknaden.
- Att statliga bolag och stiftelser ska fördela riskkapital mer jämställt.
- Att fler företag som ägs och drivs av kvinnor ska ansöka om riskkapital.
- Att det införs en statlig investeringsbank som stödjer investeringar i företag som ägs och drivs av kvinnor.
- Att pengar avsätts och satsas på organiserade nätverk för företag som vill starta eller som driver företag, med syfte att öka kvinnors företagande.
- Att möjligheten att initiera och driva ett nätverk marknadsförs mot relevanta, potentiella initiativtagare.
- Att Sverige, inom ramen för biståndsbudgeten, verkar för att främja kvinnors företagande genom att mikrolån för uppstart och drift av företag.
- Att en särskild satsning på kvinnors företagande inom IT- och teknikbranschen drivs inom EU.
- Att EU:s olika företagsstöd utvärderas och att ett jämställdhetsperspektiv appliceras i högre utsträckning när stöden utformas.
- Att möjligheterna för ESF-rådet att bistå med medel för att öka kvinnors deltagande på arbetsmarknaden och företagande inom IT, tech och gröna näringar undersöks.

1.3. Fler självständiga ekonomier

Att ha makten över sitt liv, innebär makten att kunna välja hur en ska leva. Det betyder att alla relationer och äktenskap, ska vara byggda på frivillighet. Dessutom ska det vara möjligt att kunna leva själv. Vi vill stärka den ekonomiska friheten för alla kvinnor, och i detta program fokuserar vi särskilt på ekonomiska förutsättningar och hinder specifikt för de kvinnor som står, eller vill stå, på egna ben – både de som lämnar en relation, de som redan lever själv och de som i dag står utan en egen inkomst.

1.3.1. Egen inkomst för alla kvinnor

Vi vet att det finns ytterligare klyftor på arbetsmarknaden än de mellan kvinnor och män. En sådan är klyftan mellan inrikes- och utrikesfödda. Att arbetslösheten bland utrikes födda kvinnor är betydligt högre än bland inrikes födda kvinnor – 2021 var arbetslöshetsgraden 22,8 respektive 4,6 procent – är en tydlig indikator på att det finns klyftor på arbetsmarknaden även mellan kvinnor. I dag är etableringstiden lång för kvinnor som har flyttat hit från andra länder. Utrikes födda kvinnor är en stor grupp och finns skillnader i gruppen, men att många kvinnor som är födda i ett annat land än Sverige inte kan försörja sig själva är ett frihets- och jämställdhetsproblem. Vi anser att arbetsgivarens kostnader och de utrikesföddas trösklar in till arbetsmarknaden är för höga. Det är dessutom onödigt krångligt för dem som saknar utbildning att få ett jobb.

1.3.1.1. Enklare etablering på arbetsmarknaden

För att fler utrikesfödda kvinnor ska komma in på arbetsmarknaden och få möjlighet till en egen ekonomisk frihet vill Centerkvinnorna att arbetsgivare som anställer en nyanländ

746 kvinna i exempelvis nystarts- eller instegsjobb, ska ges en högre subvention än nuvarande
747 nivå. Vi vill även se fler satsningar på yrkessvenska och kompletteringsutbildningar för
748 kvinnor med erfarenhet från alla typer av bristyrken, exempelvis vård och omsorg.
749 Centerkvinnorna vill se ett högre tempo och högre krav inom SFI (svenska för invandrare,
750 SFI). Vi välkomnar besluten inom ramen för Januariavtalet om att införa
751 integrationsförskolor, den förskola som bedrivs parallellt med SFI-undervisning för
752 föräldrarna. Vi är också positiva till den lagändring i skollagen, som trädde i kraft 1 juli 2022,
753 som gör det obligatoriskt att erbjuda förskola till de barn som har vårdnadshavare som har
754 bott i Sverige en kort tid och att kommuner blir skyldiga att göra detta genom uppsökande
755 verksamhet.

757 Idag klarar inte Arbetsförmedlingen av att förmedla jobb i tillräckligt hög utsträckning till
758 utrikesfödda kvinnor. Därför behövs en arbetsförmedlarpeng, motsvarande skolpengen, som
759 den arbetssökande kan nyttja gentemot en förmedlare som bistår i etableringen på
760 arbetsmarknaden. Detta öppnar upp för fler aktörer på marknaden, och för att förmedlare
761 kan specialisera sig, exempelvis på utrikesfödda kvinnor. Det finns redan idag flera ideella
762 organisationer som arbetar aktivt för att underlätta utrikesfödda kvinnors etablering. Dessa
763 förmedlare skulle med en arbetsförmedlarpeng kunna bidra än mer till att fler kvinnor
764 kommer i arbete. Vi vill också att kommuner ska ta tillbaka ansvaret för nyanländas
765 etablering. Att kommunen har etableringsansvaret tror Centerkvinnorna kan göra
766 etableringsprocessen mer sammanhållen och tydlig, då insatserna kan samlas på ett mer
767 konkret och omfattande sätt. Kommunen har större lokal kännedom om den offentliga
768 verksamheten där jobb kan finnas, men kan även via lokala projekt samla företag som kan
769 erbjuda jobb. Inom ramen för det kommunala etableringsansvaret ska kommuner
770 uppmuntras till projekt i samarbete med det lokala civilsamhället och näringslivet.

771 Inom ramen för det kommunala etableringsansvaret vill vi också att särskilda insatser ska
772 kunna riktas mot de kvinnor som står allra längst ifrån arbetsmarknaden, de som har varit
773 arbetslösa under en lång tid. Utmaningen att nå dem och medverka till att de ska få en egen
774 sysselsättning är stor, men därför är det också särskilt viktigt att samhället inte glömmer
775 dessa kvinnor. Det långsiktiga målet i sådana insatser ska vara att individen ska bli
776 självförsörjande, men vägen dit kan innehålla anpassad SFI-undervisning, hälsovägledning,
777 samhällsorientering, utbildning i digital navigering, övrig vuxenutbildning och arbetsträning.
778 Ännu en viktig insats är att säkra digital kompetens. I dag ställs ofta vissa krav på digital
779 kompetens både under arbetssökande och på arbetet.

780 En flexibel arbetsmarknad där människor kan komma in och få sitt första arbete hjälps
781 också av en stark bemanningsbransch. Denna kan för många, inte minst utrikesfödda,
782 innebära ett steg in på arbetsmarknaden och ett första jobb. Alla personer har olika
783 förutsättningar och erfarenheter, det primära är att befintliga färdigheter och kompetenser
784 som individen besitter kan användas och utvecklas. Matchning mot arbetsmarknaden är
785 inte något nytt, men Centerkvinnorna vill att det arbetet intensifieras. Alla ska kunna få ett
786 jobb utifrån sina förutsättningar och färdigheter, och det finns inga fula jobb. I arbetet med
787 etablering är det viktigt att kvinnor och män får samma stöd – så fungerar det inte i dag.

789 **1.3.1.2. Ett särskilt integrationsprogram**

790 Centerpartiet har sedan tidigare föreslagit ett integrationsprogram för särskilt motiverade
791 nyanlända. Integrationsåret ska, enligt Centerpartiets förslag, bestå av bland annat
792 yrkessvenska, praktik inom bristyrken och obligatorisk samhällsorientering.
793 Centerkvinnorna vill se ett särskilt integrationsprogram för kvinnor. Detta program ska bestå
794 av yrkesinriktad svenska för invandrare (SFI) varvat med praktik, samhällsorientering med
795 fördjupande studiecirklar för att lära sig mer om exempelvis svenska myndigheter, svenska
796 lagar och hushållsekonomi, samt studie- och yrkesvägledning. Integrationsprogrammet ska

erbjudas till alla nyanlända kvinnor i samverkan med arbetsmarknaden. De som väljer att gå integrationsprogrammet omfattas av närvarokrav, men också en första-jobb-eller-utbildnings-garanti: integrationsprogrammet ska garantera att deltagaren går vidare med antingen ett första jobb eller vidare studier.

1.3.1.3. Inga fler kvinnofällor

Att kvinnor inte kommer ut i arbete och får en egen försörjning är ett allvarligt jämställdhetsproblem. En lång föräldraledighet fördröjer inträdet till arbetsmarknaden och försenar inläringen av språket. Föräldrapenningen till föräldrar som kommer till Sverige med barn måste ses över, och att antalet föräldrapenningdagar måste minskas och anpassas till barnets ålder. Enligt dagens regelverk har föräldrar som kommer till Sverige rätt till alla 480 dagar föräldrapenning om barnet blir bosatt i Sverige under sitt första levnadsår, 200 dagar föräldrapenning om barnet blir bosatt i Sverige efter sitt första levnadsår, och till 100 dagar om barnet blir bosatt i Sverige efter sitt andra levnadsår. 100 dagars föräldraledighet med ett barn som är över två år är inte motiverat, särskilt inte då lång föräldraledighet hämmar särskilt kvinnors etableringstid. Som föräldralediga deltar färre i SFI och inträdet till arbetsmarknaden dröjer. Tiden i föräldraförsäkring bör därför begränsas och språkutbildning påbörjas parallellt med eventuell föräldraledighet.

Ekonomiska ersättningar till hushåll, som till exempel ekonomiskt bistånd bör som regel betalas ut jämnt mellan makar, för att stärka kvinnors ekonomiska makt, och kvinnor ska alltid ges rätt och möjlighet att ha enskilda möten med myndigheter, utan manlig släkting eller bekant närvarande. Rätten till tolk måste också följas bättre än den gör idag. Kvinnor får i större utsträckning än män enbart andrahandsinformation genom att barn eller en manlig släkting eller bekant agerar tolk åt dem.

Ytterligare en insats för att öka kvinnors deltagande i SFI och även på arbetsmarknaden, är att ställa krav på aktivering för att erhålla försörjningsstöd. Centerkvinnorna vill, precis som Centerpartiet, att riktlinjerna till kommunerna tydliggörs så att samma krav på aktivering ställs på en man och en kvinna som bor i samma hushåll och får försörjningsstöd. Vi vill också att krav på aktivering ska ställas på alla individer med försörjningsstöd, om det inte föreligger särskilda omständigheter. Genom att ställa krav på aktivering minskar risken att fastna i hemmet och förlora kontakten med samhället, och incitamenten ökar för kvinnor att få en egen försörjning och öka sin delaktighet i det svenska samhället. Det gynnar självständigheten och friheten.

Centerkvinnorna ska arbeta för:

- Att kommuner ska få tillbaka ansvaret för nyanländas etablering.
- Att kommuner inom ramen för etableringsuppdraget ska uppmuntras att ha projekt tillsammans med det lokala civilsamhället och näringslivet.
- Att arbetet med matchning mot arbetsmarknaden intensifieras.
- Att ett särskilt integrationsprogram för kvinnor införs.
- Att särskilda insatser ska kunna riktas till de kvinnor som står allra längst ifrån arbetsmarknaden.
- Att SFI-undervisning ska erbjudas i anknytning till förskola.
- Att föräldrapenningen till föräldrar som kommer till Sverige med barn ses över och begränsas och anpassas bättre till barnets ålder.
- Att ekonomiska ersättningar till hushåll, som till exempel ekonomiskt bistånd, i regel betalas ut jämnt till makar.
- Att kvinnor alltid ska ges rätt och möjlighet att ha enskilda möten med myndigheter och att rätten till tolk efterföljs bättre än vad den gör idag.
- Att språkutbildning påbörjas parallellt med eventuell föräldraledighet
- Att krav på aktivering ska ställas på alla individer med försörjningsstöd.

1.3.2. Sparkonton är makt

En grundläggande förutsättning för en stabil självständig ekonomi, är att ha en inkomst. Ytterligare en pusselbit för en trygg ekonomi, är att ha ett sparkapital, vilket förutsätter en inkomst. Kvinnor och mäns sparande skiljer sig åt – och det så kallade "spargapet" ökar.⁸ Att kvinnor sparar mindre pengar har konsekvenser för deras livsinkomst, men även för den ekonomiska friheten. Ett sparkapital är både en frihet, trygghet och säkerhet. Det är en förutsättning för investeringar som bostadsköp, men också för att exempelvis klara av oväntade utgifter. Ett sparkapital kan också ge möjligheter att klara av en egen ekonomi, och således ge mer frihet att välja hur en vill leva. För att stärka kvinnors ekonomiska frihet vill vi att fler kvinnor ska kunna spara till ett stå-själv-kapital, ibland kallat ett "fuck-off"-kapital. Särskilt kvinnor med låga inkomster har små möjligheter att spara pengar och därmed bygga kapital.

ISK är ett enkelt och förmånligt sätt att spara pengar på. Vi vill att sparande i ISK ska vara helt skattefritt upp till ett visst belopp. Detta blir ett enkelt och träffsäkert sätt att främja sparande för personer med lägre inkomst, eftersom det sällan är de personerna som har de största sparkontona. Centerkvinnorna är inte heller negativt inställda till en bredare skattesänkning på sparande. Vi vill även att kvinnors kunskap om finansiella instrument ska öka och att kvinnors finansiella muskler ökar så att kvinnor har möjlighet att ta risk i samma utsträckning som män. Det finns flera ideella initiativ för att upplysa och uppmuntra kvinnor till detta. Det vill Centerkvinnorna främja. Därför föreslår vi en särskild statlig satsning med syfte att stötta initiativ som främjar ett ökat aktiesparande bland kvinnor.

1.3.2.1. Frigörelsestöd för den som vill lämna en destruktiv relation

För den som lever i en psykisk eller fysiskt våldsam relation kan möjligheten att lämna vara livsavgörande – och drömmen om ekonomisk frihet en utopi. Därför vill Centerkvinnorna se en utredning på att utreda ett slags offentligt stå-själv-kapital, ett frigörelsestöd. Frigörelsestödet kan ge ett startkapital för ett nytt liv för kvinnor i våldsamma/destruktiva relationer som inte själva har ekonomiska möjligheter att lämna. Utredningen bör se över vilka som ska kunna få frigörelsestöd, när personer ska kunna få det, hur stort det kan vara, vad det konkret ska kunna stödja, hur det ska distribueras och vem som är ansvarig för det, och om det ska vara ett bidrag eller lån.

Centerkvinnorna ska arbeta för:

- Att det tillsätts en omfattande utredning som ser över de olika sparformerna och föreslår åtgärder för att öka kunskap och underlätta för sparande, samt åtgärder för att göra möjligt och förmånligt för de med lägst inkomster att spara pengar.
- Att företag eller föreningar som arbetar med att sprida kunskap om attinvestera och spar i aktier med syfte att fler kvinnor ska delta på aktiemarknaden, ska kunna få särskilda medel för det.
- Att sparande på ett ISK ska vara skattefritt upp till ett visst belopp.
- Att det tillsätts en utredning för att införa ett frigörelsestöd.

1.3.3 En stark ekonomi utanför tvåsamheten

Ensamstående mammor har historiskt sett hört till en av samhällets mest utsatta ekonomiska grupper. Liksom samhället är präglad av patriarkala strukturer, är samhället präglad av en tvåsamhetsnorm. Ensamstående mödrar är inte en homogen grupp, men på en generell nivå har gruppen varit överrepresenterade bland mottagare av försörjningsstöd. 2020 så fick 15 procent av Sveriges ensamstående mammor försörjningsstöd och sett till

⁸ Folksam 2021. <https://nyhetsrum.folksam.se/sv/2021/09/16/fler-sparar-men-gapet-mellan-man-och-kvinnor-okar/>

andel i befolkningen var ensamstående mammor den grupp där det var vanligast med försörjningsstöd.⁹ För att minska den ekonomiska utsattheten och, i alla fall till en liten del, kompensera för hålet i hushållsekonomin som uppstår för ensamförsörjare ser Centerkvinnorna behov av särskilda reformer för ensamstående mammor. Ensamstående mammor behöver helt enkelt ha större marginaler att leva på, både för att klara familjens försörjning, men också för att ha en möjlighet att spara pengar.

1.3.3.1 Höjt skatteavdrag för större marginaler i vardagen

Förutom ett generellt höjt skattegrundavdrag på inkomst och ännu ett skatteavdrag på lägre inkomster vill Centerkvinnorna inrätta ett särskilt skatteavdrag för hushåll där det finns barn, med ensamförsörjare. Ett avdrag som detta skulle delvis betyda en viss kompensation i de skillnader som finns mellan hushåll med en respektive två försörjare, men framför allt en förbättring av ekonomisk standard för ensamhushållet. Syftet är att öka marginalerna i vardagen för de som har en svår ekonomisk situation, och vinnarna blir flera ensamstående mödrar och deras barn. Storleken på skatteavdraget bör utredas och måste avvägas mot vinsten av heltidsarbete, ett skatteavdrag ska exempelvis inte ersätta en högre arbetsgrad eller ett avancemang på jobbet som ger en högre lön.

1.3.3.2 Bättre förutsättningar för studier med semesterlån

Att studera är inte bara ett medel för att kunna följa sina drömmar, det är också ett sätt att på sikt kunna höja sin lön. Studielånet och studiebidraget betalas ut under de veckor som personen studerar. Hösttermin och vårtermin är i regel ungefär 20 veckor, och sommaren är ett glapp mellan terminerna. Om en läser en sommarkurs är det möjligt att ta lån under sommaren, men de som endast läser på höst- och vårterminerna är inte berättigade studiemedel under sommaren. Alternativen för att försörja sig under sommaren är att läsa sommarkurs är att arbeta, att få stöd av anhöriga, eller söka ekonomiskt bistånd hos kommunen.

Att stå utan inkomst under sommarmånaderna är svårt för alla, men särskilt svårt för den som är förälder. Sverige har en välutbyggd barnomsorg och det är i grunden det som möjliggjort för kvinnors självständighet, och som i mångt och mycket underlättar för ensamstående föräldrars försörjning. Men barn behöver också vara lediga. I Sverige är barnkonventionen lag och artikel 31 anger att barnet har rätt till lek, vila och fritid. Detta kan vara en utmaning för flera föräldrar, även de som arbetar och kanske inte har ett fast jobb med semesterersättning. För den ensamstående föräldern, är det ännu svårare, både praktiskt och ekonomiskt.

För att den ensamstående föräldern ska ha möjlighet att ge sitt eller sina barn ledigt under sommaren under studieperioden, vill Centerkvinnorna att det införs ett semesterlån inom ramen för CSN-lånet. Det förmånliga lånet bör främst finnas till för de ensamstående som befinner sig i en särskilt utmanande situation. Risken är att ensamstående mammor väljer att inte studera, vilket kan ge en negativ effekt på deras livsinkomst.

Centerkvinnorna ska arbeta för:

- Att särskilt skatteavdrag för hushåll där det bor barn och som har en vuxen försörjare utreds och införs.
- Att det införs ett semesterlån riktat emot ensamstående föräldrar inom ramen för CSN-lånet.

⁹ Socialstyrelsen 2020. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/statistik/2021-6-7466.pdf>

1.4 Ägande

Pengar är makt. Utöver inkomst av tjänst, blir det allt viktigare att äga och låta sitt kapital växa, som en del av inkomsten och inte minst ur ett livsinkomstperspektiv. Kvinnor äger mindre än män. Till exempel ägs 14% av svenska fastigheter av kvinnor, 15% av marken ägs av kvinnor, 34% av de privatägda bilarna ägs av kvinnor, 30% av Sveriges 369 000 företag ägs av kvinnor och 4% av det totala aktievärdet privatägs av kvinnor, enligt en rapport från Ownershift¹⁰. Det ojämställda ägandet är ett strukturellt och ekonomiskt jämställdhetsproblem.

För att komma till rätta med den ojämställdhet som råder gällande ägande föreslår Centerkvinnorna att Statistiska Centralbyrån, SCB, ska presentera könsuppdelad statistik om förmögenhet. Centerkvinnorna vill även att Lantmäteriet ser över inte bara de andelar av mark och fastigheter som ägs av kvinnor, män och företag utan även presenterar värdet av dessa. Centerkvinnorna vill även uppmana banker att informera sina kunder om jämställt ägande och aktivt arbeta för att öka kvinnors ägande.

Centerkvinnorna ska arbeta för:

- Att SCB ska presentera könsuppdelad statistik om förmögenhet.
- Att Tillväxtverket förnyar och uppdaterar information kring företag och förtydligar skillnaderna mellan ägande, företagande och ledning av företag.
- Att Lantmäteriet ser över inte bara de andelar av mark och fastigheter som ägs av kvinnor, män och företag utan även presenterar värdet av dessa.

1.5 Jämställd ekonomi för pensionärer

En ojämställd arbetsmarknad begränsar kvinnors frihet under hela livet och leder till ojämställda pensioner. Könsdiskriminering ska inte förekomma inom pensionssystem och verkningseffekterna av pensionssystem måste vara jämställda.

1.5.1 Skatt på pension och likvärdighet över hela landet

Vi vet att de pensionärer som har minst pengar att leva på är kvinnor. För dem krävs reformer redan idag, utöver insatser för att skapa en jämställd arbetsmarknad och bättre ekonomi. Centerkvinnorna anser även att garantipensionärer inte ska betala skatt alls. Vi vill även se att en större andel av redan avsatta medel i pensionsfonder utbetalas i pension.

Det finns ett förbehållsbelopp som innebär att alla ålderspensionärer ska ha en viss summa kvar att leva på när alla kostnader för vård och omsorg med mera är betalade. Maxtaxan ska sedan finnas för att garantera att det finns ett tak för utgifterna. Men det finns flera utgifter som inte ingår i maxtaxan och förbehållsbeloppet. Det varierar mellan olika kommuner vilka kostnader de har för trygghetssystem för de äldre. Nivåer och vad som ingår i försörjningsstödet, existensminimum och förbehållsbelopp behöver ses över för att säkerställa likvärdigheten. Centerkvinnorna vill att en översyn genomförs av äldres kostnader och ersättningar där jämställdhetsperspektivet finns med.

Centerkvinnorna välkomnar den pensionsöverenskommelse som innebar höjd garantipension och höjt bostadstillägg från 2020. Att höjningen sker med ett bibehållet respektavstånd är ett viktigt perspektiv för Centerkvinnorna. Respektavståndet är den skillnad i pensionsinkomst mellan de pensionärer som arbetat och tjänat in pensionsgrundande inkomster, men med låg lön, och de som helt saknar arbetsinkomster. Det ska alltid löna sig att arbeta framför att inte göra det. Beslutet är viktigt ur jämställdhetssynpunkt eftersom de flesta med låg pension är ensamstående kvinnor.

¹⁰ Ownershift (2019) "Vem äger Sverige?"

992 Vi vill att alla, oavsett ålder, ska kunna åtnjuta livskvalitet och frihet efter pensionering.
993 Därför vill vi att det säkerställs att ansökningarna om bostadstillägg hanteras likvärdigt i hela
994 landet. Centerkvinnorna vill även att pensionärer som äger en bil ska ha rätt att söka
995 bostadstillägg, eftersom kollektivtrafiken är bristfällig i många delar av landet.

996 **1.5.2 Bättre pensionsinformation behövs**

997 En stor orsak till dagens ojämställda pensioner beror på att kvinnor i högre utsträckning
998 arbetat deltid, spenderat mer tid hemma med barn och för att de i större utsträckning har
999 ägnat sig åt anhörigvård av sina föräldrar vid sjukdom eller ålderdom. Många känner inte till
1000 hur deltid och föräldraledighet inverkar på pensionen.

1001 Båda parter ska ha samma rätt och möjlighet att förvärvsarbeta i lika hög grad för att
1002 undvika att pensionen påverkas negativt. Idag är inte detta en verklighet. Kvinnor nyttjar
1003 flest dagar av föräldraförsäkringen och är de som jobbar mest deltid under småbarnsåren.
1004 Vårt mål är att alla föräldrar ska dela lika på föräldraförsäkringen och på det obetalda
1005 hemarbetet.

1006 Centerkvinnorna vill därför att Försäkringskassan ges ett informationsuppdrag, i samverkan
1007 med berörda aktörer, att på ett bättre och mer effektivt sätt informera allmänheten om hur
1008 pensionen påverkas av olika livsval. Den information som riktas till föräldrar och även
1009 företagare behöver stärkas ytterligare. Informationsuppdraget syftar till att människor ska
1010 kunna göra välinformerade val och väga in både kortsiktiga och långsiktiga effekter.
1011

1012 **1.5.3 Rätt till tjänstepension**

1013 I samtliga skandinaviska länder spelar de kollektivavtalade tjänstepensionerna en
1014 betydande roll för pensionärers sammanlagda pension. I Sverige blir det allt vanligare att
1015 människor inte har tjänstepension som en del i sina anställningsavtal. Inte minst gäller detta
1016 i de nyare branscherna. Sedan 2006 är norska arbetsgivare skyldiga enligt lag att erbjuda de
1017 anställda en tjänstepension. Företagen kan välja mellan att erbjuda en förmånsbestämd
1018 eller en avgiftsbestämd tjänstepension. Företagaren har stor frihet att själv utforma
1019 pensionsavtalet vad gäller ersättnings- och premienivåer, sjuk- och efterlevandeförmån.
1020 Eftersom tjänstepensionen utgör en stor del av den enskilda pensionen vill Centerkvinnorna
1021 att alla anställda ska få erbjudande om en tjänstepension som de sedan aktivt kan välja eller
1022 avsäga sig. Centerkvinnorna har sedan tidigare ett stämmobeslut på att vi vill att det ska
1023 utredas huruvida arbetsgivare som idag ej erbjuder tjänstepension till tillsvidare- eller
1024 deltidsanställda ska kunna åläggas att avsätta likvärdig procentuell summa som statlig
1025 pension.
1026

1027 **1.5.5 Efterlevandeskydd efter 65 års ålder**

1028 Vi lever idag allt längre, vilket såklart är positivt då det innebär att vi är vid god hälsa även på
1029 äldre dagar. Idag har de flesta ett efterlevandeskydd om partnern avlider före 65 års ålder.
1030 Det är av stor vikt, inte minst för kvinnor som ofta har en lägre inkomst eller pension. Få har
1031 dock efterlevandeskydd när de har passerat 65 år, då det ofta är kopplat till att vara
1032 yrkesverksam. Kunskapen är låg om att efterlevandeskyddet ofta upphör vid 65 års ålder,
1033 vilket kan innebära en stor ekonomisk påfrestning.

1034 Centerkvinnorna vill därför att ett informationsansvar läggs Försäkringskassan eller
1035 Pensionsmyndigheten om bland annat efterlevandeskyddet då människor uppnår
1036 pensionsålder. Med kunskap och rätt information kan välgrundade beslut fattas om en vill
1037 teckna ett efterlevandeskydd eller ej.

1.5.6 Höjd pensionsavgift

Vi är friskare, lever längre och kan arbeta längre än tidigare. För att upprätthålla bra pensioner behöver arbetslivet förlängas och bli mer hållbart. Därför höjs alla pensionsåldersgränser och motsvarande åldersgränser i trygghetssystemen och följer medellivslängden. Men för att finansiera pensionssystemet och trygga våra framtida pensioner räcker inte det. Centerkvinnorna föreslår därför att avgiften till den allmänna pensionen höjs.

1.5.7 Äldres arbetsmarknad

Att arbeta de sista åren före pension är extra viktigt för att uppnå en bättre pension. Det gäller speciellt för dem med lägst inkomst, oftast kvinnor. Men många äldre möts av åldersdiskriminering på arbetsmarknaden, trots erfarenhet, kompetens och ett enklare livspussel. Vi anser att studie och yrkesvägledning för äldre ska ingå hos arbetsförmedlare, eftersom äldre är en grupp som har svårt att återinträda på arbetsmarknaden vid arbetslöshet.

Centerkvinnorna ska arbeta för:

- Att garantipensionärer inte ska betala skatt alls.
- Att en översyn, med jämställdhetsperspektiv, genomförs av äldres kostnader och ersättningar.
- Att finna lösningar för en höjd pension med ett bibehållet respektavstånd mellan de pensionärer som arbetat och tjänat in pensionsgrundande inkomster, men med låg lön, och de som helt saknar arbetsinkomster, är för Centerkvinnorna ett viktigt perspektiv.
- Att alla anställda ska få erbjudande om tjänstepension från sin arbetsgivare, som de anställda aktivt kan välja eller avsäga sig.
- Att Försäkringskassan ges ett informationsuppdrag, i samverkan med berörda aktörer, att informera om hur pensionen påverkas långsiktigt av olika livsval.
- Att Försäkringskassan ges ett informationsuppdrag att informera om efterlevandeskyddet i god tid inför att människor uppnår pensionsålder.
- Att avgiften till den allmänna pensionen höjs.
- Att arbetsförmedlare ska ge studie- och yrkesvägledning genom hela livet även till äldre.

1.6 Jämställt boende

Vi lever allt längre och andelen äldre i befolkningen kommer att öka under de närmaste decennierna. Kvinnor lever längre än män och har inte sällan låg inkomst på äldre dagar. Många av landets kommuner har bostadsbrist. Samtidigt vill äldre flytta till en mindre och mer tillgänglig bostad, till exempel i centralorten. För att detta ska bli möjligt behövs på vissa platser fler billiga och mindre lägenheter. Nya bostäder behöver byggas och flyttkedjorna behöver komma igång. På vissa platser är det svårt att sälja och äldre sitter kvar i alldeles för stora opraktiska dyra hus och barnfamiljer tvingas bo i mindre bostäder.

1.6.1 Bygg ägarätter

Att ha ett eget boende som passar den fas i livet som en befinner sig i stärker självständigheten. Bostadsbristen är på sina håll skriande samtidigt som det byggs mycket, både hyresrätter och bostadsrätter. Men det finns andra former av boenden som inte nyttjas i Sverige i särskilt stor utsträckning, till exempel ägarätter. Ägarätter, ibland kallade "radhus på höjden", innebär att de boende inte har gemensamma lån, utan i stället enbart sköter gemensamma utrymmen genom en förening. Den som köper behöver därför betala en högre insats för sin lägenhet, men får istället en låg månadskostnad som finansierar viss gemensam skötsel. Köparen behöver inte bekymra sig om föreningens gemensamma

ekonomi och upplägget liknar att ha ett betalt hus. För många äldre kvinnor som bor i hus helt utan lån, men med låga pensioner, skulle detta alternativ kunna vara mycket mer attraktivt än en hyresrätt eller bostadsrätt, den dag ett hus blir för mycket att ta hand om. Centerkvinnorna vill därför verka för ett ökat byggande av ägarätter.

1.6.2 Enklare bostadsköp och social bostadspolitik för de särskilt utsatta

Bostadsmarknaden är svår och hård i många delar utav landet, särskilt i storstadsregionerna men även i mellanstora och mindre städer. Med långa köer och med låg rotationsgrad på hyresrätter, och med ökade bostadspriser på både bostadsrätter, radhus och villor, är det svårt att både hitta och ha råd med ett eget boende. Förutom att betala en kontantinsats, krävs en relativt hög inkomst och en mycket god betalningsförmåga för att få ett lån enligt bankens kalkylmodeller, särskilt om det bor barn i hushållet, för att få ett bostadslån. Att fler kan köpa bostad är ett sätt att främja rotation på bostadsmarknaden. Ett sätt att möjliggöra för fler att köpa bostad, är så kallade hyrköp. Det betyder att en får möjlighet att hyra lägenheten under en tidsperiod, under vilken tid en kan bygga sparkapital och kunna köpa lägenheten efter en tid. Modellen tillämpas idag av ett fåtal bostadsbolag och Centerkvinnorna vill utreda möjliga incitament eller styrmedel som skulle kunna göra hyrköp mer vanligt förekommande.

För kvinnor med lägre inkomst, är möjligheten att köpa sitt boende ännu mindre –för flera är det inte ens ett reellt alternativ. För de allra mest utsatta krävs en aktiv social bostadspolitik. Ett ökat utbud av hyresrätter är en förutsättning för det. I de fall då utsatta kvinnor skyndsamt behöver en ny bostad, vill vi införa en kommunal bostadsgaranti som garanterar en bostad till skälig kostnad. När kvinnor lämnar skyddade boenden har de sällan någonstans att ta vägen och återvänder därför till det tidigare boendet, som inte sällan delas med förövaren. Med en bostadsgaranti kan detta förhindras.

1.6.3 Inlåsnings effekter i boende

Många äldre kvinnor med låg pension känner en inlåsnings effekt om de har bott länge i ett hus. Höga priser på nya lägenheter och reavinstskatten gör att det är mer ekonomiskt att bo kvar i sitt hus, även om det är för stort. En rörlighet på bostadsmarknaden är viktig både för den som har behov av större boende, med exempelvis en växande familj, och för den som har behov av ett mindre boende och inte behöva ägna tid åt skötsel av en fastighet eller en stor lägenhet. Genom att förändra beräkningen av reavinstskatten och exempelvis räkna upp inköpspriset med konsumentprisindex, KPI, sedan fastigheten köptes, skulle en rimligare beräkning av reavinstskatt ske.

Centerkvinnorna vill motverka inlåsnings i för stora boenden, framförallt för äldre kvinnor, och därför utreda konsekvenserna av en ny beräkning av reavinstskatten där inköpspriset är uppräknat med KPI.

1.6.4 Utred sambolagen

Ekonomisk jämställdhet handlar om att som individ ha möjlighet att själv styra över sin ekonomi. Och om situationen så kräver också ha rätt till de gemensamma ekonomiska stöd som finns att söka. Det finns idag brister i sambolagen (2003:376) som särskilt påverkar kvinnor i destruktiva relationer. Vid bedömningar för stöd kopplade till socialtjänstlagen räknas hela hushållets ekonomi, trots att människor i samboskap inte har underhållsskyldighet för varandra. Det finns en risk att ett ekonomiskt beroende av sambon medför skuld- och skamkänslor och därmed ett maktövertag hos den individ som har det ekonomiska övertaget. Centerkvinnorna vill att kvinnors ekonomiska frihet och ekonomiska ställning inte ska påverkas av huruvida en är gift eller sambo. Vid separation och tvister blir detta extra kännbart och därför måste kvinnors ställning vid separation och bodelning

stärkas.

1.6.5 Stärk kvinnors rättigheter vid bodelning och skilsmässa

Ungefär hälften av alla äktenskap i Sverige slutar idag med skilsmässa. I en svår tid ska människor med gemensamt hem och kanske också barn komma överens om praktikaliteter. Situationen blir självklart svårare om någon av parterna inte vill gå vidare med en bodelning, då hen känner sig förfördelad eller orättvist behandlad. Vi vet att många kvinnor lider ekonomiskt och känslomässigt av att män de tidigare har varit gifta med förhalar bodelningsprocessen. En avsiktlig förhaling av bodelningsprocessen används som ytterligare maktmedel. Idag saknas åtgärder och effektiva verktyg för att kunna påskynda processen. Vi vill att en bortre tidsgräns på hur lång tid en bodelning får ta från det att parterna tilldelats en bodelningsförrättare och att vite ska kunna utgå vid underlåtenhet att bidra till avslut av bodelningsprocess. Bodelning kan bli en kostsam process och alla ska ha möjlighet till det. Därför vill Centerkvinnorna att rättshjälp ska omfatta bodelningar och att grundnivån höjs. Personer ska också ha rätt att hämta personliga ägodelar i hemmet skyndsamt och socialtjänsten ska kunna erbjuda bevakning för det, om en person känner sig utsatt och hotad. Det är inte rimligt att en kvinna ska behöva vara utelåst från sitt hem med nödvändiga saker under den tid som en bodelningsprocess pågår. Kostnaden för bodelning ska delas lika mellan parterna.

En annan aspekt att beakta är den försörjningsskyldighet vid äktenskapsskillnad, som finns kvar under de sex månader som utgör betänketid. Detta är något som i grunden är bra, men i de fall bodelningsprocessen förhållas kan den i stället utgöra ett ytterligare hinder för att bryta sig loss från en destruktiv relation. Försörjningsplikten kan när ekonomin är ojämn ge upphov till hot och våld från den ekonomiskt starkare parten. Centerkvinnorna vill att betänketid och försörjningsplikt vid äktenskapsskillnad avskaffas. Vi kommer även verka för att underhållsskyldigheten upphävs vid samma tidpunkt som ansökan om äktenskapsskillnad lämnas in till Tingsrätten oavsett om betänketid kommer att föreligga eller ej, och att avgiften på 900 kronor som ska betalas till Tingsrätten för att behandling av skilsmäsoansökan ska påbörjas avskaffas. För de med allra lägst inkomst kan det vara ett hinder att ens påbörja processen att skilja sig

Centerkvinnorna ska arbeta för:

- Att lika lön ska ges för lika arbete samt att ett högre vite ska utgå vid lönediskriminering.
- Att byggandet av ägarätter ökar.
- Att det utreds vilka möjliga incitament eller styrmedel som skulle kunna göra hyrköp mer vanligt förekommande.
- Att kommunal bostadsgaranti för våldsutsatta personer införs.
- Att konsekvenserna av en ny beräkning av reavinstskatten där inköpspriset är uppräknat med KPI utreds.
- Att kvinnors ekonomiska frihet och ekonomiska ställning ska stärkas vid separation och tvister och inte påverkas av huruvida en är gift eller sambo.
- Att processen kring bodelning ska förenklas och att vite ska kunna utgå vid underlåtenhet att bidra till ett avslut av bodelningsprocess.
- Att det införs en bortre tidsgräns för förrättningsprocessen vid bodelning.
- Att personer ska ha rätt till skydd för att skyndsamt kunna hämta personliga ägodelar från tidigare gemensam bostad vid skilsmässa och separation.
- Att rättshjälp ska omfatta bodelningar och att grundnivån höjs
- Att kostnaden för bodelning ska delas lika mellan parterna.

- Att betänketid och försörjningsplikt vid äktenskapsskillnad avskaffas.
- Att avgiften för ansökan om skilsmässa avskaffas.

1.7 En jämställd föräldraförsäkring

Omkring 70 procent av föräldraledigheten tas ut av kvinnor. I regnbågsfamiljer delas föräldrapenningen generellt mer lika, men det återstår stora skillnader i heteronormativa familjer. Den sneda fördelningen har visat sig ha stor inverkan på föräldrarnas livsinkomst.

Kvinnor och män tjänar ungefär lika mycket, innehar chefstjänster i samma utsträckning och har lika stor andel sjukfrånvaro – tills första barnet föds. 15 år efter barnets födelse har inkomstskillnaden mellan ett heterosexuellt par i snitt ökat med 32 procentenheter och bland par i 40-årsåldern kan ungefär tre fjärdedelar av inkomstskillnaderna mellan mamman och pappan förklaras med familjebildning. Hur kan det bli så?

Kvinnor tar oftare ut föräldraledighet i en längre sammanhängande period, medan män sprider ut den över en tid. När kvinnor blir borta en längre tid från sitt arbete, vilket innebär att löneutvecklingen försämras och möjligheter befördran minskar. Som helhet påverkar detta kvinnors livsinkomst och i det långa loppet hennes pension: kvinnor tjänar i snitt upp mot sex miljoner mindre än män över ett liv och kvinnors genomsnittliga pension motsvarar 69 procent av mäns.

Strukturer som etableras under föräldraledigheten, har effekter över en längre tid. Kvinnor tar större ansvar för hushållssysslor och barnomsorg. De utför mer arbete i hemmet och tar dessutom ut fler dagar av tillfällig föräldrapenning, VAB. Fler kvinnor än män jobbar deltid, ofta för att få ihop livet på hemmaplan. Det tyngre ansvaret för familjen medför negativa effekter på kvinnors hälsa: kvinnor löper risk för sjukskrivning efter första barnets födelse jämfört med män och fler kvinnor än män är sjukskrivna på grund av psykisk ohälsa.

Nu har det gått 50 år sedan den moderna föräldraförsäkringen trädde i kraft. Dagens föräldraförsäkring har lappats och lagats vid upprepade tillfällen utan helhetsperspektiv. Trots att förändringar har skett och normer stöpts om, lever strukturer från tiden då kvinnor med barn förväntades vara hemmafruar kvar. Kvinnor tar fortfarande störst ansvar i hemmet och för barnomsorgen. Skillnaden från förr är att kvinnor i dag också lönearbetar. Vill vi ha ett jämställdt samhälle, måste vi reformera föräldraförsäkringen.

1.7.1 En individuell föräldraförsäkring

Det krävs ett politiskt ansvar för att göra en förändring. Precis som i klimatfrågan, kan vi inte lägga ansvaret på individer på att göra omfattande strukturförändringar. Det krävs modiga politiska beslut och tydlig politisk handlingskraft. Det är rent oansvarigt att politiken står handfallen medan skillnader i löner och livsinkomster fortsätter att existera, och kvinnor fortsätter att bli fastlåsta i arbeten utan löneutveckling, utmattning och fattigpensionärer. Individen ska äga rätten över sina val, men politiken ska inte vända kinden mot omfattande samhällsproblem som drabbar individer. Föräldraförsäkringen utgör inget undantag. Därför vill Centerkvinnorna se en av vår tids största reformer för jämställdheten: vi vill individualisera föräldraförsäkringen.

Jämställdheten i hemmet och även på arbetsmarknaden börjar med en jämställd fördelning av föräldraledigheten. I avsnittet ovan har vi nämnt de ekonomiska konsekvenserna av att kvinnor tar ut mer och längre föräldraledighet – under ett liv tjänar kvinnor i snitt flera miljoner mindre än män – och när kvinnor tar större ansvar i hemmet när barnen föds,

fortsätter mönstret långt efteråt. Kvinnors ansvar för hem och barn kan minskas på ett enkelt sätt – nämligen att män tar lika stort ansvar för bådadera. Forskning visar att föräldrar som delar lika på föräldraledigheten, delar lika på hushållsuppgifter och barnomsorg även efter föräldraledighet. En jämställd fördelning av föräldraledigheten skulle innebära flera vinster för jämställdheten, för kvinnors ekonomiska frihet och för kvinnors hälsa, men också för män som får närmare kontakt med sina barn och barn som får detsamma med sin pappa. För att få en jämställd föräldraförsäkring, krävs en individuell modell.

Vi har under 50 år sett hur föräldrapenning tas ut och det som har gett effekt på mäns uttag har varit så kallade "pappamånader", det vill säga att öronmärka föräldradagar för respektive vårdnadshavare. Enligt dagens modell, som består av 480 dagar föräldrapenning med 90 dagar öronmärkta för respektive vårdnadshavare, om barnet har två vårdnadshavare. Det är fullt möjligt att dela lika idag, men det sker inte. Det behövs inte 50 år till för att få bevis på att vi aldrig kommer se en jämställd fördelning enligt dagens kollektiva modell.

Konsekvenserna är allvarliga för kvinnors ekonomi och frihet, och det är ett direkt oansvarigt att använda skattepengar på ett sätt som systematiskt ger kvinnor mindre frihet än män. En individuell föräldraförsäkring är nödvändig för ett jämställt familjeliv och jämställd ekonomisk frihet.

En individuell föräldraförsäkring innebär att föräldradagarna delas lika, rakt av. Vi är öppna för att rymma en viss flexibilitet, men merparten av dagarna ska höra till den person som har blivit förälder. För oss är det prioriterat att, förutom respektive vårdnadshavare innehar en klar majoritet av dagarna, den absoluta merparten av föräldrapenningdagarna är koncentrerade till dess att barnet fyller tre år. Vi vill tillsätta en utredning som ser över hur många dagar en individuell föräldraförsäkring ska innehålla, vilken flexibilitet som bör finnas och vilka eventuella avsteg som kan göras, till exempel om föräldrar inte bor ihop. En sådan utredning vill vi också ska innehålla ett företagarperspektiv, så att det ska gå att vara föräldraledig som företagare.

1.7.2. Överföring av pensionsrätter

Fram till att en individualiserad föräldraförsäkring är införd, anser Centerkvinnorna pensionsrätter automatiskt ska överlåtas under småbarnsåren från den förälder som arbetar till den part som är föräldraledig eller arbetar deltid inom ramen för föräldraledighetslagen, som en viss kompensation för kvinnors inkomstbortfall. Detta ska gälla föräldrar som har gemensam vårdnad om barn, oavsett om de är gifta, sambo eller separerade. Samtidigt ska det erfordras ett aktivt beslut för att pensionsrätterna inte ska överlåtas. Överföring av pensionsrätter är inte en hållbar lösning på längre sikt, då de negativa effekterna blir betydligt mer omfattande av längre föräldraledighet. När föräldraledighet delas mer jämställt, ser vi att överlåtelse av pensionsrätter bör utvärderas då vi i grunden anser att socialförsäkringar ska vara individuella.

1.7.3 Ge möjlighet till graviditetspenning

Graviditeten kan skilja sig väldigt mycket från person till person, eller från en gång till en annan. Oavsett om en har en okomplicerad graviditet eller om graviditeten är förenad med komplikationer och oro blir det mer påfrestande för kroppen ju närmare beräknat födelsedatum en kommer. Att föda ett barn kräver också sina förberedelser och det är en stor omställning mentalt att bli förälder. Idag har endast vissa yrkesgrupper rätt till graviditetspenning, det krävs att arbetet är fysiskt ansträngande eller att det förekommer risker i arbetsmiljön. De som inte har rätt till graviditetspenning kan tvingas in i en sjukskrivning eller till att ta dagar från föräldrapenningen redan i slutet av graviditeten.

Centerkvinnorna anser att kvinnor i lugn och ro ska få tid att förbereda sig inför barnets ankomst under de sista veckorna fram till förlossningen. Därför vill vi se en utökad graviditetspenning för samtliga gravida två veckor före beräknat födelsedatum.

1.7.4 En platt försäkring med samma nivå på dagarna

Föräldrapenningen är en del av vår gemensamma välfärd, av våra skattepengar, och grundar sig på den sjukpenninggrundande inkomsten, SGI. Om alla dagar har samma värde och det inte är mer fördelaktigt att vara ledig vid någon tidpunkt förenklas försäkringen. Samtidigt tror vi att incitamenten för att vara lediga blir mer likvärdiga för båda vårdnadshavarna. Det får även en positiv fördelningsekonomisk effekt. Centerkvinnorna vill därför ta bort garantidagarna i föräldraförsäkringen, så att alla dagar är på SGI-nivå.

1.7.5 Tidigt uttag

Syftet med föräldraförsäkringen är att föräldrar ska kunna vara hemma med barnen när de är små och vi vill att merparten av försäkringen används under den tiden. Därför vill Centerkvinnorna att 80 procent av dagarna ska tas ut innan barnet har fyllt tre år. De resterande dagarna kan användas tills barnet har fyllt tolv år. Förslaget uppmuntrar vårdnadshavare att dela mer lika på heltidsföräldraledigheten innan barnet börjar förskola. Begränsningen av dagar innan en viss ålder ska gälla även vid en individuell modell och vi vill att den frågan ingår i en utredning om individuell föräldraförsäkring, som vi nämner i avsnitt 1.7.1.

I dag skyddas SGI fram till barnet är ett år. Innan barnet uppnått ett års ålder är således uttaget mer generöst och går att dryga ut med obetalda dagar utan att gå miste om sin SGI. Det gör att fler väljer att inte ta ut alla dagar. Det erbjuder en flexibilitet, men motsätter också syftet med föräldraförsäkringen – att föräldrar främst ska kunna vara lediga när barnen är små. Dessutom är det oftast kvinnor som är lediga barnets första år. När de tar ut färre föräldradagar, får de en lägre årsinkomst, vilket påverkar kvinnans livsinkomst. Efter ett års ålder är reglerna striktare. Nuvarande regler gör att den vårdnadshavare som är hemma innan barnet är ett, oftast mamman, kan ta ut färre dagar och den som är hemma efter att barnet fyllt ett år, vanligtvis pappan, behöver ta ut ersättning för minst fem dagar för att inte förlora sin SGI. Det ska inte vara möjligt att spara obegränsat med dagar innan ett år, men strikt reglerat efter barnets ettårsdag. Vi vill att samma regler för SGI ska gälla under hela föräldraledigheten.

1.7.6 Obegränsat antal dubbeldagar

Den 1 juli 2024 ökade antalet dubbeldagar som föräldrar kan ta ut, från 30 dagar till 60 dagar. Centerkvinnorna ser ingen anledning till att staten ska reglera om vårdnadshavarna väljer att vara hemma ensamma eller tillsammans och föreslår därför att familjen själv bestämmer hur många av dagarna inom föräldraförsäkringen som familjen väljer att ta ut som dubbeldagar, i likhet med i Island och Danmark. På så vis försvinner i praktiken begreppet dubbeldagar, vilket är ett steg mot en förenklad föräldraförsäkring. En gemensam föräldraledighet i samband med att barnet är nyfött kan bidra till gemensamt ansvar och underlätta återhämtningen för mamman. Förslaget behöver stärkas med information om fördelar med ett jämställt föräldraskap som ingår i Försäkringskassans föreslagna informationsuppdag.

1.7.7 Mer flexibel förskola

För att möjliggöra för fler föräldrar att komma tillbaka i arbete efter föräldraledighet vill Centerkvinnorna att kommuner ska erbjuda större valfrihet vid inskolning, så att den inte

måste ske vid terminsstart, samt mer flexibla öppettider. För föräldrar som arbetar deltid eller har egna företag kan det vara särskilt viktigt. Kanske behövs bara några timmars barnomsorg per vecka för att företaget ska fortsätta att gå runt. Med den oflexibla förskolestart som idag råder i vissa kommuner kan föräldrar ibland behöva vänta tills barnet är 1,5 år innan de erbjuds en förskoleplats, trots att kommuner ska garantera plats från 1 år. Vi vill att barnomsorgen ska vara flexibel och erbjuda barnomsorg på helger, nätter och lov i högre utsträckning. Då krävs att inskolning kan ske kontinuerligt under hela året. Centerkvinnorna ser positivt på att det också finns en valfrihet och ett alternativ till förskola, såsom pedagogisk omsorg.

1.7.8 Förenkla och stimulera en jämställd delledighet

Kvinnor väljer att i betydligt högre utsträckning än män nyttja den möjlighet att jobba deltid som föräldraledighetslagen ger. Idag är det möjligt för föräldrar att få ledigt genom förkortning av arbetsdagen ned till 75 procent av heltidstjänst tills barnet fyllt åtta år eller slutar första skolåret, så kallad delledighet utan föräldrapenning). Detta påverkar lönebildningen, men även pensionen, negativt. För att uppmuntra till ett mer jämställt nyttjande av delledighet utan föräldrapenning vill vi se över rätten att vara delledig i samband med småbarnsåren. Vi vet att om båda föräldrarna delar mer lika på det obetalda arbetet påverkas jämställdheten positivt och tiden då barnen är hemma blir ändå densamma.

Centerkvinnorna vill också ta bort möjligheten att ta ut föräldrapenning då en arbetar heltid. Idag är det möjligt att ta ut föräldrapenning lediga dagar, även då föräldern arbetar heltid. Föräldraförsäkringen ska således kopplas till föräldraledighetslagen.

1.7.9 Återinför och höj jämställdhetsbonusen

Centerkvinnorna vill se en återinförd och kraftigt höjd jämställdhetsbonus till de föräldrar som tar lika stort ansvar för barnen i praktiken, inte bara i teorin. Den jämställdhetsbonus som betalades ut 2008-2016 beräknades på ersättning som tagits ut ur föräldraförsäkringen. Vi anser att den beräkningsgrunden inte var tillräcklig.

Bonusen tillföll de föräldrar som delade lika på antalet ersättningsdagar, men inte nödvändigtvis delade lika på tiden hemma med barnen. En återinförd och höjd jämställdhetsbonus bör istället ges till de föräldrar som i realiteten delar på ansvaret och är borta lika länge från arbetet i samband med föräldraledighet.

Centerkvinnorna vill även att en VAB-bonus införs, för att premiera föräldrar som delar lika för att vara hemma från arbetet för vård av barn.

1.7.10 Information och fria val

Centerkvinnorna vill att Försäkringskassan ges ett informationsuppdrag, i samverkan med andra berörda aktörer, att till vårdnadshavare informera om att uttaget av föräldradagar påverkar familjeliv, hälsa och livsinkomst. Informationsuppdraget syftar till att vårdnadshavare ska kunna göra välinformerade val och väga in både kortsiktiga och långsiktiga effekter. Vetenskaplig kunskap i beteendekonometri, såsom olika former av nudging, bör användas för att hjälpa vårdnadshavare att dela lika och att välja en mer jämställd fördelning. Nudging används för att påverka människor till beslut i en viss riktning, till exempel genom att utnyttja det faktum att människor är mer benägna att välja det alternativ som uppfattas som huvudalternativet eller det förvalda "icke-vals-alternativet".

1.7.11 Fokus på att öka männens föräldraledighet

Det verkar alltid finnas en anledning för män att inte vara föräldraledig lika länge som kvinnan, om än överhuvudtaget. Så här brukar argumenten låta: Om kvinnan jobbar och mannen studerar, är det bäst att kvinnan är föräldraledig så att mannen gör klart sina

studier. Om kvinnan studerar och mannen jobbar, är det lämpligast att kvinnan är föräldraledig för studier är flexibla och hon kan ta en paus. Om kvinnan tjänar mer pengar än mannen, ska hon vara föräldraledig för hon har en bättre föräldrapenning. Om kvinnan tjänar mindre pengar än mannen, tar kvinnan mest föräldraledighet så att mannen kan fortsätta tjäna mer pengar. Om kvinnan driver företag, är det rimligast att hon är föräldraledig för hon kan göra avsteg från sitt jobb – hon är ju sin egen chef. Om mannen driver företag, måste kvinnan vara föräldraledig för att ingen kan ersätta mannen på jobbet. Så kan vi inte fortsätta.

Flera arbeten som domineras av kvinnor är samhällsbärande. Att ha en fungerande välfärd kräver folk som jobbar i dem och de allra flesta i välfärdsyrken är kvinnor. Under Covid-pandemin blev det tydligt hur viktigt det är med vårdpersonal under kristider. Det är anmärkningsvärt att kvinnor alltid verkar kunna vara lediga länge – även om de arbetar i en hårt belastad bransch där deras kompetens och deltagande är samhällsbärande – medan det verkar vara omöjligt för många män att ta ut endast ett fåtal månader föräldraledighet. Kvinnor har en samhällsbärande roll i vårt samhälle.

En individuell föräldraförsäkring är en förutsättning för att öka männens uttag, men vi måste påbörjar arbetet innan det har förverkligats. Vi måste rikta ljuset mot männens roll i familjen. Centerkvinnorna vill att Försäkringskassan arbetar med ett informationsuppdrag riktat till vårdnadshavare om föräldraförsäkringens påverkan på familjeliv, hälsa och livsinkomst.

Det krävs även ett arbete på arbetsplatserna. Normer kan hämma även män. På vissa arbetsplatser och kanske ännu mer i mansdominerade branscher, är det ovanligt och i värsta fall otänkbart att vara föräldraledig en längre tid. Därför vill vi belysa arbetsplatsernas och fackförbundens ansvar för att skapa miljöer där det självklart att män också är föräldralediga.

1.7.12 En trygg föräldraförsäkring för ensamstående föräldrar

Familjekonstellationer ser annorlunda ut, bland annat genom att föräldrar inte lever ihop. För den ensamstående föräldern är jämställdhet inte möjlig så som den är för samlevande föräldrar – för en ensamstående mamma finns det ingen som ersätter hennes arbete i hemmet.

När föräldraförsäkringen reformerats har remissinstanser varnat för att föräldrapenningdagar används som maktmedel mellan separerade föräldrar, och att reserverade föräldrapenningdagar är en grund för konflikt. Detta genom att en förälder – oftast pappan – vägrar överföra föräldrapenningdagar till den andra, utan att ha som ambition att vara föräldraledig. I en reform av föräldraförsäkringen bör särskilt utredas hur tvister i samband med separation ska hanteras. Förmåner och möjligheter kopplade till barnen får inte bli möjliga maktmedel i en tvist. Det måste också utredas hur sådana ärenden skyndsamt ska kunna hanteras, så att mammor inte står utan försörjning medan pappor har föräldrapenningdagar som de inte använder.

Även då separerade föräldrar nödvändigtvis inte ligger i konflikt återstår det praktiska svårigheter att dela en föräldraledighet för ett väldigt litet barn, under ett år. Att barnet helt flyttar, från den ena – oftast mamman, som är ledig den första tiden – till den andra, när den är ett drygt halvår, hade kunnat vara upprivande för barnets anknytning. Det finns väldigt lite kunskap om hur föräldraledigheten kan fungera mellan separerade föräldrar, vilka modeller som är lämpliga för spädbarn och om det är nödvändigt med några juridiska förändringar. Vi

vill se en bred utredning som gör en kartläggning över vetenskapsläget om delat boende för barn under ett år med utgångspunkt från barnets bästa, och med förslag på hur föräldraledighet ska kunna delas mellan separerade föräldrar i praktiken med utgångspunkt från barnets bästa, och vilka juridiska justeringar som krävs för att det ska möjliggöras även inom ramen för en individuell försäkringsmodell.

1.7.13 Företagervänlig föräldraförsäkring

Centerkvinnorna vill skapa möjligheter för alla, oavsett yrke eller kön, att förena föräldraskap med arbetsliv. Därför vill vi verka för att föräldraförsäkringen förenklas för företagare, så att samma regler ska gälla för företagare oavsett företagsform, inklusive dem som både är företagare och har en anställning, så kallade kombinatorer. Det ska dessutom vara möjligt att upprätthålla viss grundläggande verksamhet i företaget under föräldraledigheten, utan att gå miste om föräldrapenning. Detta för att företaget ska kunna hållas vid liv, så att det ens finns ett arbete att återgå till för egenföretagaren. När det finns fler egenföretagare bland män än bland kvinnor och föräldraförsäkringen är sämre anpassad för egenföretagare än för anställda, blir det svårare att nå en jämställd fördelning av föräldraledigheten. När en individuell föräldraförsäkring införs, ska det finnas regler som gör att den fungerar även för företagare.

1.7.14 Avskaffa flerbarnstillägget

Det finns indikatorer på att den ekonomiska utsattheten bland barnfamiljer har ökat de senaste decennierna, särskilt för ensamstående med flera barn. Flerbarnstillägget är en del av den ekonomiska familjepolitiken som kan stärka dessa hushåll. Det finns dock jämställdhetsaspekter att beakta när det kommer till flerbarnstillägget, att kvinnor inte kommer in på arbetsmarknaden i lika stor utsträckning. Centerkvinnorna vill därför att flerbarnstillägget avskaffas.

Centerkvinnorna ska arbeta för:

- Att föräldraförsäkringen individualiseras.
- Att pensionsrätter under småbarnsåren automatiskt ska överlåtas från den förälder som arbetar till den part som är föräldraledig eller arbetar deltid inom ramen för föräldraledighetslagen och att ett aktivt beslut behövs för att pensionsrätterna inte ska överlåtas, fram till att en individuell föräldraförsäkring är införd.
- Att införa en utökad graviditetspeng för samtliga gravida två veckor före beräknat födelsedatum.
- Att garantidagarna i föräldraförsäkringen tas bort och att 80 procent av dagarna ska tas ut innan barnet har fyllt tre år, samt att de resterande dagarna ska kunna användas tills barnet fyllt tolv år.
- Att det ska vara tillåtet med obegränsat antal dubbeldagar i likhet med i Island och Danmark.
- Att samma regler för SGI ska gälla under hela föräldraledigheten.
- Att ge Försäkringskassan ett informationsuppdrag riktat till vårdnadshavare om föräldraförsäkringens påverkan på familjeliv, hälsa och livsinkomst.
- Att i en reform av föräldraförsäkringen det särskilt bör utredas hur tvister i samband med separation ska hanteras. Förmåner och möjligheter kopplade till barnen får inte bli möjliga maktmedel i en tvist.
- Att det tillsätts en bred utredning om hur en föräldraledighet kan delas i praktiken mellan separerade föräldrar.

- Att jämställdhetsbonusen ska återinföras, förstärkas och ges till de föräldrar som i praktiken delar på föräldraansvaret och är borta lika länge från arbetet i samband med föräldraledighet.
- Att en VAB-bonus införs, för att premiera föräldrar som delar lika för att vara hemma från arbetet för vård av barn.
- Att en individuell föräldraförsäkringen ska fungera för företagare, där samma regler ska gälla för företagare oavsett företagsform, inklusive kombinatorer.
- Att avskaffa flerbarnstillägget.

KAPITEL 2: Sexuell frihet och kvinnors hälsa

Sexuell frihet för oss Centerkvinnor innebär att alla individer ska ha rätten till och självbestämmandet över den egna kroppen, sin reproduktiva hälsa, sexualitet och rätten till en god fysisk och psykisk hälsa.

Tyvärr ser det inte ut så idag. Stereotypa bilder lever kvar av hur en kvinna och en man ska vara och se ut. Vi behöver ta nästa steg för att bekämpa den pågående sexualiseringen av vårt samhälle. Över 90 procent av dem som utsätts för sexuella ofredanden är flickor eller kvinnor och detsamma gäller alla anmälda våldtäkter 2021: en övervägande majoritet är kvinnor.¹¹ Förlossningsvården är eftersatt, trots att det är en vård som hela den svenska befolkningen någon gång tar del av. Den psykiska ohälsan, vilken påverkar möjligheten att känna frihet och ha självbestämmande, drabbar kvinnor hårt och har ökat de senaste åren. Unga flickor är en särskilt utsatt grupp. Detta är exempel på att kvinnors sexuella frihet och hälsa måste prioriteras högre.

2.1 Jämställd trygghet

Rätten till trygghet är en grundläggande mänsklig rättighet. Att känna otrygghet under joggingturen utomhus på kvällen, att hålla nycklarna krampaktigt i handen på vägen hem eller att känna oro över att våga träffa den potentiella kärleken på nätet är en verklighet för många tjejer och kvinnor idag. Den upplevda otryggheten begränsar kvinnors sätt att leva och därför måste vi fortsätta arbeta för att skapa trygga utemiljöer och med andra brottsförebyggande insatser. Faktum är att risken att utsättas för våld är större i det egna hemmet än utomhus för en kvinna. Våldet börjar tidigt. Nästan var fjärde ung kvinna i åldern 16–24 år har utsatts för våld av en nuvarande eller före detta partner, en eller flera gånger.¹² Unga kvinnor utsätts också oftare för sexuellt våld och grövre våld än pojkar¹³. Våldet får aldrig normaliseras.

2.1.1 Skärp straffen för sexualbrott

De senaste åren har omkring 5 av 100 anmälda våldtäkter resulterat i en fällande dom¹⁴. I de fall där en gärningsperson döms för sexualbrott, såsom våldtäkt, är straffen för låga och motsvarar inte brottets karaktär eller dess skadeverkningar. Den 1 juli 2018 trädde samtyckeslagstiftningen i kraft som innebär att sex ska vara frivilligt, att det är straffbart att ha sex med någon om samtycke saknas. Straffskärpningar och nya brottsrubriceringar kring oaktsam våldtäkt och sexuellt övergrepp infördes också. Det är steg i rätt riktning.

Minimistraff för ett antal sexualbrott, däribland våldtäkt, höjdes 2022. Det är bra. Men domarna lägger sig i regel lågt på straffskalan. Det är viktigt för samhället att signalera att sexualbrott är allvarliga brott, som vi inte kan acceptera i ett jämställt och demokratiskt samhälle. Straffpåföljder och formuleringar i lagstiftningen får ojämställda konsekvenser.

¹¹ Brå (2022)

¹² Stiftelsen 1000 möjligheter (2020) "Ungarelationer.se – killars våld mot tjejer och våld i ungas partnerrelationer"

¹³ Ibid.

¹⁴ Brå (2019) "Våldtäkt från anmälan till dom"

Centerkvinnorna vill även att en utredning tillsätts, som ser över både formuleringar i lagstiftningen och straffpåföljderna ur ett jämställdhetsperspektiv. Våld mot kvinnor ska likställas med våld mot män, både i lagtext och straffpåföljd.

2.1.2 En våldtäkt är en våldtäkt – även om den sker på nätet

Sexuella övergrepp är idag inte enbart fysiska brott. De senaste åren, i och med digitaliseringens utveckling, har sexuella övergrepp på internet ökat markant. Studier visar att övergrepp online innebär minst lika stora trauman för de utsatta som om övergreppen hade skett fysiskt. Ibland blir traumat till och med större, då offret känner stark oro över att bilderna finns kvar på nätet.

Centerkvinnorna vill att straffansvaret för virtuella sexualbrott ska likställas med straffansvaret vid sexualbrott där förövaren har haft fysisk kontakt med den utsatta. Vi ser också ett stort behov av att skola, socialtjänst, psykiatri och rättsväsende ökar sina kunskaper om brott som sker på nätet.

2.1.3 Högre krav på rättsväsendet

Att kvinnors sexuella frihet begränsas genom rädsla är något som vi aldrig kan acceptera. Centerkvinnorna vill därför stärka det förebyggande arbetet i skolan, men också ställa högre krav på rättsväsendets kunskap när det gäller sexualbrott.

Idag anmäls endast en bråkdel av de sexualbrott som uppskattningsvis sker och än färre leder till åtal eller fällande domar. Detta är inte bara rättsosäkert, utan också ett folkhälsoproblem. Centerkvinnorna vill att polis, åklagare, nämndemän och domare som hanterar sexualbrott mot vuxna och barn ska utbildas i högre utsträckning än idag. Falska föreställningar om hur ett brottsoffer ska vara, reagera och agera får allvarliga konsekvenser i den dömande verksamheten. En obligatorisk utbildning i sexualbrott, dess allvar och offrets agerande menar vi kommer att höja statusen på sexualbrott och därmed också enskilda polisers engagemang i frågan. Vi vill även att domare och nämndemän ska genomgå utbildning för att få döma i sexualbrottsärenden. Centerkvinnorna vill också verka för att det införs en särskild fackdomstol för sexualbrott, en sexualbrottsdomstol. På så sätt kan rättsväsendet samla sakkunskap och resurser, vilket rimligen borde leda till högre rättssäkerhet och fler fällande domar. Vi vill även att det i alla polisregioner ska finnas en särskild utredningsgrupp som enbart jobbar med sexualbrott.

Brottsförebyggande rådets, Brå:s, granskning av våldtäktsärenden¹⁵ visar att våldtäktsoffret förhörs i 9 av 10 fall, oftast flera gånger. Det står i skarp kontrast till hur ofta den misstänkte förövaren får svara på frågor, endast hälften av de misstänkta förhörs. Detta trots att det finns en utpekad misstänkt och att det hade kunnat leda utredningen vidare.

Åklagarmyndighetens och Polismyndighetens gemensamma rapport¹⁶ kring sexualbrott visar att åklagare gör en bevisvärdering istället för att låta tingsrätten pröva om bevisen håller för fällande dom. Centerkvinnorna vill att misstänkta förövare alltid ska förhöras och att fler våldtäktsanmälningar ska gå till domstol. Vi ser ett omfattande behov i hela organisationen, och vi vill satsa på ett nationellt kunskapslyft i polisen, med fokus på utredningsmetoder och rutiner, för att brotten ska prioriteras högre och utredas mer grundligt. För att stärka möjligheten att samla bevismaterial och driva en rättsprocess vill vi att tidiga förhör ska tillämpas vid fall som våldtäkt och våld i nära relation, och att tekniska undersökningar genomförs i tidigt skede.

¹⁵ Brå (2019) "Våldtäkt från anmälan till dom"

¹⁶ Granskningsrapport (2019) "Våldsbrott i nära relationer och sexualbrott mot vuxna"

I svenska rättssalar finns det ett antal omständigheter, både förmildrande omständigheter samt så kallade billighetsskäl, som domstolen kan ta hänsyn till vid dom. En sådan kan vara om förövaren tidigare är ostraffad, och det finns också exempel då en allmänt ordnad livssituation varit ett skäl till strafflindring. Centerkvinnorna anser att det är riktigt att återfallsförbrytare straffas därefter, men vi ser också att ett brott inte blir mindre allvarligt på grund av att gärningsmannen förlorat jobbet. Detsamma gäller då förövaren säger sig lida av en åkomma eller sjukdom, till exempel sexsömni. Det är åklagaren som har bevisbördan, men om sjukdom förekommit ska det fastslås genom en undersökning och i svenska domstolar kan sjukdom ge ett mildare straff, men sällan befria en från ansvar. Centerkvinnorna vill skyndsamt tillsätta en utredning som ser över förmildrande omständigheter, billighetsskäl och sjukdomar samt hur dessa bedöms vid sexualbrott.

2.1.4 Bättre vård för de som utsatts för sexuella övergrepp

Sexuell frihet handlar inte bara om att vara fri från att utsättas för brott utan också om möjligheten att ta tillbaka sin sexuella frihet vid de fall då brott har begåtts. Idag vet vi att få av dem som har utsatts för sexuella övergrepp får tillgång till adekvat vård. Centerkvinnorna vill därför att både utsatta barn och vuxna ska få stöd och adekvat vård i ett så tidigt skede som möjligt. För att de utsatta ska få rätt stöd och vård vill vi att vård- och omsorgspersonalens kunskap om våld ökar samt att en utbildning i våldsutsattas behov ges till alla som verkar inom vård- och omsorgssektorn.

I de allra flesta regioner får den som har utsatts för sexuella övergrepp söka stöd inom den allmänna psykiatrin. Kunskapen om sexuella övergrepp och dess effekter på individer är inte tillräcklig inom den allmänna psykiatrin, särskilt för icke-akuta symptom, vilket riskerar att leda till bristande vård för den utsatta. Vi vill ha en rehabiliteringskedja som ska vara sammanhållen och likartad, och bättre metoder för att identifiera, diagnosticera och behandla posttraumatiska symptom. Centerkvinnorna vill satsa medel både på att forska fram kliniska behandlingsmetoder och att implementera dem i hela landet, och att det i varje region ska finnas specialistkliniker för individer utsatta för sexuella övergrepp. Vi tror att det kan bidra till ett mer kvalitativt stöd för den som har utsatts för sexuella övergrepp och samtidigt bidra till att korta köerna till den allmänna psykiatrin.

2.1.5 Stärkt stöd för de utsatta och till extra sårbara individer

Att genomgå en rättsprocess är en stor påfrestning för den som utsatts för brott. För de allra flesta kvinnor som har anmält en våldtäkt läggs förundersökningen fort ned, vilket kan göra att vissa väljer att inte anmäla överhuvudtaget. Kvinnor som utsatts för våld i nära relation befinner sig i en mycket sårbar situation. Att lämna en våldsam relation och att anmäla mannen som utsatt henne, kan vara bland det farligaste hon gjort. Kvinnor som utsatts för brott kan behöva mentalt stöd och vägledning genom hela processen, inte bara i juridisk mening. Därför vill vi att utsatta kvinnor ska erbjudas en stödperson när det misstänkta brottet upptäckts. Det kan vara i samband med ett sjukvårdsbesök, att kvinnan uppsöker kvinnojour, eller vid en polisanmälan. Stödpersonen ska särskiljas från målsägandebiträdet då det inte behöver vara en jurist, utan kan tillhandahållas av kommunens socialtjänst eller en kvinnojour. Stödpersonen ska inte ersätta ett målsägandebiträde, utan den utsatta ska ha fortsatt rätt till målsägandebiträde. Vi vill också att målsägande ska ha rätt till målsägandebiträde i hela rättsprocessen i samtliga instanser i mål som rör sexuellt våld och våld i nära relation, alltså inte endast i tingsrätten.

Kvinnor som berättar om när de har blivit våldtagna och förövaren har blivit dömd kan bli dömd för förtal. En grundprincip i en rättsstat är att avtjänat straff är ett avtjänat straff, men ett avtjänat straff gör inte att övergreppet försvinner. Den svenska förtalslagstiftningen, lagen om ärekränkning, är i grunden bra, men utsatta kvinnor måste få rätt att äga sin

berättelse. Därför vill Centerkvinnorna se en översyn av lagen om ärekränkning. Alternativet till en möjlig lagändring som inkluderar sanningskriteriet är inte ett angivarsamhälle – sanningskriteriet tas i beaktning i flera andra länder i förtalsmål.

Personer med allvarlig psykisk ohälsa som använder sig av olika former av självskadebeteende är en mycket utsatt grupp i samhället. Att skära sig själv är en form av självskadebeteende känt sedan länge. Vad många inte känner till är att sexmissbruk och sexberoende är andra former av självskadebeteende. Dessutom finns det de som utsätter sig själva för sexuellt våld och kränkningar. Det kan handla om handlingar från en annan person som sexuellt tvång, våld och kränkningar, jämförbara med våldtäkt, men där offret på en signal från förövaren självmant tar sig till denne. Det är svårt att lagföra denna typ av sexuellt våld och kränkningar, men det gör de inte mindre brottsliga. Det är därför än mer viktigt att dessa individer blir bemötta på rätt sätt.

I en granskning av våldtäktsärenden som Brå har gjort visas att extra sårbara kvinnor är överrepresenterade som målsägande i anmälningarna. Studier visar att kvinnor med psykiska problem eller psykiatriska diagnoser har en fördubblad eller tredubblad risk att utsättas för våldtäkt¹⁷. En förklaring som ges är att kvinnor med missbruk, kognitiv funktionsnedsättning eller psykosociala diagnoser i större utsträckning än andra har svårigheter att göra riskbedömningar eller att sätta gränser, men det kan också bero på att män som begår sexualbrott riktar in sig på just extra sårbara kvinnor. Det bör också nämnas att målsäganden näst intill alltid är yngre än den misstänkte förövaren, därför kan även ålder räknas som sårbarhet¹⁸. Centerkvinnorna vill att forskningen kring sexuellt våld och kränkningar gentemot flickor och kvinnor med självskadebeteende eller som är extra sårbara på andra sätt, stärks. Kunskapen behöver öka inom vård och omsorg och även inom rättsväsendet, för att bättre kunna bemöta individer som är extra sårbara. Vi vill även se bättre stöd i rättsprocessen för flickor och kvinnor som är extra sårbara. Vi kan inte heller lägga ansvar på brottsutsatta barn och unga, och låsa in barn på institution för att vuxna utsätter dem för övergrepp. Vi vill att Socialstyrelsen får i uppdrag att utveckla nya insatser från socialtjänsten när ett barn utsätts för sexuell exploatering och sexuella övergrepp, samt att utreda hur hälso- och sjukvården och socialtjänsten kan stärkas i barnrättsperspektivet kring barn som utnyttjas för sexuella övergrepp.

En ofta osynliggjord grupp som är särskilt utsatt när det gäller sexualbrott är kvinnor med funktionsnedsättning, både intellektuella, kognitiva och rent fysiska. Kvinnor med funktionsnedsättning utsätts också för våld i nära relation i form av psykiskt, fysiskt och sexuellt våld, precis som kvinnor generellt. Förutom en partner har det exempelvis förekommit att kvinnor med funktionsnedsättning utsatts för våld av personer de befinner sig i en beroendeställning till, såsom personal, färdtjänstchaufför och liknande. Det finns svårigheter för kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning att söka och erhålla samhällets stöd vid våldsutsatthet. Kanske är förövaren den person som är satt att hjälpa kvinnan med myndighetskontakter, eller kanske finns det inte anpassad information för kvinnan att ta del utav. Det är viktigt att alla våldsutsatta, oberoende funktionsnedsättning, ges samma möjligheter att ta del av samhällets stöd- och skyddsåtgärder. Detta oavsett det handlar om stödsamtal, hjälp med anmälan eller ett skyddat boende som anpassats efter funktionsnedsättningen. Centerkvinnorna vill att en lämplig myndighet ska få i ansvar att utveckla bättre förebyggande åtgärder och kunskapsspridning om den särskilda utsatthet för våld och sexuella övergrepp som förekommer bland kvinnor med funktionsnedsättning, och att målgruppsanpassat material gällande samhällets befintliga stödinsatser tas fram. Lämplig myndighet bör också få i uppdrag att utreda behovet av hälsofrämjande insatser

¹⁷ Brå (2019) "Våldtäkt från anmälan till dom"

¹⁸ Ibid.

1673 som berör sexualitet för målgruppen med särskilt fokus på upplevelser av
1674 internetanvändande samt på HBTQI-frågor och hedersrelaterad utsatthet kopplat till
1675 sexualitet bland personer intellektuell funktionsnedsättning.
1676

1677 **2.1.6 Behandla förövare**

1678 För att personer dömda för sexualbrott inte ska begå liknande brott igen är det viktigt att
1679 alla förövare får evidensbaserad behandling. Även de som inte har blivit dömda måste ha
1680 rätt till att få behandling. Alla som känner att de är på väg att tappa kontrollen över sin
1681 sexualitet, som känner oro för tankar och handlingar, eller är rädd för att göra sig själv eller
1682 andra illa måste kunna få hjälp snabbt. Vi vill därför att långsiktig finansiering säkerställs för
1683 den nationella hjälplinjen som bistår med stöd till personer som upplever sig ha ett
1684 problembeteende kopplat till sin sexualitet. Vi vill även att forskningen kring vård och
1685 behandling av personer som har dömts för sexualbrott stärks.

1686 **2.1.7 Begränsa tillgången på den våldsamma pornografin**

1687 Enligt Folkhälsomyndighetens nationella befolkningsstudie¹⁹ använder 70 % av männen i
1688 Sverige pornografi medan 70 % av kvinnorna inte gör det. Totalt 18 % av män 16-84 år tittar
1689 dagligen eller nästan dagligen på pornografi. Vanligast är det bland män 16-29 år. Forskning
1690 visar att hög konsumtion av pornografi kan medföra attityder som förminskar allvaret i
1691 frågan om våld mot kvinnor. Pornografin påverkar uppfattningen om var gränserna går och
1692 vilka förväntningar en har i en sexuell relation. Detta begränsar både pojkars och flickors
1693 sexuella frihet, men bidrar också till utvecklingen av en våldskultur som vi ännu inte har sett
1694 de fulla konsekvenserna av. De flesta vuxna har dessutom låg kunskap om pornografins
1695 innehåll och dess påverkan på våra barn och unga. Därför vill vi att föräldrar får information
1696 och material som introducerar dem i ämnet och öppnar upp för samtal med sina barn om
1697 pornografins konsekvenser.

1698 Centerkvinnorna vill att förskola och skola ska bli fri från pornografi och därför ska porrfilter
1699 införas i samtliga skolformer. Under våren 2020 fick Barnombudsmannen i uppdrag att
1700 kartlägga kunskap om hur barn och unga påverkas av pornografi²⁰. Det är en viktig
1701 kartläggning, men det krävs mer. Därför vill Centerkvinnorna att en åldersgräns och
1702 åldersverifiering för konsumtion av pornografi införs även på nätet. Det krävs också att barn
1703 och elever stärks i sin integritet på nätet.

1704 **2.1.8 Skydda barn från sexuella övergrepp och straffa förövare**

1705 Sexualbrott mot barn är särskilt allvarligt. Centerkvinnorna välkomnar att preskriptionstiden
1706 nu har tagits bort för grova sexualbrott, alltså våldtäkt och grov våldtäkt. Centerkvinnorna
1707 vill att preskriptionstiden för samtliga sexualbrott inklusive groomingbrott, det vill säga
1708 kontakt för att träffa ett barn under 15 år i ett sexuellt syfte, slopas.
1709

1710 En betydande andel av dem som utsätts för sexualbrott är unga tjejer. Under 2021 rörde 40
1711 procent av de anmälda våldtäktsbrotten våldtäkt mot barn, alltså en person under 18 år. När
1712 barn har blivit utsatta för brott krävs det särskilda metoder och resurser för att utreda. Barn
1713 som har blivit utsatta för vålds- och sexualbrott kan få ett eget juridiskt biträde på begäran
1714 av åklagare, men Centerkvinnorna vill att barn alltid ska ha rätt till det när de har utsatts för
1715 sexualbrott. Enligt Åklagarmyndigheten ska utredningar som berör brott där den utsatta är
1716 ung utredas snabbt och effektivt. Det finns också särskilda regler då brottsoffret är under 18
1717 år och fallet rör ett brott mot liv, hälsa, frihet eller frid, vilket sexualbrott torde göra.
1718 Förutom det är det viktigt att de utsatta barnen bemöts av utredare med kompetens för att

¹⁹ Folkhälsomyndigheten (2019) "Ny kunskap om sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR) i Sverige"

²⁰ "Uppdrag om kartläggning av kunskap om pornografins inverkan på barn m.m." (A2020/00346/JÄM)

1719 arbeta med brott där barn är brottsoffer. När ett barn har blivit utsatt för ett sexualbrott ska
1720 brottet alltid utredas skyndsamt och professionellt med fokus på barnets bästa.

1721 Studier visar att 1 av 500 anställda använder sin arbetsdator till att begå
1722 barnpornografibrott²¹. Kopplingen mellan att begå barnpornografibrott och att begå sexuella
1723 övergrepp på barn är dessutom mycket stark²². När det gäller sexuella övergrepp på barn
1724 begås de oftast av förövare i barnets närhet. Årligen uppdagas fall där personal inom
1725 förskola eller skola har begått sexuella övergrepp på barn och unga. Vi vet dock att det finns
1726 ett stort mörkertal. Det är därför av största vikt att skolhuvudmän tar sitt fulla ansvar för att
1727 skydda barn och unga i verksamheten mot pedofiler. Registerutdrag måste göras
1728 regelbundet på personal. Centerkvinnorna vill därför att en utökad och regelbunden
1729 registerkontroll av personal i förskola och skola införs, i syfte att skydda barn och unga
1730 ytterligare. Vi vill också att samtliga kommuner och regioner använder de digitala
1731 hjälpmedel som finns för att tidigt upptäcka och begränsa spridningen av barnpornografiska
1732 bilder. Det handlar dels om att rädda barn och minska spridning, dels om att kunna stävja
1733 ett kriminellt sexuellt beteende hos förövaren.

1734 Där barn och ungdomar finns, är också pedofilerna. I takt med digitaliseringen blir barns
1735 sårbarhet på nätet allt tydligare. Centerkvinnorna ser det som ett växande problem och vill
1736 därför se ytterligare insatser för att trygga barns närvaro på nätet. Vi vill att företag bakom
1737 plattformar, chattrum och spel ska arbeta mer aktivt för att förebygga att barn groomas och
1738 utnyttjas. Vi vill även se högre krav på företagen att stänga av olämpliga användare, i syfte
1739 att säkra barns trygghet.

1740
1741 Det krävs stora omtag för att öka skyddet för barn som utsätts för sexualbrott. I dag befinner
1742 sig barn mellan 15 och 17 år i en gråzon, där de enligt brottsrubriceringars mening inte ses
1743 som barn. Vi vill att brott mot barn alltid ska rubriceras som ett brott mot barn. En våldtäkt
1744 av en 17-åring är en våldtäkt av ett barn och köp av en sexuell tjänst av ett barn – en person
1745 under 18-årig – är en våldtäkt. I nuvarande lagstiftning finns det ett specifikt brott för köp av
1746 sexuell tjänst av barn. Vi vill att den brottsrubriceringen stryks, och att brottet i stället
1747 utreds och döms under en annan brottsrubricering, våldtäkt av barn. Vi vill också se ett
1748 strikt ansvar alternativt ett högt kontrollrekvisit för samtliga brott mot barn i brottsbalkens 6
1749 kapitel.

1750
1751 Unga som har blivit utsatta för att köpas för sexuella övergrepp av vuxna män när
1752 de var barn, vittnar om hur socialtjänsten och hälso- och sjukvården hanterar deras
1753 utsatthet som ett självskadebeteende och inte som ett brott de har utsatts för. Vi kan inte
1754 lägga ansvaret för att vuxnas brottsliga handlingar och övergrepp ska upphöra på de
1755 brottsutsatta barnen. I dag ska socialnämnden överväga om misstänkt brott ska
1756 polisanmälas, vi menar att socialnämnden ska vara skyldig att polisanmäla sexualbrott.
1757 Socialnämnden måste också få bättre verktyg att hantera fall där barn utsatts för sexuell
1758 exploatering. Barn som utsätts för sexualbrott ska inte låsas in på institution. Därför vill vi
1759 att Socialstyrelsen får i uppdrag att utveckla nya insatser från socialtjänsten som kan
1760 aktualiseras när ett barn utsätts för sexuell exploatering.

1761 **2.1.9 Människohandel och prostitution är dagens slavhandel**

1762 Människohandel och prostitution hör inte hemma i ett jämställt och demokratiskt samhälle.
1763 Vi vet att majoriteten av dem som utnyttjas i prostitution och människohandel är kvinnor
1764 och att de som utnyttjas framförallt är män. Könsmaktsordningen blir här väldigt tydlig.
1765 Människokroppen är inte en handelsvara som kan köpas, säljas eller bytas. Människohandel
1766 och prostitution är slavhandel och något som vi aldrig kan acceptera. Vi har kommit långt i
1767

²¹ Net Clean report (2019)

²² Ibid.

Sverige, i och med den svenska sexköpslagen, men det krävs ytterligare åtgärder för att säkerställa att ingen människa köps eller säljs. Centerkvinnorna vill se en nationell handlingsplan mot människohandel för att arbetet ska få en tydligare styrning. Vi vill att det införs en nolltolerans mot människohandel och prostitution i Sverige, att de utsatta för människohandel automatiskt får uppehållstillstånd samt att det tillsätts fler poliser som arbetar mot såväl prostitution som människohandel.

Majoriteten av dem som idag utnyttjas i prostitution eller människohandel har ett stort behov av stödinsatser för att bearbeta trauman och kunna gå vidare. Den specialiserade hjälp som idag finns är framför allt koncentrerad till våra storstäder. Hjälpn behöver dock finnas i hela landet. Centerkvinnorna vill därför att alla som har utsatts för prostitution och människohandel, oavsett var i landet hen befinner sig, ska få möjlighet till rätt stöd och vård.

Brottsoffer för människohandel kan idag ansöka om en reflektionsperiod om 30 dagar. Reflektionstiden innebär att fler brottsoffer går vidare med en anmälan, vilket ökar möjligheten att komma åt människohandlarna. Centerkvinnorna vill att reflektionsperioden utökas till 90 dagar, efter informell identifikation och före polisanmälan. Vidare vill vi även att reflektionsperioden ska kunna beviljas av fler än förundersökningsledare.

2.1.10 Stäng ner sugardejtingsajter och strippklubbar

Den stora efterfrågan på barns och kvinnors kroppar tycks aldrig avta och nya tjänster skapas för att kringgå lagen. Ett sådant exempel är de så kallade sugardejtingsajterna, som med falsk marknadsföring lockar minderåriga in i prostitution. Här är det angeläget att vi agerar. Centerkvinnorna vill att så kallade sugardejtingsajter stängs ned.

Det har länge varit känt inom polisen att strippklubbar är en förtäckt verksamhet för den prostitution som pågår bakom stängda dörrar. Strippklubbar upprätthåller sexualiseringen i samhället och är de facto en inkörsport till prostitution. Centerkvinnorna anser att det är hög tid att vi agerar mot detta och vill därför se ett förbud mot strippklubbar.

2.1.11 Straffskärpning för sexköp

Sverige var det första landet i världen att kriminalisera sexköp. Lagen har haft stor betydelse för att förebygga och bekämpa prostitution och har även haft normativ betydelse, då förövaren (ofta mannen) är den som enligt lag begår brottet och den som säljer (ofta kvinnan) är ett offer och därför inte ska betraktas som lagbrytare. Sedan lagen instiftades 2009 har en rad andra länder anammat den. Det bör ändå understrykas att lagen fortsatt måste försvaras och stärkas. Centerkvinnorna vill därför se ett permanent informationsuppdrag till Jämställdhetsmyndigheten kring sexköpslagen.

Den 1 augusti 2022 ströks böter ur straffskalan för brottet köp av sexuell tjänst och ersattes av fängelse i högst ett år. Det står Centerkvinnorna bakom, men vi vill se ytterligare skärpningar. Allt sex ska vara frivilligt och samtycke är ingenting någon kan köpa sig till. Vi har länge krävt att de som utsätts för sexhandel ska få brottsofferstatus och för att det ska bli verklighet, vill vi att köp av sexuell handling likställs med våldtäkt. Våldtäkt är per definition ett brott där en person har samlag eller utför en handling jämförbar med samlag med någon som inte deltar frivilligt, vilket en person som deltar mot betalning inte gör. Det går inte att köpa frivillighet.

Vi vill även att återfall automatiskt ska leda till hårdare straff och att skyddstillsyn och behandling ska ges i större utsträckning än vad som görs idag för att förebygga återfall, precis som det görs idag vid spelberoende, alkoholmissbruk och våldsbenägenhet. Misstänkta kan idag få sin delgivning om brott skickad till en boxadress eller annan anonym adress. Centerkvinnorna anser att delgivning alltid ska skickas till folkbokföringsadressen.

Centerkvinnorna har länge arbetat för ett förbud mot köp av sexuella tjänster utomlands. Vi vet att andelen sexköp av svenskar utomlands är mycket stor och att den dessutom ökar. En svensk lagstiftning mot sexköp utomlands visar att kvinnors kroppar inte är till salu, i någon del av världen.

2.1.12 Håll fler ansvariga för brott mot sexköpslagen

Idag är det möjligt att hålla exempelvis hotell ansvariga, om de med vetskap om att ett rum ska användas för prostitution ändå hyr ut det. Flera hotell har aviserat att de tar en mer aktiv roll i arbetet med att förebygga och förhindra prostitution och kallar sig "porrfria hotell". För att uppmuntra dessa hotell och understryka vikten av att bedriva ett aktivt arbete mot prostitution vill vi att verksamheter inom offentlig sektor främst ska nyttja hotell som bedriver ett aktivt arbete mot prostitution. Centerkvinnorna vill också att fastighetsägare, så även privatpersoner, ska kunna hållas ansvariga om de har haft kännedom om att det i deras lokal eller lägenhet har förekommit prostitution.

Centerkvinnorna ska arbeta för:

- Att en misstänkt förövare alltid ska förhöras i våldtäktsutredningar, i de fall det finns en utpekad misstänkt.
- Att tidiga förhör ska tillämpas och att tekniska undersökningar ska genomföras för att stärka möjligheterna att samla bevismaterial vid misstänkt kvinnofridskränkning och våldtäkt.
- Att fler sexualbrott ska leda till åtal och fällande dom.
- Att det tillsätts en utredokning som ser över förmildrande och försvårande omständigheter, billighetsskäl och sjukdomar samt hur dessa bedöms vid sexualbrott.
- Att domare och nämndemän ska genomgå sexualbrottsutbildning anordnad av Domstolsverket för att få döma i sexualbrottsmål.
- Att en sexualbrottsdomstol införs.
- Att alla inom rättsväsendet, också domare, ska få förstärkt utbildning om sexualbrott.
- Att det genomförs ett nationellt kunskapslyft i polisen när det gäller utredningsmetoder och rutiner för att stärka kvaliteten på utredningar inom sexualbrott och våld i nära relation.
- Att det i alla polisregioner ska finnas en särskild utredningsgrupp som enbart jobbar med sexualbrott och att specialistkompetens och en allmänt högre kunskap ska finnas tillgänglig i hela landet.
- Att ett landsbygdsperspektiv ska inkluderas i utveckling och implementering av polisens metoder och rutiner för brott som rör mäns våld mot kvinnor.
- Att lagen om ärekränkning ses över.
- Att långsiktig finansiering för en nationell hjälplinje som bistår personer som upplever att de har ett sexuellt problembeteende ska säkerställas.
- Att straffansvaret för virtuella sexualbrott, oavsett om brottet har skett i realtid eller ej, ska likställas med straffansvaret vid sexualbrott där förövaren har haft fysisk kontakt med den utsatta.
 - Att anställda inom skolan, socialtjänsten, psykiatri och rättsväsendet ska få utbildning om brott som sker på nätet för att deras kunskap ska öka.
 - Att all personal inom vård- och omsorgssektorn ska få kunskap och utbildning om sexualbrott, våld mot barn och våld i nära relation.
 - Att det i varje region ska finnas specialistkliniker för individer utsatta för sexuella övergrepp.
- Att medel satsas på kliniska behandlingsmetoder för att ge vård till personer som utsatts för sexuellt våld samt våld i nära relation och att dessa implementeras i

- 1868 verksamheter i hela landet.
- 1869 - Att den som har utsatts för ett misstänkt brott erbjuds en stödperson.
- 1870 - Att målsäganden ska ha rätt till målsägandebiträde under hela rättsprocessen i
- 1871 samtliga instanser i mål som rör våld i nära relation.
- 1872 - Att lämplig myndighet ansvarar för att utveckla bättre förebyggande åtgärder och
- 1873 kunskapsspridning om den särskilda utsatthet för våld och sexuella övergrepp som
- 1874 förekommer bland kvinnor med funktionsnedsättning.
- 1875 - Att uppdra lämplig myndighet att utreda behovet av hälsofrämjande insatser som
- 1876 berör sexualitet för målgruppen med särskilt fokus på upplevelser av
- 1877 internetanvändande samt på HBTQI-frågor och hedersrelaterad utsatthet kopplat till
- 1878 sexualitet bland personer med intellektuell funktionsnedsättning.
- 1879 - Att lämplig myndighet målgruppsanpassar informationsmaterial gällande samhällets
- 1880 befintliga stödinsatser för personer med intellektuell funktionsnedsättning.
- 1881 - Att en informationskampanj tas fram riktad till vårdnadshavare om hur en kan
- 1882 samtala med unga om pornografi på internet.
- 1883 - Att porrfilter införs i förskola och skola.
- 1884 - Att säkerställa att pornografitillgängligheten på internet begränsas genom
- 1885 åldersverifiering och att offentliga platser är fria från pornografi.
- 1886 - Att en utökad och regelbunden registerkontroll av personal i förskola och skola
- 1887 införs.
- 1888 - Att brottsrubriceringen köp av sexuell tjänst av barn stryks och ersätts av
- 1889 brottsrubriceringen våldtäkt av barn.
- 1890 - Att strikt ansvar alternativt ett högt kontrollrekvisit införs gällande ålder för samtliga
- 1891 brott mot barn i brottsbalkens 6 kapitel.
- 1892 - Att barn alltid ska ha rätt till målsägandebiträde vid sexualbrott.
- 1893 - Att när barn har blivit utsatt för ett sexualbrott ska brottet alltid utredas skyndsamt
- 1894 och med rätt kompetens för att bemöta barnet.
- 1895 - Att en skyldighet för socialtjänsten att alltid polisanmäla vid misstanke eller
- 1896 kännedom om sexualbrott mot barn ska införas.
- 1897 - Att Socialstyrelsen får i uppdrag att utveckla nya insatser från socialtjänsten som kan
- 1898 aktualiseras när ett barn utsätts för sexuell exploatering.
- 1899 - Att preskriptionstiden för samtliga sexualbrott mot barn tas bort.
- 1900 - Att köp av sexuell tjänst likställs med våldtäkt.
- 1901 - Att fastighetsägare ska kunna hållas ansvariga för om det förekommer prostitution i
- 1902 deras lokaler eller lägenheter.
- 1903 - Att alla som utsatts för prostitution och människohandel, oavsett var i landet de
- 1904 befinner sig, ska få möjlighet till rätt stöd och vård.
- 1905 - Att brottsoffer för människohandel ges möjlighet till en reflektionsperiod om
- 1906 90 dagar samt att reflektionsperiod för brottsoffer ska kunna beviljas av fler än
- 1907 förundersökningsledare.
- 1908 - Att undanta sexköp utomlands från kravet om dubbel straffbarhet för svenska
- 1909 medborgare.
- 1910 - Att upprepade sexköp per automatik ska leda till högre straff och att förövaren ska
- 1911 erbjudas behandling.
- 1912 - Att forskningen kring sexuellt våld och kränkningar gentemot särskilt utsatta grupper
- 1913 stärks och att kunskapen om detta ökas inom vård och omsorg.
- 1914 - Att förbjuda så kallade sugardejtingsajter.
- 1915 - Att strippklubbar förbjuds.

2.2 Jämställd reproduktiv och sexuell hälsa

Att själv få välja om en vill ha barn, att känna sig trygg under förlossningen och att ha självbestämmande över sin egen reproduktiva hälsa är centralt för sexuell frihet och

kvinnors hälsa. Att som kvinna känna sig bekväm och välkommen att amma sitt barn när barnet eller mamman önskar handlar om en viktig samhällsinställning som vi vill värna, det ska därför vara olagligt att inskränka rätten att amma.

2.2.1 Bättre förlossningsvård

Trots att Sverige kommit långt när det gäller den reproduktiva hälsan finns det fortfarande arbete som kvarstår. För att förlossningsvården ska kunna erbjuda en kvalitativ, trygg och stressfri vård krävs resurser. Det får inte ske i form av kortsiktiga satsningar utan kräver långsiktiga anslagshöjningar som vilar på tvärpolitiska överenskommelser. Det innebär att alla partier måste ta sitt ansvar. Centerkvinnorna vill att förlossningsvården prioriteras högre och att mer resurser läggs på denna synnerligen viktiga vård. Det handlar inte bara om jämställdhet, utan om allas rätt till en trygg, nära och säker vård.

Länge har barnmorskor och föräldrar påtalat att förlossningsvården är osäker och ohållbar. Det handlar om stressade arbetsförhållanden, bristfällig kontinuitet i vårdkedjan, platsbrist och långa avstånd. Regeringen såg under 2017 till att förlossningsvården fick extra pengar. Det är en bra början, men förlossningsvården behöver inte bara ökade resurser utan även förbättrad organisation. Det behövs också fler valmöjligheter för vårdsökande. Centerkvinnorna vill se fler vårdformer inom förlossningsvården. Vi vill att alla regioner ska tillhandahålla vårdval inom mödrahälsovård. Vi vill även att regioner använder sig av "caseload-metoden" som ett alternativ till traditionell förlossningsvård. Caseload-metoden innebär att en eller en liten grupp barnmorskor följer den gravida kvinnan under hela graviditeten, vid förlossningen och eftervården - en metod som förordas av såväl gravida som barnmorskor. Metoden leder till ökad trygghet, färre förlossningsskador och snabbare anknytning, oftast utan ökade kostnader för landstinget. Dessutom bidrar den till en bättre arbetsmiljö för barnmorskorna.

Idag finns stora variationer mellan regionerna gällande den vård som föderskor har rätt till. I vissa regioner erbjuds förstföderskor att stanna kvar sex timmar efter förlossningen, i andra regioner kan en födande få stanna i tre dygn. Att det finns stora regionala skillnader är problematiskt och hindrar utvecklingen mot en jämlik och god vård i hela landet. Idag får inte alla pappor övernatta på sjukhuset den första natten efter en förlossning, trots att forskning länge har visat hur viktiga de första dygna är för barns och föräldrars anknytning. Vi vill därför se nationella riktlinjer som sätter en mininivå för hur förlossningsvården ska organiseras och vad som ska erbjudas, men vi vill även att effekterna av en forcerad tidig hemgång efter förlossning utreds. Ingen kvinna ska tvingas att lämna sjukhuset inom 24 timmar, om hon inte själv önskar. Det finns också stora skillnader när det gäller hur långt en föderska har till närmaste förlossningsenhet. Centerkvinnorna tycker att närhetsprincipen är viktig för förlossningsvården. Vi vill att situationen ska förbättras för dem som idag har allra längst avstånd till sin förlossningsenhet.

2.2.2 Bättre eftervård

Antalet allvarliga bristningar i samband med förlossning har ökat markant sedan 1990-talet. Sverige är ett av de OECD-länder som har högst andel så kallade sfinkterskador, det vill säga sprickor mellan slidan och ändtarmsöppningen. Denna ökning tros bland annat bero på allt fler påskyndade förlossningar. Stressen på förlossningsavdelningarna runt om i landet bidrar bokstavligen till att kvinnor slits itu. Det är oacceptabelt att kvinnor ska behöva lida på grund av bristande eller felaktig eftervård vid förlossning. Att inte få adekvat eftervård leder ofta till ett utdraget lidande, som även kan påverka hälsa och livskvalitet långt efter småbarnsåren. Eftervården behöver därför utökas och mer resurser tillföras så att förlossningsskador upptäcks tidigare och kvinnor snabbare kan få tillgång till vård och behandling. Idag görs en så kallad kontroll av mamman ca 8–12 veckor efter förlossning. Utöver detta vill Centerkvinnorna att mammor ska erbjudas uppföljning och konsultation

1970 gällande preventivmedel även ett år efter förlossning. Förutom detta, och att vi vill skapa en
1971 tryggare arbetsmiljö för barnmorskor, vill vi även öka forskningen på hur allvarliga
1972 bristningar kan minskas.

1973 Även när det gäller uppföljning av det nyfödda barnet behöver valfriheten öka. Nyblivna
1974 föräldrar tvingas inom några dagar efter förlossningen att åka tillbaka till sjukhuset för
1975 barnets blodprov, hörseltest och läkarundersökning. Detta kan för många innebära
1976 ytterligare en lång resa, precis under de dygn då stress ska undvikas för att bland annat
1977 kvinnans mjölkproduktion ska komma igång. För att undvika onödig stress och bidra till
1978 ökad valfrihet för föräldrar vill vi därför att dessa kontroller istället ska kunna göras via
1979 hembesök eller vid närmsta vårdcentral.
1980

1981 **2.2.3 En mötesplats för barnfamiljer**

1982 Det är viktigt med ett effektivt och samordnat stöd till föräldrar. Centerkvinnorna anser att
1983 så kallade familjecentraler är bra, eftersom de effektiviserar och avdramatiserar den kontakt
1984 som barn och föräldrar har med vård och myndigheter. På familjecentralen samverkar
1985 barnavårdscentral, mödravårdscentral, öppen förskola och socialtjänst och skapar en
1986 mötesplats för barnfamiljer. Centerkvinnorna vill också öka stödet till nyblivna
1987 småbarnsfamiljer genom tidiga hembesök i syfte att förebygga psykisk ohälsa och andra
1988 påfrestningar som ett nyblivet föräldraskap kan innebära. Centerkvinnorna vill också se ett
1989 riktat stöd till ensamstående föräldrar. Stöd i föräldraskap erbjuds oftast när problem redan
1990 finns. Vi vill stärka det förebyggande arbetet. I vissa kommuner finns det speciella
1991 föräldrastödsprogram, dit föräldrar kan anmäla sig för att få mer kunskap och stöd i sitt
1992 föräldraskap utan att det finns bakomliggande problem. Det är ett bra sätt att främja goda
1993 uppväxtvillkor och jämställt föräldraskap.
1994

1995 All vård i Sverige skall ske på lika villkor och bemötandet skall inte påverkas av faktorer som
1996 kön, könsidentitet, sexuell läggning och etnicitet. SKR:s kunskapsöversikt nämner dock att
1997 stereotypa föreställningar om kön *kan* påverka bemötandet inom vården. För att garantera
1998 en jämställd vård som bemöter hela familjen och deras behov, vill Centerkvinnorna se en
1999 modernisering av Socialstyrelsens riktlinjer kring mödrahälsovården och barnhälsovården ur
2000 ett jämställdhetsperspektiv. Vi vill också att större krav kan ställas på att personal in
2001 nämnda verksamheter innehar relevant kunskap och verktyg för att bemöta båda
2002 föräldrarna på ett likvärdigt sätt och att detta skall vara likvärdigt i hela landet.
2003

2004 **2.2.4 Motverka ofrivillig barnlöshet**

2005 Idag lever uppskattningsvis vart femte par i ofrivillig barnlöshet. Det finns också många
2006 ensamstående som längtar efter barn. Att få barn är ingen rättighet, men det finns idag
2007 tekniska möjligheter för att underlätta för ofrivilligt barnlösa att bli förälder. Sedan april 2017
2008 är det möjligt för ensamstående att insemineras i Sverige, något som Centerkvinnorna länge
2009 har kämpat för. Dessvärre nedprioriterar många regioner ensamstående kvinnor som vill
2010 insemineras. Det är sedan 2019 möjligt även med embryodonation i Sverige. Vi vill att
2011 regioner följer befintlig lagstiftning och ger likvärdig vård, till såväl ensamstående som till
2012 par. Vidare vill vi att den övre åldersgränsen för insemination och IVF utreds och frågan om
2013 individuell bedömning provas, bland annat utifrån metabolisk ålder. Centerkvinnorna vill
2014 även att regelverket för kvinnor som insemineras utomlands ska ses över för att trygga
2015 situationen för barn och vårdnadshavare. Regelverket har idag stora luckor, som innebär
2016 risker för både barn och vårdnadshavare.

2017 Att leva i ofrivillig barnlöshet innebär oftast en stor mental påfrestning, med psykiska följder
2018 i form av oro, nedstämdhet och depression. Det finns ingen självklar plats att söka stöd för
2019 dessa kvinnor, och män. Centerkvinnorna vill att de som drabbas ska ha rätt till psykologiskt

stöd.

2.2.5 Surrogatmödraskap innebär stora risker

Centerkvinnorna säger nej till surrogatmödraskap, både kommersiellt och altruistiskt, eftersom vi ser stor risk för att det leder till ett utnyttjande av kvinnor, inte minst i delar av världen där det inte finns tillräckliga regelverk. Handel med kvinnors reproduktiva rättigheter strider mot de internationella konventioner som Sverige har undertecknat. Trots detta sker handeln från Sverige och surrogatföretag har verksamhet i landet. Centerkvinnorna vill därför att Sverige tar ytterligare steg för att motverka den internationella handeln med kvinnors livmödrar. Vi vet emellertid att det är vanligt att svenska medborgare använder sig av surrogatmödrar utomlands och sedan tar med sig barnet hem till Sverige. Därför är det viktigt att även barnets rättigheter säkras enligt FN:s barnkonvention.

2.2.6 När sista äggen faller: vård under klimakteriet

Klimakteriet är en oundviklig och naturlig fas i livet som alla kvinnor går igenom. I Sverige befinner sig just nu omkring en miljon kvinnor i klimakteriet. För många av dessa kvinnor kommer klimakteriet med en rad symtom och besvär som kan påverka livskvaliteten, arbetsförmågan och den mentala hälsan. Trots förekomsten av dessa utmaningar är kunskapen om klimakteriet låg både hos allmänheten och inom vården. Under klimakteriet förändras äggstockarnas funktion och produktionen av hormonerna progesteron och östrogen sviktar. Symptomen på klimakteriet är långt fler än de vi vanligtvis kopplar till klimakteriet såsom svettningar och utebliven mens – det finns en rad fysiska symtom, så som torr hud, svagare muskler, torrt hår, sköra naglar, ömmande leder, torra slemhinnor, sömnproblem, hjärklappning, svettningar, yrsel, smak- och luktförändringar, nedsatt lust och påverkat samliv, urinläckage och återkommande urinvägsinfektioner. Även nedstämdhet, minnesproblem, koncentrationssvårigheter, irritation och hjärndimma är vanligt. Någon gång under den minst sju år långa övergångsåldern upplever 60 procent av alla kvinnor en kognitiv försämring. Det påverkar både privat- och arbetsliv. Innan en kvinna förstått att hon är i klimakteriet kan en del symtom tyckas snarlika de vi upplever vid depression eller utmattningssyndrom – och många riskerar att feldiagnosticeras, vilket leder till fel behandling och onödiga kostnader.

Det är avgörande att öka förståelsen och medvetenheten kring de hormonella och fysiska förändringar kvinnor upplever vid kvinnorelaterade sjukdomar. Konsekvenserna är således många, och följderna har en stor inverkan på kvinnors liv, hälsa och vardag, och i vissa fall även deras anhöriga. Forskning på dessa sjukdomar och tillstånd måste prioriteras. Därför vill Centerkvinnorna att basanslagen till akademien, med krav på öronmärkta pengar till forskningen om kvinnors hälsa, höjs.

Sjukdomar och tillstånd är olika vanliga, men klimakteriet är definitivt. 2023 släppte RFSU en rapport som visar oroande brister i både kunskap och vård för kvinnor i klimakteriet i Sverige. I rapporten framgår att endast en av fem svenska kvinnor pratar med någon om klimakteriet (21 %). Sverige ligger högst i Norden, följt av Norge (20%), Danmark (16%), Finland (13%). Mer än hälften av de tillfrågade kvinnorna uppger att de har fått sin information om klimakteriet från vänner och familj, medan endast en av tio har hämtat sin kunskap från vårdcentralen och en fjärdedel från sin gynekolog. Undersökningen omfattar 3000 kvinnor i åldern 45-65 år i Norden. Kunskapen saknas inte bara inom primärvården utan även på kvinnokliniker, vilket är extra anmärkningsvärt.

Att vården inte är rustad för att möta och ge behandling som kan behövas för en så pass

2071 naturlig och förväntad del av kvinnors liv är under all kritik. Därför föreslår Centerkvinnorna
2072 ett omfattande klimakteriekunskapslyft för vårdsektorn, i hela vårdkedjan men ett särskilt
2073 fokus på primärvården. Vi anser att primärvården måste vara rustade för att kunna
2074 identifiera och ge vård för ett så pass vanligt tillstånd. Vilken vård man får ska inte bero på
2075 om patienten är påläst och kunnig, eller bor i en storstadsregion med högre tillgång på
2076 specialistvård.

2077 Ett sätt att behandla klimakteriesymptom är hormonpreparat. Vissa typer av
2078 hormonpreparat är dyra och ingår inte i högkostnadsskyddet. I Sverige är en del hormonella
2079 läkemedlen svåra eller omöjliga att få tag på. Rätten till behandling kan således bli både en
2080 kostnadsfråga och en tillgångsfråga. Centerkvinnorna vill att tillgången till preparaten för
2081 svenska kvinnor säkras, oavsett plånbok, och att de ska ingå i högkostnadsskyddet.
2082

2083 Trots att klimakteriet är en naturlig del av livet, vet inte alla kvinnor särskilt mycket om det.
2084 Det är lätt att individen själv misstar sina symptom och då är det ännu viktigare med en
2085 kunnig vård som kan identifiera den verkliga orsaken. De olika symptomen påverkar inte
2086 bara kvinnan som befinner sig i klimakteriet utan även familj, kollegor, barn och vänner.
2087 Eftersom alla kvinnor genomgår den här omställningen är kunskap om klimakteriet något
2088 som berör alla. Kunskapsnivån om klimakteriet har visat sig vara väldigt låg både hos de
2089 kvinnor det berör, hos omgivningen och hos vårderna. Det är bra att söka stöd och tröst hos
2090 vänner, familj och andra kvinnor men vården måste vara den viktigaste och största
2091 kunskapskällan. Centerkvinnorna vill att ett kunskapslyft för vården gällande klimakteriet
2092 genomförs. Förutom rätt vård, behövs det ökad medvetenhet och kunskap både i hemmen
2093 och på arbetsplatser.
2094

2095 Att nå alla kvinnor är en utmaning, både reellt med vårdens resurser och utifrån olika
2096 målgrupper som skiljer sig åt i mottaglighet av information. Det betyder inte att insatser för
2097 att nå så många kvinnor för möjligt ska uteslutas. Vi vill därför att regioner får i uppdrag att
2098 erbjuda riktade hälsosamtal, som ska ta upp frågor om klimakteriet, till kvinnor mellan
2099 ungefär 40 och 50 år.
2100

2101 Centerkvinnorna uppmuntrar kommunala satsningar som har genomförts i exempelvis
2102 Partille, där personal utbildats i klimakteriet och anpassningar på arbetsplatsen gjorts.
2103 Arbetsgivares HR-funktioner behöver bättre kunskap om hur kvinnor i klimakteriet påverkas
2104 och mår och vilka eventuella anpassningar som kan behövas. Många sjukskrivningar skulle
2105 kunna undvikas, äktenskap som skulle kunna räddas och arbetsplatser som skulle kunna
2106 behålla kompetens som felaktigt uppfattats som att den försvunnit. Detta har en stor
2107 negativ effekt på individen samtidigt som det är en stor samhällsekonomisk belastning.
2108 Centerkvinnorna ser ett stort behov av att höja kunskap på arbetsplatser och vi vill att
2109 arbetsgivare tar ansvar och ökar kunskapen bland sina anställda.
2110

2111 **2.2.7 Mer forskning om könsdysfori**

2112 Könsdysfori är ett psykiskt lidande eller en försämrad förmåga att fungera i vardagen som
2113 orsakas av att könsidentiteten inte stämmer överens med det registrerade könet. På 10 år
2114 har könsdysfori, även kallat könskorrigering på barn och ungdomar ökat med 2500 procent.
2115 Det är i yngre åldrar och övervägande bland flickor som ökningen är störst. Möjligheten för
2116 patienten att få psykosocialt stöd under utredning och behandling är en förutsättning för
2117 god och säker vård vid könsdysfori. En förutsättning för att ge adekvat stöd är
2118 kunskapsstöd. Centerkvinnorna vill därför se mer forskning på området. Det behövs bättre
2119 uppföljning/utvärdering vid vilka åldrar könskorrigeringarna börjar och i hur stor grad och
2120 vilka eventuella biverkningar ungdomarna fått. Centerkvinnorna kommer även verka för att
2121 all behandling för könsdysfori ska göras inom ramarna för klinisk forskning.

2.2.8 Tillgängligare mensskydd

Mens är inte frivilligt. Mensskydd är en ren nödvändig sanitetsprodukt, som behövs både för hygienens skull, men också för att ha ett fungerande liv under menstruationen.

Centerkvinnorna lyckades vid Centerpartiets stämma 2021 att driva igenom att partiet ställde sig bakom en sänkning av momsens på mensskydd, från 25 till sex procent.

Mensskydd är inte så dyra i inköp, hävdar vissa, men sett över ett liv är kostnaden inte obetydlig. Dessutom påbörjas ofta menstruationen i en ålder då flickor inte har en egen ekonomi, utan är beroende av sina föräldrar. Centerkvinnorna vill att det ska finnas kostandsfri tillgång till mensskydd i alla grundskolor och gymnasieskolor, samt på offentliga arbetsplatser.

2.2.9 Jämställdhet i sängen

Sex ska vara härligt och frivilligt! Alla individer har rätt till sin sexualitet, men en individs frihet stannar där en annan individs börjar. Rätten till sin sexualitet får aldrig inkräkta på en annan persons rätt till sin kropp och sina beslut. Hur individer vill ha sex ska alltid vara en överenskommelse mellan de inblandade, som ingåtts på frivillighet och på jämställda villkor.

Att prata om sex kan vara svårt och genant, både som ung men kanske ännu mer som vuxen. Centerkvinnorna driver att sex- och relationskunskap ska bli ett enskilt ämne i skolan, men även vuxna människor behöver insikt och kunskap om sina rättigheter och gränser. Det behövs jämställdhet i sängen. Att detta brister, är väldigt tydligt i Sverige. Omkring 30 procent av alla anmälda våldtäkter är våldtäkter som skett inom en relation. Bara för att det finns ett relationsband är en individ aldrig skyldig sin partner sex och det är aldrig acceptabelt att tvinga sin partner till sex, eller att ha sex mot dennes vilja – det är en våldtäkt. Ett jämställt sexliv bygger på ömsesidigt samtycke – och njutning! Därför vill vi satsa på medel till civilsamhällesorganisationer som kan nå ut, utbilda och informera om sex, samlevnad och rättigheter, riktade mot både unga och vuxna.

Centerkvinnorna ska arbeta för:

- Att det ska införas nationella riktlinjer för hur förlossningsvården ska organiseras och vad den ska erbjuda.
- Att det ska införas fler vårdformer och större valfrihet inom förlossningsvården och eftervården.
- Att alla regioner ska tillhandahålla vårdval inom mödrahälsovård.
- Att eftervården utökas och mer resurser tillförs, så att kvinnor snabbare ska kunna få tillgång till vård och behandling av förlossningsskador.
- Att mer medel ska gå till forskning för att förbättra förlossningsvården och för att förebygga allvarliga bristningar i samband med förlossning.
- Att fler kommuner samordnar verksamheter för små barn och föräldrar i en familjecentral.
- Att stärka det förebyggande arbetet för goda uppväxtvillkor genom stöd- verksamheter till föräldrar.
- Att Socialstyrelsens riktlinjer kring Mödrahälsovården och barnhälsovården moderniseras ur ett jämställdhetsperspektiv.
- Att större krav kan ställas på personal inom familjehälsovården, så att det finns kunskap och verktyg för att bemöta föräldrar på ett likvärdigt sätt och att detta ska vara likvärdigt i hela landet.
- Att den övre åldersgränsen vid insemination och IVF ska utredas.
- Att regelverket för kvinnor som insemineras utomlands ska ses över för att trygga situationen för barnet och vårdnadshavaren/vårdnadshavarna.
- Att surrogatmödraskap ska vara förbjudet.

- 2174 - Att basanslagen till akademien, med krav på öronmärkta pengar till forskningen om
- 2175 kvinnors hälsa, höjs.
- 2176 - Att alla hormonpreparat för behandling av klimakteriet ska ingå i
- 2177 högkostnadsskyddet.
- 2178 - Att se över och säkerställa att hormonpreparaten finns att tillgå i Sverige.
- 2179 - Att kunskapen om klimakteriet höjs inom vården genom ett kunskapslyft både hos
- 2180 primärvård och på kvinnosjukvården i hela landet.
- 2181 - Att regionerna får i uppdrag att erbjuda riktade hälsosamtal, som ska ta upp frågor
- 2182 om klimakteriet, till kvinnor mellan ungefär 35 och 60 år.
- 2183 - Att arbetsgivare arbetar för att öka kunskapen om klimakteriet bland sina anställda.
- 2184 - Att kommuner och regioner genomför satsningar för att öka kompetens och
- 2185 medvetenhet bland sina anställda.
- 2186 - Att verka för att all behandling för könsdysfori ska göras inom ramarna för klinisk
- 2187 forskning.
- 2188 - Att verka för mer forskning om könsdysfori.
- 2189 - Att föräldrar/vårdnadshavare är involverade som stöd under hela behandlingstiden
- 2190 för könsdysfori.
- 2191 - Att det ska finnas kostnadsfri tillgång till mensskydd i alla grund- och
- 2192 gymnasieskolor.
- 2193 - Att det ska finnas kostnadsfri tillgång till mensskydd på offentliga arbetsplatser,
- 2194 både inom kommun, region och statlig sektor.
- 2195 - Att civilsamhällesorganisationer som kan nå ut, utbilda och informera om sex,
- 2196 samlevnad och rättigheter, till både unga och vuxna, får medel till den
- 2197 verksamheten.
- 2198

2.3 Jämställd hälsa

I ett land som Sverige, där sjukvården har kommit långt, borde det vara en självklarhet att hälsan och vården är jämställd. Så är tyvärr inte fallet.

2.3.1 "Kvinna, var god dröj" – forskning sker fortfarande på män

Forskning på kvinnosjukdomar har länge varit eftersatt. Ett sådant exempel är sjukdomen endometrios, som drabbar nästan var tionde fertil kvinna i Sverige. Centerkvinnorna vill därför se ökad forskning på kvinnosjukdomar. Vi vet att kvinnor och män reagerar olika på medicinsk behandling, men experimentell forskning sker fortfarande i huvudsak på handjur och hanceller. Även när det gäller prioriteringar inom vården har studier visat att läkare tenderar att nedprioritera sjukdomar som främst drabbar kvinnor, såsom endometrios eller PMDS, premenstruellt dysforiskt syndrom. Därför vill vi att forskning och tester av nya läkemedel ska göras på kvinnor i olika åldrar i samma utsträckning som på män, samt att behandling av kvinnor ska bygga på forskning gjord på kvinnor. Vi vill också se mer resurser till forskning som fokuserar på klimakteriet och symptomlindring av övergångsbesvär. Kunskapen inom vården är idag bristfällig och kvinnor ges ofta motsägelsefulla råd. Idag lider alltför många kvinnor i tysthet.

Bröstcancer är den cancerform som är vanligast bland kvinnor. Varje år dör ungefär 1 400 kvinnor av bröstcancer i Sverige enligt Folkhälsomyndigheten. Cirka 20 kvinnor får varje dag besked om att de har drabbats. Forskning har bidragit till en ökad kunskap, bättre behandling och att fler överlever. Centerkvinnorna vill också att det viktiga förebyggande arbete som idag görs mot sjukdomar som drabbar kvinnor ska utökas. Vaccination mot HPV-virus ska kostnadsfritt erbjudas unga tjejer, oavsett i vilken del av landet de bor. Vi vill också att mammografi och livmoderhalscellprover ska ske livet ut. (Läs mer i 2.4 Jämställd vård och omsorg för äldre)

2.3.2 Rätt till god psykisk hälsa

Risken att bli sjukskriven för psykisk ohälsa är 30 procent högre för kvinnor än för män, enligt Riksrevisionens granskning.²³ Det beror bland annat på osakliga skillnader i bedömning. Forskning har visat att ju längre en person går med symptom, desto längre tid tar det att återhämta sig och bli frisk. Personer som söker vård får ofta vänta länge på att få tid. För att korta kötiderna och på så vis stärka individens möjlighet och rätt till vård, vill Centerkvinnorna att samarbeten mellan regioners och privata aktörer som erbjuder behandling och vård mot psykisk ohälsa och sjukdom stärks. På de svenska stressklinikerna är en betydande majoritet av patienterna kvinnor. Patienterna har olika socioekonomisk bakgrund, men en majoritet har högre utbildningsnivå än genomsnittssvensken. För oss är det tydligt att det finns en stor skillnad mellan mäns och kvinnors psykiska hälsa. Stressklinikerna är idag hårt belastade och de flesta har en lång kötid. Centerkvinnorna vill att vård för psykisk ohälsa ska kunna sökas utan krav på remiss och samtidigt verka för att det inrättas fler stressklinik för att möta behovet hos dem som söker vård. (Läs mer i 2.1 Jämställd vård och omsorg för äldre)

2.3.3 Förebygg ohälsa med mer friskvård

Forskning visar att fysisk aktivitet inte bara är viktigt för den fysiska hälsan utan även för den psykiska. Inom kvinnodominerade yrken är sjukskrivningarna ofta störst, men kvinnor inom mansdominerade yrken är också sjukskrivna i högre utsträckning än män. Centerkvinnorna vill därför se att arbetsgivare erbjuder kvinnor inom offentlig sektor, där sjukfrånvaron är särskilt hög, minst två friskvårdstimmar i veckan tillsammans med starka incitament för att få personalen att nyttja sina friskvårdstimmar. Vi vill också att arbetsgivare inom offentlig sektor ska uppmuntras att schemalägga tid för fysisk aktivitet och upplåta lokal för detta på arbetstid, så att möjligheterna för att delta i fysisk aktivitet ökar och att tid i arbetet verkligen kan läggas på det. Det är personalvård, som främjar en hållbar arbetsplats. Detta ska gälla även för chefer, vars arbetssituation ofta också är utmanande. Vi vill också att friskvårdsbidraget vidgas och att den som driver eget företag ska kunna göra avdrag för sin egen friskvård.

2.3.4 Rehabilitering behövs

Grön rehabilitering går ut på att kombinera vistelse och aktiviteter i naturen med samtal. Grön rehabilitering är till för den som är sjukskriven eller på gränsen att behöva bli sjukskriven på grund av stress, till exempel utmattningssyndrom eller stressrelaterad psykisk ohälsa. Syftet är att personen ska känna en högre livskvalité och snabbare kunna gå tillbaka till jobbet. Denna typ av rehabilitering bygger på forskning om naturens förmåga att ge återhämtning och minska stress. Centerkvinnorna vill att konceptet "grön rehabilitering" används i större utsträckning.

Centerkvinnorna vill också att kulturen och utövande av kulturella uttryck, i större utsträckning ska användas som verktyg för bättre psykisk hälsa och i samband med rehabilitering.

2.3.5 Stärk elev- och ungdomshälsan

Det är alarmerande att den psykiska ohälsan hos unga tjejer fortsätter att öka. För att jobba mer förebyggande mot den växande psykiska ohälsan hos unga vill Centerkvinnorna att kunskapen om psykisk ohälsa ökar, exempelvis genom att sätta psykisk ohälsa på schemat i skolan samt stärka elev- och ungdomshälsan. Vi vill även att psykisk hälsa ska ingå i idrott- och hälsa samt sex- och relationsundervisningen. (Läs mer i 3.4.4 Sex- och

²³ Riksrevisionen (2019:19)

relationsundervisningen behöver förbättras)

Hos flickor och kvinnor är neuropsykiatriska funktionshinder (NPF), till exempel ADHD, i många fall ett dolt funktionshinder, på grund av att symtomen är annorlunda för flickor jämfört med pojkar. Flickor med neuropsykiatriska funktionshinder identifieras ofta inte förrän deras utmaningar i skolan blivit för svåra. Det är oacceptabelt att brist på kunskap bidrar till att många flickor och kvinnor lider i tysthet, trots att de har samma rätt till hjälp och stöd som pojkar. Vi anser att både skolan och elev- och ungdomshälsan måste bli mycket bättre på att hjälpa tjejer som har någon typ av neuropsykiatriskt funktionshinder. Vi vill att flickor som har en NPF får upptäcks och får diagnos, och därigenom får stöd tidigare i åldrarna.

Centerkvinnorna vill att samtliga elever i grundskola och gymnasium erbjuds årliga hälsosamtal med elevhälsan. Samtalet kan förebygga ohälsa genom att den som har börjat oro sig eller faktiskt har problem får möjlighet att ta tag problemen i god tid, innan de har blivit för stora. Dessutom innebär hälsosamtal för alla att ingen enskild känner sig utpekad för att hen går till skolans psykolog, något som kan vara extra känsligt för barn och unga.

Hälsosamtalen syftar till att ge tillfälle för samtal om känslor och hälsa i en så tidig ålder som möjligt, med en positiv påverkan på många individers framtida psykiska hälsa. Vi vill också att samverkan mellan elevhälsan, sjukvården och socialtjänsten stärks, så att ungdomar som lider av psykisk ohälsa eller sjukdom inte behöver falla mellan stolarna eller bollas fram och tillbaka mellan olika enheter.

2.3.6 Bättre vård vid psykisk ohälsa och sjukdom

Psykisk ohälsa är en av våra största folksjukdomar och ett utbrett samhällsproblem. Det drabbar både kvinnor och män. Flickor och kvinnor drabbas i högre uträkning av nedsatt psykisk hälsa, ångest och stress, och är överrepresenterade i sjukskrivningar med anledning av psykisk ohälsa. Samtidigt är män överrepresenterade i suicidstatistiken: två tredjedelar av de 1 254 personerna som omkom i suicid under 2022 var män.

Idag är köerna till psykiatrin långa och många upplever att de inte får rätt vård. Därför behöver resurserna växlas upp inom såväl primärvård som specialistvård. Den som drabbas av psykisk ohälsa riskerar inte bara eget personligt lidande, utan att relationer samt kontakten med omgivning och arbetsliv drabbas på ett negativt sätt. Målet måste vara att färre drabbas av psykisk ohälsa och sjukdom och att ingen ska hamna utanför och drabbas av utanförskapets hälsorisker. Ska vi på allvar visa att psykisk och fysisk hälsa är likställda måste detta även synas i vården. En god början är en nationell satsning för att korta väntetiderna på psykiatrisk vård samt vård för psykisk ohälsa – många lider länge i väntan på vård.

2.3.6.1 Mer utbildning

Att må psykiskt dåligt är fortfarande ofta fyllt av känslor av skam och skuld. Det kan till exempel vara vanmakt och utsatthet kopplat till relationer, kroppsliga förändringar, arbete och ekonomi. För den person som drabbats, är det viktigt att människor i omgivningen kan möta upp med förståelse som kan bidra till en stabilisering av läget. Därför vill vi att utbildningen Första hjälpen till psykisk hälsa, som erbjuds av Karolinska Institutet, sprids i en större omfattning inom kommuner, regioner, myndigheter, näringsliv och föreningsrörelser. Vi vill även att alla offentliga verksamheter ska öka sin kunskap om psykiska funktionsvariationer, reaktioner som kan uppstå i olika sammanhang både bland anställda och de människor som anställda möter i verksamheten, och hur man skapar en god arbetsmiljö och god kvalitet i mötet med människor som arbetar kommer i kontakt med

verksamheten. Därtill är det viktigt att det aktivt jobbas med jämställda bemötanden, för att minska risker att utsättas för diskriminerande bemötande vilket i sig är en riskfaktor för psykisk ohälsa.

2.3.6.2 Gör verklighet av nollvision med verklig suicidprevention

Omkring 1 400 personer dör av suicid varje år. Det är dödsfall som kan undvikas och för att minska självmorden, behövs ett omfattande arbete. Till exempel behövs det spridas kunskap om vilka signaler som visar på risk för suicid och vad som kan minska riskerna.

Centerkvinnorna vill se åtgärder både för att främja den psykiska hälsan och att bidra med insatser för suicidprevention. Det behövs satsas på ökade insatser för att ge samordnat stöd för den som drabbas av en allvarlig livskris eller en funktionsvariation som hindrar den önskade livsförmågan. Många som drabbas av psykisk ohälsa eller sjukdom kommer i första hand i kontakt med primärvården, och vi vill att regioner satsar på att förbättra primärvårdens möjligheter att ge vård för patienter som söker vård för psykisk ohälsa, samt att bemöta och erbjuda insatser för patienter med risk för psykiska reaktioner på sjukdomar eller livssituationer. Därtill vill vi också att det sker en nationell satsning på att korta ner väntetider på vård, som är ett enormt problem i stora delar av landet. Möjligheten till vård ska inte bero på var i landet patienten bor. Vi ser också behov av att all blåljuspersonal har genomfört utbildning i AOSP, Akut omhändertagande av självmordsnära person.

De flesta suicid sker i hemmet. Där har samhället begränsade bevakningsmöjligheter, men en viss andel suicid förekommer i offentliga miljöer. I dessa miljöer kan genomtänkt fysisk planering spela en avgörande roll i att avvärja suicidförsök. I dag finns guider och exempel på hur och varför suicidprevention bör inarbetas i planeringen av fysiska miljöer, men obligatoriska direktiv saknas. Därför vill vi att suicidpreventivt perspektiv ska anläggas i planering av fysiska miljöer genom att begränsa tillgången till medel och metoder för suicid på samtliga samhällsnivåer.

Att införa suicidprevention i planeringen av fysiska miljöer innebär att integrera åtgärder och designelement som minskar tillgängligheten för självmord, främjar säkra och trygga miljöer samt ökar tillgången till stödresurser för personer i kris. I rapporten *Förebygga suicid i fysisk miljö* från SKR framgår det att nära 90 procent av dem som överlevt suicidförsök genom hopp från höga höjder dör av andra orsaker än suicid senare i livet.²⁴ Om åtgärder i den fysiska miljön hindrar en person i stunden ökar också chansen att hen får behövlig hjälp och stöd. Sådana åtgärder kan vara att installera skyddande barriärer vid platser där det finns hög risk för suicid, som broar, höga byggnader eller järnvägsstationer. Det kan också vara att designen av offentliga fysiska miljöer utformas med god synlighet för att minska möjligheten för suicidförsök i det dolda.

Vi vill att det genomförs en social konsekvensbedömning, likt miljökonsekvensbedömningar, vid planering av fysiska miljöer på samtliga samhällsnivåer. Riskminimerande fysisk planering kan genomföras med noggrann övervägning av målpunkter för lokalisering av verksamheter med en koncentration av sårbara individer. Sådan verksamhet kan lokaliseras i områden med begränsad tillgång till både medel och metod, som hopp framför ett rörligt föremål, för suicid.

Det behövs också mer stöd till anhöriga. Kring varje suicid finns det många berörda, som kan drabbas av krisreaktioner och ökad suicidrisk. Förutom att stärka vården med syfte att

²⁴ SKR 2019. <https://skr.se/skr/tjanster/rapporterochskrifter/publikationer/forebyggasuicidifysiskmiljo.64891.html>

förhindra suicid, är det viktigt att ge förstärkt stöd till efterlevande och att uppmärksamma alla åldrars behov då minnet av suicid kan öka risken för egna självmordsprocesser.

2.3.6.3 Tvångsåtgärder

Inom psykiatri är det idag fortfarande lagligt med tvångsåtgärder mot barn och unga, såsom avskiljning (isolering), tvångsinjektion och fastspänning (bältning i dagligt tal). Det är betydligt fler flickor än pojkar som tvångsvårdas och andelen flickor som tvångsvårdas har de senaste åren ökat. Även när det gäller vuxna har andelen tvångsåtgärder inom psykiatri ökat, framförallt fastspänning. Bland vuxna är majoriteten som tvångsvårdas kvinnor. FN har kritiserat Sverige för detta och krävt att Sverige omedelbart ska sluta med isolering och helt förbjuda bältning av barn. Fastspänning skulle enligt FN kunna liknas vid tortyr. I ett liberalt samhälle är det centralt att den enskilda individen ska ha möjlighet att påverka sitt eget liv och sina egna val, detta ska även gälla i de fall då individen lider av psykisk ohälsa. Centerkvinnorna vill därför att tvångsåtgärder inom psykiatri bara utförs i yttersta nödfall.

2.3.7 Stöd till kvinnor med missbruk

Kvinnor som har ett missbruk av alkohol och/eller narkotika löper särskild risk att utsättas för olika former av våld, tvång och kränkningar. Många kvinnor med missbruk är ofta beroende av en eller flera män för att ha tak över huvudet, få mat och få tag i alkohol eller narkotika. Många har dåliga erfarenheter av och känner ingen tillit till myndigheter. De kvinnor som dessutom är mammor kan känna stor skam över ett misslyckat föräldraskap. Rädslorna kan hindra dem från att söka hjälp.

Samhällets stöd till missbrukare är främst riktat till män. Merparten av landets kvinnojourer tar inte emot kvinnor med missbruk, medan missbruksvården inte primärt är rustad för att hantera den våldsproblematik som ofta följer med kvinnor med missbruk. Kvinnor faller mellan stolarna. Både kvinnor och män har större chans att komma till rätta med sitt missbruk om vården anpassas bättre och då kvinnor och män skiljs åt. Centerkvinnorna vill att den totala missbruks- och beroendevården ska komma både kvinnor och män till del och att kunskapen kring olika stöd- och vårdbehov vid missbruk och beroende stärks. Vi vill också att landets kvinnojourer ska få bättre stöd om de tar emot kvinnor med missbruk.

Centerkvinnorna ska arbeta för:

- Att mer resurser fördelas till forskning som har ett uttalat könsperspektiv.
- Att mer medel ska gå till läkemedelsforskning och forskning på sjukdomar som i hög utsträckning drabbar kvinnor.
- Att mer resurser ska gå till forskning som fokuserar på klimakteriet och symptomlindring av övergångsbesvär.
- Att det ska inrättas fler stresskliniker för att möta behovet hos dem som söker vård.
- Att kvinnor inom offentlig sektor ska erbjudas minst två friskvårdstimmar per vecka tillsammans med incitament för att nyttja sina timmar.
- Att den som driver eget företag ska kunna göra avdrag för sin egen friskvård.
- Att alla regioner ska erbjuda konceptet "Grön rehabilitering".
- Att elev- och ungdomshälsan ska stärkas och att psykisk hälsa ska ingå i idrott- och hälsa samt sex- och relationsundervisningen.
- Att högstadieskolor och gymnasieskolor i högre utsträckning inför rörelsepauser och fysisk aktivitet som en del av skolundervisningen.
- Att idrottsrörelsen och skolan ska skapa förutsättningar för en jämställd fysisk aktivitetsnivå bland elever.
- Att mer pengar skall gå till idrottsföreningar där tjejer är överrepresenterade
- Att spontanidrottsplatser, lekplatser och parklekar som byggs anpassas med ett tydligt jämställdhetsperspektiv efter både tjejers och killars intressen.

- Att i byggandet av spontanidrottsplatser även ta hänsyn till säkerhetsaspekter så som belysning och säkra färdvägar.
- Att årliga hälsosamtal med elevhälsan erbjuds alla elever i grundskola och gymnasium.
- Att flickor som har en NPF får upptäcks, diagnostiseras och får stöd tidigare i åldrarna.
- Att samverkan mellan elevhälsa, sjukvård och socialtjänst stärks.
- Att samarbeten mellan regioner och privata aktörer som erbjuder behandling och vård mot psykisk ohälsa och sjukdom stärks.
- Att det sker en nationell satsning för att korta väntetiderna på psykiatrisk vård samt vård för psykisk ohälsa.
- Att utbildningen Första hjälpen till psykisk hälsa sprids i en större omfattning inom kommuner, regioner, myndigheter, näringsliv och föreningsrörelser.
- Att alla offentliga verksamheter ska öka sin kunskap om psykiska funktionsvariationer och krisreaktioner som kan uppstå i olika sammanhang, och hur man skapar en god arbetsmiljö bland de anställda och god kvalitet i mötet med människor som kommer i kontakt med verksamhet.
- Att offentlig verksamhet aktivt jobbar med jämställda bemötanden för att minska risken av diskriminering.
- Att det satsas på ökade insatser för att ge samordnat stöd för den som drabbas av en allvarlig livskris eller funktionsvariation som hindrar den önskade livsförmågan.
- Att förbättra primärvårdens möjligheter att ge vård för patienter som söker vård för psykisk ohälsa, samt att bemöta och erbjuda insatser för patienter med risk för psykiska reaktioner på sjukdomar eller livssituationer.
- Att all blåljuspersonal ska genomföra utbildning i AOSP, Akut omhändertagande av självmordsnära person.
- Att det satsas på ökade insatser till efterlevandestöd vid suicid.
- Att suicidpreventivt perspektiv ska anläggas i planering av fysiska miljöer genom att begränsa tillgången till medel och metoder för suicid på samtliga samhällsnivåer.
- Att sociala konsekvensbedömningar ska göras likt miljökonsekvensbedömningar i planeringen av fysiska miljöer på samtliga samhällsnivåer.
- Att tvångsåtgärderna fastspänning, avskiljning samt tvångsinjektion inom psykiatrin endast ska få utföras i yttersta nödfall.
- Att missbruks- och beroendevård ska komma både kvinnor och män till del och att kunskapen kring dessa kvinnors stöd- och vårdbehov stärks.

2.4 Jämställd vård och omsorg för äldre

En välfungerande äldrevård och äldreomsorg är en jämställdhetsfråga. Ett bra förebyggande arbete kan ge fler äldre en ökad livskvalitet och bättre hälsa och kan dessutom ge stora samhällsvinster.

2.4.1 Förebyggande hälsoarbete

Centerkvinnorna vill se ett äldrehälsovårdsprogram med förebyggande hälsoarbete för äldre. Äldrehälsovårdsprogrammet ska vara inriktat mot att dels fånga upp äldre med psykisk ohälsa, dels erbjuda förebyggande rådgivning kring bland annat kost, motion och fallskadeprevention. Det ska också innefatta bättre tillgång till tandvård och högre krav på måltider för äldre med mera. Centerkvinnorna vill även att möjligheten till vaccinationsprogram och screeningprogram för äldre utreds, för att skydda äldre mot sjukdomar och för att upptäcka sjukdomar i tid.

2.4.1.1 Inflytande över sin egen vardag

Rätten för äldre till inflytande över sin egen vardag borde vara en självklarhet. Kvaliteten på äldreomsorgen måste höjas och tryggheten öka. En äldreomsorg med hög kvalitet ger personal bättre förutsättningar att ge god omvårdnad. Om äldre ska kunna få vård efter behov, måste kommuner också kunna anställa läkare inom äldreomsorgen. Därför behöver hälso- och sjukvårdslagen ses över. Rätt bemanning och hög kvalitet bidrar till trygghet för såväl de äldre som för deras anhöriga. Anhöriga, ofta kvinnor, tvingas kompensera för bristande hemtjänst eller underbemanning på äldreboendet.

Centerkvinnorna vill att valfriheten ska öka vad gäller innehållet i välfärdstjänsterna och att fler kommuner ska erbjuda förenklade biståndsbedömningar. Det innebär att äldre över en viss ålder inte behöver ansöka om exempelvis hemtjänst, utan automatiskt får rätt till ett antal timmars hjälp. En får sedan bestämma själv vad som ska ingå i den hjälpen.

2.4.1.2 Bättre kunskap om äldre i vården

För äldre och multisjuka patienter är det extra viktigt med en tillgänglig primärvård och en fast läkarkontakt. Centerkvinnorna vill se satsningar för att få fler geriatriker i Sverige, eftersom det idag råder brist på geriatriker. Regionerna kan välja att inom ramen för vårdvalet ge förutsättningar för vårdcentraler med särskilt äldrefokus att etablera sig. Centerkvinnorna ser positivt på det och vill även uppmuntra att äldrevårdscentraler införs för ökad kunskap om äldre och att kompetens om äldres hälsa och sjukdomar säkerställs på de vanliga vårdcentralerna. Vi vill även se satsningar på ökad kunskap om kvinnors åldrande.

2.4.1.3 Förlängd screening

Screening med mammografi för att upptäcka bröstcancer erbjuds regelmässigt och avgiftsfritt för alla kvinnor upp till 74 år. Kvinnor över 74 år får betala trots att de egentligen har stor nytta av screening. Cirka 2 000 kvinnor över 75 år drabbas av bröstcancer årligen. Statens medicinsk-etiska råd anser att åldersgränser i screeningprogram är diskriminerande. Centerkvinnorna vill att mammografi för att upptäcka bröstcancer ska erbjudas regelmässigt och avgiftsfritt för kvinnor även över 74 år.

Kvinnor som tidigare uppvisat cellförändringar med risk för livmoderhalscancer kallas inte för kontroll efter 60 års ålder, trots att vi vet att risken för att få denna form av cancer är kraftigt förhöjd inom denna grupp. Centerkvinnorna vill att kvinnor som tidigare uppvisat cellförändringar med risk för livmoderhalscancer kallas för kontroll även efter 60 års ålder.

2.4.1.4 Jämställd forskning för äldre

Centerkvinnorna vill att äldreforskning med jämställdhetsperspektiv prioriteras vid tilldelning av forskningsanslag, att forskning och läkemedelsprövningar utförs även på äldre, både kvinnor och män, och att samarbete mellan äldreforskare i Sverige och andra länder uppmuntras

2.4.1.5 Ökad kunskap om äldres alkoholskador

Alkoholkonsumtionen bland kvinnor 65 år och äldre ökar, enligt Socialstyrelsen. För de allra flesta utgör alkohol inte något problem och det är viktigt att värna den enskildes möjlighet att själv bestämma över sin kropp och att kunna välja att dricka eller inte dricka alkohol. Men kombinationen av alkohol och läkemedel kan få fysiska och psykiska konsekvenser och för många sjunker alkoholtoleransen med stigande ålder. Med alkoholen ökar också fysiska och psykiska skador med till exempel alkoholdemens som följd, men även med dödsfall.

Centerkvinnorna vill att rutinerna förbättras för hur alkoholkonsumtion och alkoholproblematik bland äldre kvinnor hanteras inom vården samt att åldersanpassade gränsvärden införs för minskad alkoholkonsumtion. Forskningen om alkoholmissbrukets konsekvenser sker framförallt på män. Centerkvinnorna vill att forskning också ska

göras kring konsekvenserna av alkoholkonsumtion för äldre kvinnors hälsa. Kunskapen från detta måste sedan komma vård- och omsorgspersonal till del så att även detta missbruk uppmärksammas och så att de som behöver kan få rätt hjälp och stöd, samt att möjligheterna till mer effektiva behandlingsmetoder ses över. Alkoholkonsumtion skulle lämpligen kunna tas i beaktande inom ramen för det tidigare nämnda äldrehälsovårdsprogrammet.

2.4.2 Psykisk hälsa på äldre dagar

Vi lever längre och är friskare än någonsin. Förebyggande träning och friskvård är av största vikt. Social gemenskap, fysisk aktivitet, bra matvanor och att göra sådant en mår bra av hjälper mot och förebygger psykisk ohälsa. Fysisk aktivitet på recept har visat sig vara direkt avgörande för många att börja träna. Centerkvinnorna vill att fysisk aktivitet på recept ska utökas. Fysisk aktivitet skulle lämpligen kunna tas i beaktande inom ramen för det tidigare nämnda äldrehälsovårdsprogrammet.

Var tredje kvinna och var femte man över 77 år har besvär med ångest²⁵, och depression beskrivs numera som ett folkhälsoproblem. Psykisk ohälsa är vanligare bland ogifta eller ensamboende. Kvinnor lever längre än män och i slutet av livet därför ofta ensamma och med dålig ekonomi. Ensamhet, otrygg ekonomi, fysisk ohälsa och själva åldrandet är vanliga orsaker till psykisk ohälsa bland äldre.

Idag finns det mobila arbetssätt och mobila team på många ställen och vi vill att det utvecklas. Vi vill att regelbundna hembesök av mobila team erbjuds till samtliga över 65 års ålder för att fånga upp äldre ensamma människor som inte har varit i kontakt med vård och omsorg alls.

Centerkvinnorna vill att mer forskning på och ökad kunskap om äldre kvinnors psykiska hälsa uppmuntras, för att förebygga depression. Det är viktigt att vården tar del av de senaste forskningsrönen och framför allt får ut dem i verksamheterna. Vi behöver bättre metoder att få ut kunskap om till exempel äldres sjukdomar och annat i vården. Vi vill även att äldrepsykiatri utvecklas, att folkhälsouppllysning om depression hos äldre genomförs samt att en ny öppenvårdsreform för äldre att få hjälp vid lättare psykisk ohälsa genomförs.

2.4.3 Bättre villkor inom anhörigomsorgen

Kvinnor väljer oftare än män att gå ner i arbetstid för att ge omsorg till sina föräldrar eller sin partner. Cirka 75 procent av all vård och omsorg ges av anhöriga. Ekonomin, arbetslivet och det psykiska välbefinnandet påverkas då ett stort ansvar för anhörigomsorgen läggs på döttrar, systrar, mödrar och makor. Om kvinnor och män delar mer lika på denna omsorg, påverkas jämställdheten positivt.

Centerkvinnorna vill se nationella riktlinjer för anhörigomsorg i syfte att få till stånd en jämnare fördelning av anhörigansvaret. Fler företag, kommuner och regioner måste bli anhörigvänliga arbetsgivare, det vill säga följa socialtjänstlagen och erbjuda närståendepenning enligt socialförsäkringsbalken. Centerkvinnorna välkomnar den utredning som ser över möjligheterna till utvidgade RUT-tjänster för äldre. Centerkvinnorna vill att möjligheterna ses över till ekonomisk ersättning till anhöriga som ger vård och omsorg, utan någon övre åldersgräns. Vi kommer även att verka för att lag för vård av nära anhörig, VAN, införs som möjliggör vård av nära anhörig med ersättning från Försäkringskassan likt dagens VAB (Vård av barn). Idag skiljer det sig åt mellan kommuner om anhörigvårdare kan få ersättning eller ej beroende på ålder. En åldersgräns gör att många anhöriga utesluts från möjligheten till bidrag då medelåldern ofta är hög bland anhörig maka/make som vårdar en make, maka eller partner i hemmet. Samtidigt är det viktigt att en borttagen övre åldersgräns inte resulterar i att kommuner fransäger sig sitt

²⁵ Folkhälsomyndigheten och Aging Research Center (2019)

ansvar. Vi anser att pensionsgrundande ersättning till anhöriga i form av anhörganställning eller hemvårdsbidrag är berättigad och att åldersgräns inte bör finnas.

Vi ser behov av annat stöd till anhöriga som ger vård och omsorg, såsom tekniska lösningar och att utbildning, avlösning och psykosocialt stöd erbjuds i större utsträckning. Vi vill att kommuner och regioner åläggs att ge utförlig och tillgänglig information om rätten till anhörigstöd. Demensombud och anhörigombud finns idag i vissa kommuner. Vi vill att de goda exemplen uppmuntras och sprids till fler kommuner och regioner.

Många äldre och svårt sjuka kan få en tryggare vård i sina hem. Därför vill Centerkvinnorna se fler mobila team som kan besöka och vårda patienter hemma. På så sätt behöver inte sköra äldre besöka vårdcentral eller akutmottagning och ensamma äldre människor som inte har varit i kontakt med vård och omsorg tidigare fångas upp.

2.4.4 Jämställd digital utveckling inom vård- och omsorg

Den digitala utvecklingen ger nya möjligheter till en mer tillgänglig, effektiv och säker vård och omsorg för patienten både i hemmet och på sjukhuset. Det gäller allt från information, kommunikation och insamling av patientdata till behandlingar av olika slag och förebyggande egenvård. Tekniken kommer att kunna minska trycket på akutsjukvården, frigöra vårdplatser och ge bättre möjligheter att erbjuda en likvärdig vård och omsorg i hela landet. Trots att Sverige är ett av världens mest uppkopplade länder kan mycket mer göras. Centerkvinnorna vill se en översyn av relevant lagstiftning för att ge bättre förutsättningar för införandet av e-hälsa och välfärdsteknologi. Vi vill även se en nationell överenskommelse kring e-hälsa som bygger på att alla kommuner, regioner och privata aktörer enas om att ansluta sig till en gemensam plattform och standarder. Våren 2019 fick Centerpartiet övriga riksdagspartier att ställa sig bakom båda dessa förslag. Centerkvinnorna kommer att driva på för att besluten genomförs.

Idag drivs utvecklingen kring artificiell intelligens av en betydande majoritet män²⁶, trots att det många gånger är kvinnor inom offentlig sektor som är mottagare både som yrkesutövare och användare. Vi vet att jämställd representation har betydelse för beslut och utfall. Därför vill vi att kommuner och regioner säkerställer en jämställd digital utveckling.

2.4.5 Rätt till sexualitet på äldre dagar

Närhet och ömhet är viktigt oavsett i vilken del av livet en befinner sig i. Studier visar att allt fler är sexuellt aktiva långt upp i åren. Rätten till sin egen kropp och till sin egen sexualitet är lika stor även på äldre dagar. Tyvärr saknar många yrkesutövare inom vård och omsorg tillräcklig kunskap och förståelse för att sexualitet och lust är starkt kopplade till hälsa och välbefinnande. Vi vill se ökad kunskap inom vård och omsorg om äldres sexualitet och rätt till ett privatliv, inte minst på äldreboenden och inom äldreomsorgen.

2.4.6 Motverka våld och sexuella övergrepp på äldre

Det bedöms finnas en relativt stor underrapportering av våld mot äldre kvinnor. En multinationell europeisk studie visade att äldre kvinnor i lägst utsträckning berättat för någon om våld i de fall förövaren var en partner. En del forskare menar att bristen på forskning om våld mot äldre kvinnor av en partner är en konsekvens av att frågan faller mellan två forsknings- och kunskapsområden.

Bland annat Nationellt Centrum för Kvinnofrid, NCK, konstaterar att det behövs mer forskning på våld och sexuella övergrepp mot äldre kvinnor. Äldre kvinnor har sällan varit i

²⁶ Global Gender Gap Report (2019)

fokus för forskningen om våld mot kvinnor av en partner och våld av en partner har sällan varit i fokus för forskningen om våld mot äldre. Centerkvinnorna vill att mer forskning sker i syfte att hitta stöd till äldre kvinnor som utsätts för våld. Kunskapen om äldre kvinnors våldssituation måste dessutom komma personal inom socialtjänst, vård och omsorg till del. Regelbundna hembesök av mobila team är även här ett sätt att upptäcka sexuella övergrepp och annat våld som äldre utsätts för. Vi vill även se att orosanmälan kan göras då misstanke finns om att äldre utsätts för våld eller övergrepp i en relation.

Centerkvinnorna ska arbeta för:

- Att mammografi för att upptäcka bröstcancer ska erbjudas regelmässigt och avgiftsfritt för kvinnor även över 74 år.
- Att kvinnor som tidigare uppvisat cellförändringar med risk för livmoderhalscancer kallas för kontroll även efter 60 års ålder.
- Att ett äldrehälsovårdsprogram med förebyggande hälsoarbete för äldre införs.
- Att satsningar för att få fler geriatriker i Sverige genomförs och att kunskapen om kvinnors åldrande ökar.
- Att fler kommuner ska erbjuda förenklade biståndsbedömningar så att valfriheten kan öka vad gäller innehållet i välfärdstjänsterna för äldre.
- Att forskning och kunskap ökar om äldre kvinnors psykiska ohälsa, för att förebygga depression.
- Att forskning på äldre kvinnors alkoholkonsumtion prioriteras och att vården vid alkoholproblematik förbättras.
- Att äldrepsykiatri utvecklas.
- Att kommuner tillåts anställa läkare inom äldreomsorgen för att kunna ge adekvat vård.
- Att nationella riktlinjer för stöd till anhöriga tas fram.
- Att verka för att lag för vård av nära anhörig, VAN, införs som möjliggör vård av nära anhörig med ersättning från Försäkringskassan likt dagens VAB (Vård av barn).
- Att bättre stöd ges ekonomiskt, socialt och tekniskt liksom bättre information, till anhöriga som vårdar och ger omsorg.
- Att fler mobila arbetssätt och mobila team utvecklas, som kan besöka och vårda patienter hemma.
- Att satsningar på välfärdsteknik inom vården prioriteras.
- Att kunskapen ökar om äldres sexualitet och rätt till ett privatliv inom vård och omsorg, inte minst på äldreboenden och inom äldreomsorgen.
- Att personal inom socialtjänst, vård och omsorg måste få utökad kunskap om äldre kvinnors våldsutsatthet.
- Att mer forskning sker i syfte att hitta stöd till äldre kvinnor som utsätts för våld och sexuella övergrepp.

2.5. Internationell sexuell frihet

För oss Centerkvinnor innebär sexuell frihet att alla individer ska ha rätten till och självbestämmandet över den egna kroppen, sin reproduktiva hälsa, sexualitet och rätten till en god fysisk och psykisk hälsa. Kvinnors rättigheter på detta område ser mycket annorlunda ut, beroende på vilket område på jorden en befinner sig i. Mödradödligheten må ha minskat de senaste decennierna men är fortfarande hög, närmare 300 000 kvinnor dör årligen till följd av graviditet eller förlossning. Flera länder har mycket strikta lagar, eller ett totalförbud, för abort. Våldtäkt används som vapen i konflikt, men sker också varje dag, överallt, och alla länder har inte lagstiftning som kan skydda kvinnor som utsätts för våldtäkt.

2.5.1 Säkra födslar

Graviditet och förlossning är i utvecklingsländer den näst vanligaste dödsorsaken bland flickor i åldern 15–19 år. Att kvinnor har tillgång till säker förlossningsvård är således en direkt åtgärd för att värna kvinnor och barns liv. Ett delmål i mål 3 i Agenda 2030, om god hälsa och välbefinnande, är att minska mödradödligheten. Det vill Centerkvinnorna också. Därför vill vi att WHO och FN ska främja det arbetet, och att svenska biståndsmedel bidrar till att alla kvinnor i hela världen ska få en trygg förlossningsvård. Många kvinnor lever med svåra komplikationer och skador efter förlossningen. Att föda barn ska inte innebära livslånga skador, därför är det viktigt att eftervård ingår i satsningar på och medel till förlossningsvård.

2.5.2 Reproduktiv hälsa

I Agenda 2030 mål 3 är ett annat delmål att tillgänggöra reproduktiv hälsovård, familjeplanering och utbildning för alla. För Centerkvinnorna betyder det att alla ska få utbildning och kunskap om preventivmedel, och tillgängliggöra möjligheterna att fritt välja. Idag går en andel av biståndet till etablerade program för att främja reproduktiv hälsa, men det går att göra mer. Ökade anslag till arbetet med sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter, SRHR, skulle inte bara innebära fler och säkrare aborter utan även förbättra förlossningsvården. Arbetet med SRHR har en direkt påverkan på den globala hälsan, men också på jämställdheten. Det är framför allt kvinnor som drabbas av nedskärningar inom SRHR, vilket direkt begränsar kvinnors levnadsutrymme och möjlighet att göra fria val. Information och stöd för sexuell hälsa är livsviktig och Centerkvinnorna vill utöka anslaget för detta syfte, till 10 procent. Dessutom är det av yttersta vikt att WHO prioriterar detta arbete.

Att kunna äga beslut över sin kropp och sitt liv är en mänsklig rättighet. Därför vill Centerkvinnorna intensifiera arbetet försäkra och fria aborter i hela världen, och att Centerpartiet verkar för att de länder som vill bli medlemmar i EU, ska ha krav om en miniminivå på abortlagstiftning. Centerkvinnornas hållning är att Centerpartiet alltid ska markera mot medlemsstater som inskränker kvinnors rätt till sina kroppar och till sitt liv genom restriktiva abortlagar. Centerkvinnorna vill att en särskild kommitté inom FN tillsätts för att utreda kvinnors rätt till fri och säker abort i FN:s medlemsländer.

2.5.3 Krav på konventioner och deklarationer

Den allmänna förklaringen om mänskliga rättigheter innehåller 30 artiklar, och är inte juridiskt bindande. Däremot finns det ett antal konventioner om mänskliga rättigheter och dessa är universella för alla länder som signerat *konventionen* och förbinder sig därmed att följa dem. Det ska vi även kräva framgent.²⁷ Centerkvinnorna anser att konventionerna i grunden är bra och behövs för ett globalt arbete för att stärka kvinnors friheter och rättigheter. För att de internationella dokumenten, så som konventioner och deklarationer, inte ska bli uddlösa, måste det ställas krav på länder som signerat dem och sanktioner för de som bryter mot dem ska vara kännbara.

²⁷ Ordlista för FN:s internationella dokument.

Deklaration: Ett dokument som yttrar politiska ställningstaganden. Ej juridiskt bindande, utan snarare vägledande och en slags uppförandekod.

Konvention: Det starkaste internationella dokumentet, som är juridiskt bindande för de som har ratificerat det.

Signera / Ratificera: I ett första stadium brukar en stat signera en konvention, vilket betyder att staten förklarar sig att i ett senare skede varar beredd att ratificera den. Att ratificera en

2.5.4 Sexualbrott i EU

De allra flesta som drabbas av sexualbrott är kvinnor, och de allra flesta som begår brotten är män. I princip ingenstans i världen är kvinnor fredade från sexuellt våld, och trenden ser inte ut att vända. Tvärtom tar det sexuella våldet nya skepnader och finner nya vägar. I en mer digitaliserad värld har det sexuella våldet tagit plats i cyberrymden. Det innebär att sexuellt våld inte endast sker i fysiska rum. Särskilt unga tjejer blir utsatta för sexuella övergrepp online. Nationsgränser ska ej vara hinder för att döma någon för våldtäkt. För att öka rättstryggheten och skydda de som utsätts på nätet, vill Centerkvinnorna att EU-länder införa samma rekvisit för vad en våldtäkt är – och att sexuellt våld kan ske även online. Detta är ett viktigt verktyg för att skydda barn från sexuella övergrepp. Flera, nästan de allra flesta, av de som utsätts online är i lagens mening barn, det vill säga under 18 år.

2.5.5 Våldtäkt ska inte användas som vapen!

Krig och konflikter drabbar män och kvinnor olika. En av de kanske grymmaste metoderna för krigföring är användandet av våldtäkt som vapen i krig. Det finns flera vittnesmål om hur kvinnor och flickor systematiskt våldtas på brutala sätt. Vissa får livslånga skador, det finns också fall då kvinnor och flickor har dött till följd av det grova våldet. Enligt den Internationella brottsdomstolen utgör våldtäkt som vapen i krig ett brott mot mänskligheten och straffas som krigsbrott. Konfliktrelaterat sexuellt våld kan anses som antingen krigsbrott, brott mot mänskligheten eller folkmord.²⁸ Det måste bedömas därefter och det gör det inte idag. Förenta Nationerna (FN) och andra organisationer arbetar för att förebygga sådana våldshandlingar och döma förövarna i enighet med folkrätten. Detta är något som nämns i FN:s resolution 1820 (2008), en resolution som vi vill att Sverige aktivt arbetar för att fler länder ska inrätta handlingsplaner för. Centerkvinnorna vill även att kunskapen hos domare i International Criminal Court (ICC) höjs, så att fler skyldiga döms för sina handlingar. Vi vill också att fler länder ansluter till ICC – i dag har exempelvis Ryssland, Kina och USA inte signerat och anslutit till ICC.

FN, är ett internationellt organ som visar att mänskliga rättigheter är universella och att det trots olikheter finns en gemensam strävan världen över om en fredligare värld. FN:s närvaro vid konfliktsituationer ska bidra med trygghet och säkerhet. Vi vet dock att detta inte alltid är fallet, speciellt inte för kvinnor och barn. FN har en uttalad nolltolerans mot sexuella övergrepp. Under 2016 klargjorde generalsekreteraren att FN skulle nyttja striktare uttagningsprocesser vid rekrytering av FN-personal samt utreda anklagelser fortare. Det krävs dock ytterligare krafttag. Därför vill Centerkvinnorna att FN:s medlemsländer arbetar fram ett internationellt regelverk för att ställa de FN-anställda till svars som begår sexuella övergrepp i fredsfrämjande- och fredsbevarande insatser.

2.5.6 Ett arbete mot dagens slavhandel

Människokroppen är inte en handelsvara som kan köpas, säljas eller bytas. För att stoppa människohandeln och skydda de utsatta, måste det transnationella arbetet stärkas. Sexhandel sker över landsgränser och i länder där sexköparen och/eller den utsatta inte har sin hemvist. Det här är ett globalt problem.

Centerkvinnorna vill att det införs en nolltolerans mot människohandel. Vi vill att fler länder signerar och ratificerar FN:s konvention Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons Especially Women and Children, samt Europarådets konvention om bekämpande av människohandel, SÖ 2010:8. Vi vill att det gemensamma EU-arbetet

²⁸ <https://unric.org/sv/fn-lanserar-handbok-for-fn-soldater-om-konfliktrelaterat-sexuellt-vald>

intensifieras, till förmån för ett mer slagkraftigt arbete över nationsgränser, genom en strategi för att implementera Europarådets konvention. Enligt Europarådets konvention ska de ha de som utsatts för trafficking rätt till 30 dagars *reflektionsperiod*, för vila, återhämtning och kraftsamling för att kunna samarbeta med rättsväsendet. Denna ska ges villkorslöst, utan att kopplas till ett brottmål. Europol, som inte är en del av EU, har ett transnationellt arbete mot trafficking idag, och för att ge Europol bättre möjligheter i sitt arbete vill vi att reflektionsperioden för de utsatta utökas till 90 dagar i hela EU.

2.5.7 En jämställd global vård

Medicinsk forskning drivs i hela världen. Centerkvinnorna vill att i de fall där Sverige betalar läkemedelsforskning internationellt ska Sverige kräva att forskning och tester av nya läkemedel ska göras både på kvinnor i olika åldrar och på män, och att medel går till att forska på sjukdomar som speciellt drabbar kvinnor, som vi idag vet mycket lite om. Vi vill också att EU följer samma linje. EU fördelar mycket forskningspengar, och dessa medel ska i lika hög utsträckning används för att forska på sjukdomar som drabbar kvinnor som män, samt användas på både kvinnor och män, som kan uppvisa olika symptom vid samma sjukdom.

Tillgång till god vård är mycket skiftande i olika länder. Sjukdomar som är enkla att bota i Sverige dödar flera människor varje till på grund av brist på vård. För att främja en god och livsviktig vård, vill vi att Sverige fortsätter ge aktivt bistånd för det ändamålet. Vård till äldre är ofta nedsatt, och äldre är i hög utsträckning beroende av nära anhöriga för att få vård. Vi vill därför att

De finns röster i Sverige som aktivt arbetar för att FN ska inrätta en ny Äldrekonvention, en konvention med särskilda rättigheter för äldre personer, med särskilt fokus på rätt till vård. Centerkvinnorna står bakom den strävan. För att ännu bättre stärka äldres vård, vill Centerkvinnorna att WHO driver på för det, och att vi genom biståndsbudgeten inrättar och stöttar ett särskilt program för att utbilda vårdpersonal till äldres vård där vården idag inte håller måttet.

Centerkvinnorna ska verka för:

- Att WHO och FN främjar arbetet för en trygg förlossningsvård för alla kvinnor,
- Att svenskt bistånd fortsättningsvis går till att säkra en trygg förlossningsvård för alla kvinnor inom ramen för bistånd till sexuell och reproduktiv hälsa.
- Att eftervård ingår i arbetet för en trygg förlossningsvård.
- Att anslaget för bistånd för sexuell och reproduktiv hälsa ökar.
- Att WHO särskilt prioriterar arbetet med sexuell och reproduktiv hälsa.
- Att krav på en miniminivå av abortlagstiftning ska gälla gentemot nya medlemsstater i EU.
- Att en särskild kommitté inom FN tillsätts för att utreda kvinnors rätt till fri och säker abort i FN:s medlemsländer.
- Att svenska företrädare tydligt tar avstånd från länder som bryter mot internationella konventioner och deklarationer som de har signerat och ratificerat
- Att verka för att FN skärper krav på länder som signerat en konvention.
- Att FN tillsätter en utredning för att se över konsekvenserna för länder som bryter

- 2798 mot ett internationellt dokument som de har signerat.
- 2799 - Att EU verkar för att samma rekvisit för sexualbrott ska gälla för samtliga
2800 medlemsstater.
- 2801 - Att EU verkar för att sexualbrott som sker online ska ha samma rekvisit i samtliga
2802 medlemsstater.
- 2803 - Att Sverige arbetar aktivt för att fler länder ska upprätta en handlingsplan för FN:s
2804 resolution 1820, gällande våldtäkt som vapen i krig.
- 2805 - Att domare i ICC utbildas i sexualbrott i konflikter.
- 2806 - Att fler stater ska signera och ansluta till ICC.
- 2807 - Att det ska möjliggöras för FN att återkalla immunitet för personal från
2808 truppbidragande medlemsländer för att stoppa sexuella övergrepp i fredsfrämjande
2809 insatser. - Att FN:s medlemsländer ska arbeta fram ett internationellt regelverk för
2810 att ställa FN anställda till svars som begår sexuella övergrepp i fredsfrämjande- och
2811 fredsbevarande insatser.
- 2812 - Att FN omedelbart ska skicka hem misstänkta förövare från truppbidragande
2813 medlemsländer.
- 2814 - Att FN ska se över finansieringssystemet när det gäller FN trupper för att få ökad
2815 spridning bland länder som bidrar med trupper.
- 2816 - Att fler länder signerar och ratificerar FN:s konvention Protocol to Prevent,
2817 Suppress and Punish Trafficking in Persons Especially Women and Children.
- 2818 - Att en strategi för att implementera Europarådets konvention om bekämpande av
2819 människohandel tas fram i EU.
- 2820 - Att reflektionsperioden utökas till 90 dagar i hela EU, som en del av Europols arbete
2821 mot trafficking.
- 2822 - Att i de fall där Sverige betalar läkemedelsforskning internationellt ska kräva att
2823 forskning och tester av nya läkemedel ska göras på både kvinnor och män i olika
2824 åldrar, och till sjukdomar som speciellt drabbar kvinnor.
- 2825 - Att medel som EU fördelar ska följa samma linje, det vill säga att forskning och
2826 tester av nya läkemedel ska göras på kvinnor i olika åldrar, i samma utsträckning
2827 som på män, och att medel går till att forska på sjukdomar som speciellt drabbar
2828 kvinnor.
- 2829 - Att Sverige genom biståndsbudgeten fortsätter ge bistånd för en global jämställd
2830 vård.
- 2831 - Att Sverige aktivt ska arbeta för att FN ska inrätta en ny Äldrekonvention.
- 2832 - Att WHO ska driva på för stärkt vård för äldre.
- 2833 - Att Sverige genom SIDA inrättar och stöttar ett särskilt program för att utbilda
2834 vårdpersonal till äldres vård på platser där vården idag är undermålig.
- 2835
- 2836

KAPITEL 3: Strukturell frihet

Strukturer är de normer och värderingar som bygger upp hela vårt samhälle. Från informella "regler" till lagar i lagboken. Dessa strukturer påverkar individers livsutrymme, vad de får göra och vad de kan göra. Strukturerna påverkar vår frihet.

Vissa av de strukturer som formar vårt samhälle har historiskt sett varit anpassade efter mäns behov och önskemål, det så kallade patriarkatet. Den långa historien av patriarkat har påverkat och påverkar samhällssystemet så pass starkt att vi kan tala om patriarkala strukturer som lever kvar än idag. Patriarkala strukturer har starkt inflytande i allas våra liv, men det är inte den enda strukturen som ensamt påverkar en persons position i samhället eller i familjen. Patriarkatet kan ta sig uttryck på olika sätt, vissa mer synliga än andra.

Strukturer påverkar individers livsutrymme. Förutom kön påverkar exempelvis sexuell läggning, etnicitet och utbildningsnivå en människas förutsättningar i samhället. Alla dessa faktorer och strukturer bidrar i slutändan till att individer blir ofria och fångas i trånga fack. Vi vill aktivt arbeta för att alla ska ha lika möjligheter, skyldigheter och rättigheter.

3.1 Jämställd rätt till frihet från våld

Patriarkatet kan vara en bidragande orsak till att vissa anser det rätt att misshandla sin partner och bestämma över en annan människa. Trots att vi lever i ett av världens mest jämställda länder så innehar män fortfarande fler höga maktpositioner i samhället. Detta får till följd att kvinnors strukturella frihet och livsutrymme ofta tenderar att vara mindre än många mäns. Detta vill Centerkvinnorna förändra. Vi vill att alla, oavsett könsidentitet, ska ha lika rätt och möjlighet till frihet.

3.1.1 Bekämpa den pågående sexualiseringen

Trots att Sverige är ett av världens mest jämställda länder pågår en sexualisering som vidmakthåller destruktiva könsnormer om hur män och kvinnor är, bör vara och se ut. Sverige har fått kritik av FN:s kvinnokommitté för att inte sexualiseringen av kvinnor i media, reklam och i det offentliga rummet, bekämpas tillräckligt. Det räcker att gå in på flera av de största influerarnas konton i sociala medier för att förstå att sexualiseringen av vårt samhälle pågår. Därför behövs skarpare verktyg för att reglera och fälla dem som upprätthåller könsmaktsordningen i media och reklam. Centerkvinnorna vill införa reglering som gör det olagligt med sexistisk reklam.

3.1.2 Våld i nära relationer – ett samhällsproblem

Varje år mördas i snitt 15 kvinnor av någon de har eller har haft en nära relation med. Majoriteten av detta våld sker i hemmet. Socialstyrelsen beräknade i en rapport från 2006 att mäns våld mot kvinnor i nära relationer kostar samhället över tre miljarder kronor varje år. Siffran mer än fördubblas när mäns övriga våld mot kvinnor inkluderas, som olaga hot och våldtäkt av okänd gärningsman. Indirekta kostnader uppstår också som en följd av våldet, till exempel sjukfrånvaro och minskad arbetsförmåga.

Att utsättas för våld i en nära relation innebär stora och ibland livslånga trauman för den våldsutsatta, vilket också borde avspeglas i straffsatser för brott som kvinnofridskränkning och grov kvinnofridskränkning. Idag är detta inte alltid fallet. Därför vill Centerkvinnorna se att straffvärdet för dessa brott skärps och att elektronisk övervakning blir obligatorisk vid kontaktförbud. I dag går det att utdela ett så kallat utvidgat kontaktförbud, vilket innebär att förbudspersonen inte får vara i närheten av platser där skyddsperson ofta vistas, till exempel bostad och arbetsplats. Centerkvinnorna vill utöka möjligheterna att besluta om särskilt utökat kontaktförbud till ett vistelseförbud, så att det kan tilldelas personer som utgör ett hot mot en annan, i ett större geografiskt område och att det geografiska området ska kunna omfatta en hel kommun. Vi vill också införa möjligheten att införa kontaktförbud

utan tidsbegränsning. Vid en anmälan av grov kvinnofridskränkning vill Centerkvinnorna att åklagare ska kunna besluta om elektronisk övervakning under utredningstiden.

Det som leder till våld i nära relationer börjar ofta med kontrollerande beteenden och psykisk misshandel. Förövaren bryter ner självkänslan och gör att den som utsätts inte kan leva ett självständigt liv. Det kan handla om att isolera ens partner från vänner, kontrollera vad hen gör på fritiden och till och med förhindra läkarbesök. Centerkvinnorna vill att kontrollerande beteende kriminaliseras som i Storbritannien, och vi välkomnar förslaget i departementspromemoria 2022:18 om att införa ett straffansvar för psykiskt våld. Genom att kriminalisera psykiskt våld i nära relationer stärker vi kvinnors rätt och deras möjlighet att komma ur en destruktiv relation innan det är för sent. Som en del i det arbetet ser vi att det är positivt att förbudet för att beslagta meddelanden mellan en brottsmisstänkt och närstående person är avskaffat sedan 1 juli 2022.

3.1.3 En kompetent poliskår

För att helt utrota mäns våld mot kvinnor, behövs det fler åtgärder, både förebyggande och repressiva. Polisen har ett stort ansvar för att ingripa och utreda våld i nära relationer. Det är av yttersta vikt att Polisen har rätt kompetens och verktyg för att göra det.

Vi vill att Polisen prioriterar brotten och arbetar mer metodiskt med anmälan om brott i nära relationer. Det handlar om en rad åtgärder som det behöver finnas rutiner och kunskap kring, bland annat bemötande av utsatta, förhör med misstänkta och vittnen, och insamling av bevismaterial.

Enligt dagens regelverk har polisen befogenhet att avhysa personer från en plats utan brottsmisstanke, men ett gripande måste föregås av en brottsmisstanke med fängelsestraff på straffskalan. Det finns flera exempel på när kvinnor har anmält hotfulla män, och polisen inte har kunnat ingripa med hänvisning att inget brott har begåtts som legitimerar ett gripande. Ofta föregås ett gripande av ett grövre brott, som våldtäkt, misshandel eller grov kvinnofridskränkning. Vi välkomnar förslaget i Tidöavtalet att införa obligatorisk häktning vid brott som har minst ett års fängelse som minimistraft vilket därmed innefattar grov kvinnofridskränkning. Centerkvinnorna vill ge polisen ytterligare utökad och mer specifik befogenhet att ingripa och gripa en misstänkt förövare genom att införa Lagen om omhändertagande av kvinnofridskränkare (LOK), som ska innefatta även brott som olaga hot och överträdelse av kontaktförbud. LOK skulle dels ge polisen större rätt att omhänderta en misstänkt brottsling, dels ge polisen möjlighet att utarbeta tydligare riktlinjer för omhändertagande.

Ytterligare en aspekt i polisens arbete är geografiska skillnader och förutsättningar. I vissa delar av landet ansvarar en relativt liten personalgrupp för en stor landyta. Det är viktigt att polisens beredskap och kompetens inte kompromissas bort – specialistkompetens och en allmänt högre kunskap ska finnas tillgänglig i hela landet och det måste finnas medel för det. Även i utveckling och implementering av metoder och rutiner måste det perspektivet inkluderas, så att polisen får förutsättningar och resurser att arbeta utifrån de villkor som finns i olika regioner. För Centerkvinnorna rör sig detta om en vital del av rättstryggheten: att den rättstrygghet som polisen ska upprätthålla gentemot individen inte ska skilja sig åt beroende på var individen bor. Geografi får aldrig vara en anledning till sämre skydd och sämre rättigheter. Därför vill vi att landsbygdsperspektivet ska inkluderas i utveckling och implementering av polisens metoder och rutiner för brott som rör mäns våld mot kvinnor.

Lokalpolisområden kan göra en jättestor skillnad i arbetet. På en övergripande nivå måste samarbetet med socialtjänst och andra aktörer, till exempel hälso- och sjukvård, som möter

våldsutsatta personer stärkas. Särskilt samarbetet med socialtjänsten är primärt för att kunna identifiera personer med risk att utsättas eller att utsätta någon för våld i nära relation, men även vården som kan få kännedom om såväl brottsoffer som förövare måste fungera. Nya regler kring att bryta sekretess är ett steg på vägen, men det behövs ett mer strukturerat arbete för att det så få verklig effekt. Vi vill att alla lokalpolisområden har en lokalpolisområden har en arbetsgrupp som består av både poliser och socialsekreterare som är specialister på våld i nära relation, för att kunna arbeta uppsökande och stöttande till kvinnor som är utsatta, eller riskerar att utsättas, för våld i nära relation.

3.1.3 Gör "kön" till grund för hatbrott

Könsmaktsordningen är fortfarande påtaglig i Sverige. Studier har visat att vid en majoritet av misshandelsfall i hemmet med män som förövare och kvinnor som offer är syftet med misshandeln att uppnå eller vidmakthålla dominans över kvinnan, tysta henne, skrämma henne och ha kontroll över relationen. När män misshandlar, våldtar, mördar eller på något annat sätt begår ett brott mot en kvinna för att hon just är kvinna så är det viktigt att motivet till brottet belyses. Är syftet med brottet att vidmakthålla dominans över kvinnan, så är det ett brott mot kvinnan som hon utsätts för enbart på grund av sitt kön. Genom att klassificera detta som hatbrott kommer domstolarna kunna döma ut hårdare straff. Centerkvinnorna vill därför att i de fall där mannens syn på kvinnan ligger till grund för agerandet ska brottet klassificeras som ett hatbrott.

3.1.4 Stärk kvinnojourerna

Kvinnjourerna gör idag en stor del av det arbete som egentligen bör ligga på kommunerna: att ge stöd och skydd till utsatta kvinnor. Trots det vet vi att många kvinnojourer kämpar med finansieringen. Det här är ett ansvar som åligger kommunerna enligt socialtjänstlagen. Kommunerna ska när som helst under dygnet kunna säkerställa att en kvinna som behöver skydd får det. När det gäller exempelvis vård av missbrukare, ett ansvar som också ligger på kommunerna och som ibland utförs av andra utövare, så behöver dessa aktörer inte kämpa för sin överlevnad och leva på kortsiktiga bidrag. Det är orimligt att kvinnojourer som utför ett synnerligen viktigt arbete, och vars arbete egentligen borde ligga på kommunen, ska behöva slåss för ekonomisk överlevnad. Vi menar att det är det offentligas skyldighet att trygga finansieringen av kvinnojourer, men att arbetet fortfarande ska bedrivas av jourerna då de besitter en unik erfarenhet och stor kompetens. Centerkvinnorna vill se att kommuner i högre utsträckning sluter långsiktiga samverkansavtal och stödjer organisationer som arbetar våldsförebyggande och med stöd till våldsutsatta. När behov av tolk finns ska kommunen också stå för kostnaden utan att socialtjänst är närvarande. Enligt socialtjänstlagen kan akuta insatser ges omgående, utan utredning, om behov finns. Socialtjänstlagen efterföljs inte alltid på den här punkten. Vi vill att alla kommuner ska säkerställa skyddat boende inom ett dygn från det att anmälan inkommer eller från det att våldet upptäcks. Det handlar om liv och död. Vi vill också att personer som lever under hot eller förföljelse, eller som i övrigt har behov av skydd, enklare ska kunna få ett starkare skydd för sina personuppgifter i folkbokföringsregistret.

Centerkvinnorna vill att kvinnojourerna finns kvar och att deras verksamhet fortsätter att drivas så som den har gjorts. Däremot vill vi att kommunernas ansvar för att kvinnojourernas verksamhet finns tillgänglig fastslås i lagtext, förslagsvis i kommunallagen eller i socialtjänstlagen. Vi ser också att skyddade boenden ska kvalitetssäkras och att ansvarig myndighet får i uppdrag att ta fram en mall för kvalitetssäkring som samtliga skyddade boenden ska uppfylla. Denna mall bör tas fram i samråd med kvinnojourerna som har stor erfarenhet av att bedriva skyddade boenden. Vid placering på skyddat boende får kvinnan oftast ett placeringsbeslut, som beslutas av socialtjänsten. Vi vill att skyddade boenden regleras så att barn – det är omkring 6 000 barn varje år som följer med sin förälder till

skyddat boende – också omfattas av ett placeringsbeslut. Placeringsbeslut kan verka skrämmande och svårt och som ett hot mot föräldern, men placeringsbeslutet ska finnas till för att skydda och stötta barnet i en svår situation, så att barnet får tillgång till stöd och uppföljning utan att ansvaret för det läggs på kvinnojourerna.

Kvinnojourernas skyddade boenden uppges vara under stor press och nästan alla kvinnojourer uppges ha tvingats neka kvinnor som sökt boende, på grund av platsbrist. Att ha möjlighet att få en egen bostad och på det sättet kunna gå vidare med livet är centralt för att kvinnor ska få tillgång till sin frihet. Därför vill Centerkvinnorna att det införs en bostadsgaranti för våldsutsatta kvinnor och deras barn. Kommuner ska också vara skyldiga att tilldela kvinnor som befinner sig på skyddat boende en kontaktperson som håller kontakt under tiden hon befinner sig i skyddat boende och tiden efter att hon har flyttat från det skyddade boendet. En annan aspekt att ha med är husdjur. Förövare ger sig ofta på även husdjur som en del i maktutövandet, vilket påverkar kvinnas val att lämna en våldsam man. Därför kan det vara avgörande att det finns platser på skyddade boenden för kvinnor med husdjur. Skyddade boenden ska också finnas till för alla, därför vill vi att det tillsätts en utredning av förekomsten av skyddade boenden anpassade för personer med intellektuell funktionsnedsättning och vad som krävs för att skapa fler tillgängliga boenden som är anpassade för de våldsutsattas individuella behov.

3.1.5 Kvinnofridsteam i alla kommuner

Kommunerna är ansvariga för att säkerställa att våldsutsatta kvinnor och barn får rätt till stöd och hjälp. Därför är det centralt att alla kommuner har handlingsplaner för ingripande vid våld i nära relationer samt att det tydliggörs vilket stöd som de våldsutsatta är berättigade till. Dessa handlingsplaner bör också ha ett tydligt fokus på systematiska våldsförebyggande insatser som kommunen ska arbeta med för att minska våldet. Det våldsförebyggande arbetet måste stärkas i både skolan och på mödravårdscentralen genom ökad information om våld i nära relationer. Vi vill att varje kommuns socialtjänst ska ha en enhet med särskild kunskap om våld i nära relation. Idag har knappt hälften av landets alla kommuner så kallade kvinnofridsteam.

3.1.6 Inför Huskurage

Att grannar reagerar när något inte verkar stämma kan vara livsavgörande. Vi vill därför att alla kommuner inför Huskurage i sina kommunala bostäder, som ett sätt att uppmuntra till civilkurage och förebygga våld som sker i hemmet. Huskurage är en metod framtagen av föreningen med samma namn. Metoden syftar till att grannar ska våga uppmärksamma då de misstänker att de hör att våld sker i bostadshuset. I det våldsförebyggande arbetet är det också av yttersta vikt att det möjliggörs för personer som har våldsproblem, men inte är dömda, att få rätt till vård och behandling.

3.1.7 Lex-Lotta behövs

Polisen och kommunen har idag en stark samverkan när det gäller frågan om våld i nära relation. Det är särskilt viktigt att denna samverkan konkretiseras i samverkansavtal. För att fortsätta stärka detta arbete och säkerställa att stödet som ges blir mer enhetligt vill Centerkvinnorna även se att det införs kvinnofridshus i varje region. Där ska kvinnor kunna få samlad hjälp och stöd då både polis, socialtjänst och vård kan finnas under samma tak.

Vid flera fall då kvinnor mördats har det i efterundersökningarna framkommit att kvinnorna i tidigare skeden gjort ett eller flera försök att anmäla förövaren. Det bör därför ses som ett stort misslyckande av samhället att det dödliga våldet inte har kunnat förebyggas. Centerkvinnorna vill därför inrätta en Lex-Lottalagstiftning, där det bör ingå en lagskärpning för myndigheters samverkan, samt att det tillsätts en haverikommission som granskar

ärenden där kvinnor dödats av en närstående. Lex-Lottalag är ett initiativ som togs av ideella krafter efter det uppmärksammade mordet på Lotta Rudholm 2016. Lex-Lottalagstiftningen innehåller en rad åtgärder med syfte att stärka skyddet för kvinnor som upplever våld i nära relation. En Lex-Lottalagstiftning kan även innehålla skrivningar som gör att dessa typer av brott faller under allmänt åtal, vilket skulle innebära att en åklagare ska fortsätta en förundersökning trots att den brottsutsatta inte medverkar. Detta kan hjälpa många av de kvinnor som skräms till tystnad och drar tillbaka sina vittnesmål.

3.1.8 Oacceptabelt med sexuellt våld och trakasserier på jobbet

Under hösten 2017 synliggjorde det virala uppropet #metoo övergrepp och strukturer som Centerkvinnorna länge har påtalat. I stort sett alla branscher publicerade sina egna upprop och vittnesmålen flödade. Frågan om sexuella trakasserier på arbetsplatsen hamnade på både näringslivets och politikens dagordningar. Det har lett till en ökad kännedom bland allmänheten och arbetsgivare. Centerkvinnorna är optimistiska, men vi anser att det återstår mycket arbete för att förändra strukturer och attityder som möjliggör sexuella trakasserier.

Vi anser att tryggheten behöver stärkas för dem som utsätts för sexuella trakasserier eller övergrepp på arbetsplatsen. Alla har rätt att känna sig trygga på jobbet. Ingen ska behöva utstå trakasserier eller sexuellt ofredande vare sig av sina chefer eller kollegor. Samtidigt vet vi att sexuella trakasserier och andra oönskade beteenden är vanligt i arbetslivet. Ingen bransch är skonad. Vi vill att arbetsgivare ska ha tydliga riktlinjer för hantering av sexuella trakasserier på arbetsplatsen. Vi anser att en grundlig och skyndsam utredning inte får ta längre tid än sex månader samt att det måste bli enklare att avskeda en person som trakasserat. Efter en skriftlig varning och en möjlighet att bättra sig ska arbetsgivaren inte behöva undersöka möjlighet till omplacering av en arbetstagare som trakasserar. Om trakasserierna fortgår måste snarare uppsägning eller avsked vara nästa steg.

Inte ens efter #metoo prioriterade myndigheterna arbetet mot sexuella trakasserier i tillräckligt hög utsträckning. Centerkvinnorna vill att samtliga statliga myndigheter åläggs att inventera arbetsmiljön och stärka arbetet för att förebygga sexuella trakasserier. Också kommuner, regioner och arbetsmarknadens parter skulle kunna föregå med gott exempel och arbeta än mer förebyggande för att förhindra förekomsten av sexuella trakasserier i arbetslivet.

3.1.9 Alla som ska arbeta med våldsutsatta ska få utbildning

Idag ges ytterst få kurser i våld i nära relationer på grundnivå i yrkesutbildningar hos de professioner som ofta möter de våldsutsatta. Utbildningsinsatserna riktar sig ofta istället till redan färdigutbildad personal, som har valt att arbeta specifikt med frågan. Därför ska ett starkare utbildningsfokus i dessa frågor finnas redan på grundutbildningsnivå.

De senaste åren har allt fler yrkesgrupper, såsom tandsköterskor med flera, fått upp ögonen för våld i nära relationer. Centerkvinnorna anser att allt fler yrkesgrupper i samhället borde utbildas i att upptäcka och förhindra våld mot kvinnor, då det är ett stort samhällsproblem. Nationellt Centrum för Kvinnofrids, NCK:s, webbutbildning borde därför bli tillgänglig för fler yrkesgrupper. Därför vill Centerkvinnorna öka NCK:s grundanslag kraftigt.

För att upptäcka fler tjejer och kvinnor som far illa behöver vi vara fler som reagerar och vågar se våldet. Det handlar dels om att skydda kvinnan, dels om att hindra mannen från att begå våldsbrott. Personal inom till exempel skola, hälso- och sjukvård och tandvård är skyldiga enligt lag att anmäla om de misstänker att ett barn far illa. Centerkvinnorna vill att anmälningsskyldigheten för orosanmälan även ska omfatta oro för kvinnor som far illa i en nära relation, oavsett om barn finns med i bilden eller ej.

3.1.10 Undvik att 2-årsregeln blir ett maktmedel

Enligt utlänningslagen kan människor som invandrat till Sverige i syfte att ingå en samborelation eller äktenskap enbart få tillfälligt uppehållstillstånd. Syftet med detta är att förhindra skenäktenskap. Det innebär att den part som invandrat till Sverige för att ingå en relation kan få permanent uppehållstillstånd efter två år med förutsättning att förhållandet kvarstår annars riskerar denna part att utvisas. Det finns dock undantag från den så kallade 2-årsregeln, till exempel att den invandrade parten eller dennes barn blivit utsatt för våld eller annan allvarlig kränkning av den andra parten. Som kvinnoförbund är det viktigt att säkra kvinnors rättigheter, oavsett medborgarskap eller ursprung. Centerkvinnorna vill verka för att prövningar av våldsregeln ska vara likartade överallt och bygga på relevant kunskap om våldet och inte subjektiva bedömningar. Om relationen upphör ska tillfälligt uppehållstillstånd ges i två år med krav på sysselsättning. Centerkvinnorna vill även verka för att personer som får uppehållstillstånd via äktenskap/partnerskap ska ha möjlighet att få uppehållstillstånd prövat på egna skäl redan från start.

3.1.11 Göm inte utsatta kvinnor!

För vissa kvinnor som utsatts av våld av sin partner slutar inte våldet när de har lämnat relationen. I stället fortsätter hoten och våldet och kvinnan tvingas att lämna sin frihet för en bräcklig trygghet, med skyddad identitet. Förövaren får ofta fortsätta leva sitt fria liv, ibland efter ett avtjänat straff, men det finns exempel där kvinnor fått skyddad identitet och den utpekade förövaren tilldelats kontaktförbud, utan att förövaren är dömd för brott. Gömda kvinnor upplever inte bara en begränsad tillvaro och stress i vardagen, utan även de juridiska och praktiska svårigheter som det innebär att byta personuppgifter och dessutom leva med en skyddad identitet.

Centerkvinnorna vill att utgångspunkten i arbetet alltid ska vara att det inte är den utsatta kvinnan som ska behöva flytta eller gömma sig helt. Det måste vara förövarens frihet som begränsas. I dag har socialtjänsten i uppdrag att våldsamma män ska upphöra med sitt beteende. I det uppdraget vill Centerkvinnorna att beviljade kontakt- och vistelseförbud tas i beaktning i stödet. Vid beviljat vistelseförbud, ingår en form av stöd att söka bostad på annan ort. I stället för att placera ut de utsatta i nya bostäder på en annan ort bör fokus ligga på att flytta på förövaren. Detta är en ren skyddsinsats för den som är utsatt för våld. Utsatta kvinnor inte ska gömmas. Centerkvinnorna vill att hyresvärdar, både kommunala bostadsbolag och privata hyresvärdar, ska införa regler som innebär att de kan säga upp personer som brukat våld mot sin partner från ett hyreskontrakt och överlåta det till den andra hyresgästen.

Trots att utgångspunkten ska vara att flytta på förövaren, kommer det tyvärr att finnas fall då det absolut säkraste är att den utsatta flyttar och byter identitet. I ett sådant fall har samhället misslyckats eftersom kvinnans trygghet villkoras av grova inskränkningar i friheten. Nätverket Gömda kvinnor har rapporterat om höga omkostnader för bland annat upprepade flykter, advokatkostnader och utdragna bodelningsprocesser, i kombination med förlorad arbetsinkomst. Centerkvinnorna vill att den som tvingas fly och leva gömd, ska ha rätt till full kompensation för de merkostnader som tillkommer, såsom larmanordningar, nya telefonabonnemang och övriga utgifter för säkerheten, men även utebliven inkomst. Vi vill även att staten ska kunna utfärda en bankgaranti för personer med skyddade personuppgifter, eftersom det finns exempel på att kvinnor med skyddade personuppgifter mött stora svårigheter att få banklån och därigenom begränsas ytterligare i sitt liv. Dessutom ska kvinnors ekonomiska förutsättningar inte vara begränsade när hon söker en ny bostad. Om kvinnan exempelvis fått en betalningsanmärkning, måste det kunna förbises om hon lämnar en våldsam relation. Personer som utsatts för våld i nära relation och behövt lämna sitt hem ska ha rätt till bostad genom kommunen oavsett ekonomiska

förutsättningar.

Bara det faktum att kvinnor tvingas leva gömda är ett tillräckligt svek från samhället. Under dessa omständigheter får ingenting annat gå fel från myndigheternas sida. Så är dock inte fallet – det händer att myndigheter röjer skyddade personuppgifter och det är oacceptabelt.²⁹ För att säkra kvinnors skydd vill Centerkvinnorna att en bred översyn över hur myndigheter och andra offentliga instanser behandlar skyddade personuppgifter genomförs med syfte att försäkra sig om att sådana uppgifter ska behandlas med högsta sekretess.

3.1.12 Ingen vårdnad vid våldsdöm

Eftervård – våld efter att en relation har tagit slut – kan ta sig flera uttryck, men i de fall då det finns barn med i bilden blir de ofta indragna. Förövaren kan använda barnen på olika sätt mot den utsatta, genom att prata illa om den andra föräldern inför barnen, hota med vårdnadstvist och i vissa fall till och med använda barnen för att komma åt den andra föräldern och skada denna. När föräldrar inte kommer överens om vårdnad, boende och umgänge, kan det leda till en vårdnadstvist. Det är då domstolar som beslutar om detta.

Enligt en kartläggning från Jämställdhetsmyndigheten har förekomsten av våld en väldigt liten påverkan på domstolars beslut i frågor om vårdnad, boende och umgänge.³⁰ Enligt föräldrabalken ska barnets bästa och inte föräldrarnas rätt vara avgörande för alla frågor om vårdnad, boende och umgänge. När domstolen ska besluta om vårdnad, boende och umgänge, ska den göra en riskbedömning. Jämställdhetsmyndighetens kartläggning visar att riskbedömningarna ofta är bristfälliga – förekomst av våld vägs inte ens alltid in i dessa – men också att våld sällan betraktas som en risk. I stället är en samarbetslinje etablerad i svenska domstolar, där samarbetssvårigheter anses vara den största risken för barnet. Våld är inte en samarbetssvårighet. Samarbetslinjen bygger på frivillighet och förutsätter två parter med ansvar och med jämställt maktförhållande.

För Centerkvinnorna är det självklart att barn inte ska behöva växa upp i våldsamma hem. I vårdnadstvister måste risken för att barnet utsätts för fara och våld tas i beaktande, och den risken torde vara hög om den ena föräldern bevisligen är våldsam. Under 2021 infördes ett särskilt barnfridsbrott som delvis återoppar barnets rätt i sådana fall. Barnfridsbrottet har gjort det brottsligt att låta ett barn bevittna våld, och en dom med ett drabbat barn bör ha en betydelse i vårdnadstvister. Vi anser dock att det inte är tillräckligt. En individs demokratiska och mänskliga fri- och rättigheter ska aldrig kunna kompromissas bort bara för att individen har barn med sin förövare.

Det en skymf mot kvinnans rättigheter att inte alls ta hänsyn till hennes situation i utan tvinga henne till otrygghet och osäkerhet när hon ska dela vårdnaden om ett gemensamt barn med sin förövare. Därför vill vi att riskbedömningarna generellt förbättras i vårdnadstvister, att förekomsten av våld ska vara ledande i bedömningar av vårdnad, boende och umgänge, och att samarbetspresumtionen upphävs då det har förekommit våld.

I de fall då kvinnan är gömd och lever med skyddade personuppgifter vill Centerkvinnorna att det inte ska förekomma något umgänge. Umgängesrätt med förövaren är ett direkt hot mot hennes personliga säkerhet, ett skydd som samhället är skyldig henne. Det går även att

²⁹ Jämställdhetsmyndigheten 2022:10.

https://jamstalldhetsmyndigheten.se/media/bdog4rrb/2022_10-delrapport-skyddade-personuppgifter.pdf

³⁰ Jämställdhetsmyndigheten 2022:1.

<https://jamstalldhetsmyndigheten.se/aktuellt/publikationer/uppgifter-om-vald-ar-inget-undantag/>

starkt ifrågasätta värdet för barnen av ett sådant umgänge.

3.1.13 Sekretess för den utsattas skull

En ny bestämmelse i offentlighets- och sekretesslagen (SOL) ger sjukvården rätt att bryta sekretess och ge möjlighet att dela information om en patient, om uppgifterna anses kunna förebygga allvarliga våldsbrott. De anställda har rätt att bryta sekretess vid misstanke och det är bra, men vi vill även stärka upp arbetet för att upptäcka våld. Inom vården har flera enheter länge arbetat med att fråga om våld och att därmed öka möjligheten att upptäcka våld, men inte alla. Därför vill Centerkvinnorna att all vårdpersonal utbildas i att fråga om våld.

Samtidigt som det är bra att sekretessen kan hävas i vissa fall, måste den också stärkas på andra ställen. För att skydda uppgifter som framkommer i journalen vill Centerkvinnorna införa säker journalföring med garanterad sekretess. I dag är journaler lättåtkomliga med bank-ID via 1177. Det är ett bekymmer för personer som befinner sig i en kontrollerad tillvaro, som de kvinnor som utsätts för våld i nära relationer gör, men också för dem som lever under hedersförtryck. Journaler är viktiga för dokumentation av skador. Vid misstanke om brott som våld i nära relation eller hedersvåld ska journalen föras under garanterad sekretess, som med all säkerhet inte kan nås av en annan person. Vissa vårdenheter har funktioner som kan dölja vissa uppgifter, och det vill Centerkvinnorna att alla ska ha.

3.1.14 Ökat arbete på global nivå

Mäns våld mot kvinnor är en global pandemi som pågått länge, i hela världen. Det har gjorts globala ansträngningar för att stoppa våldet, bland annat genom FN:s Kvinnokonvention och genom Europarådets Istanbulkonvention. Syftet med Istanbulkonventionen är att skydda kvinnor och flickor från våld samt att förebygga våldet, men även att lagföra förövare och avskaffa våld mot kvinnor och våld i hemmet.³¹ EU har antagit Istanbulkonventionen och även adderat könsbaserat våld, gender-based violence, som ett tillägg i artikel 38 i fördraget om Europeiska Unionens funktionssätt (Treaty of the European Union, TFEU).

Centerkvinnorna vill att Istanbulkonventionen internationaliseras genom att FN, vilket betyder att den blir en FN-konvention som ska vara tillgänglig för medlemsstater att ratificera och signera. Kvinnokonventionen (Committee on Elimination of Discrimination against Women, CEDAW) är å ena sidan en internationell konvention, men å andra sidan innehåller Istanbulkonventionen tydligare förpliktelser just vad beträffar våld mot kvinnor. Detta vill vi att fler länder tar efter.

Centerkvinnorna ska arbeta för:

- Att statliga myndigheter, kommuner och regioner ska åläggas att stärka arbetet för att förebygga sexuella trakasserier.
- Att det ska införas kvinnofridshus i alla regioner.
- Att införa regleringen som gör det olagligt med sexistisk reklam.
- Att elektronisk övervakning ska vara obligatorisk vid kontaktförbud.
- Att möjligheterna att besluta om särskilt utökat kontaktförbud uppgraderas till ett vistelseförbud, så att det kan tilldelas personer, som utgör ett hot mot en annan i ett större geografiskt område.
- Att en anmälan om grov kvinnofridskränkning ska kunna medföra elektronisk övervakning med fotboja av den misstänkte under utredningstiden efter beslut av åklagare.

³¹ Nationellt Centrum för Kvinnofrid. <https://www.nck.uu.se/kunskapsbanken/amnesguider/mans-vald-mot-kvinnor-ett-globalt-perspektiv/istanbulkonventionen/>

- 3229 - Att lagen om omhändertagande av kvinnofridskränkare införs.
- 3230 - Att ett landsbygdsperspektiv ska inkluderas i utveckling och implementering av
- 3231 polisens metoder och rutiner för brott som rör mäns våld mot kvinnor.
- 3232 - Att varje kommun ska ha en enhet med särskild kompetens om våld i nära relation.
- 3233 - Att psykiskt våld kriminaliseras.
- 3234 - Att kön läggs till som grund för hatbrott.
- 3235 - Att anmälningsskyldigheten för orosanmälan även ska omfatta oro för vuxna som
- 3236 far illa i en nära relation.
- 3237 - Att samtliga kommuner ska säkerställa skyddat boende inom ett dygn från att
- 3238 anmälan inkommer eller från det att våldet upptäcks.
- 3239 - Att det införs en bostadsgaranti för våldsutsatta kvinnor och deras barn.
- 3240 - Att personer som utsatts för våld i nära relation och behövt lämna sitt hem ska ha
- 3241 rätt till bostad genom kommunen oavsett ekonomiska förutsättningar.
- 3242 - Att hyresvärdar, både kommunala bostadsbolag och privata hyresvärdar, ska införa
- 3243 regler som innebär att de kan säga upp personer som brukat våld mot sin partner
- 3244 från ett hyreskontrakt och överlåta det till den andra hyresgästen.
- 3245 - Att personer som lever under hot eller förföljelse, eller som i övrigt har behov av
- 3246 skydd, enklare ska kunna få ett starkare skydd för sina personuppgifter i
- 3247 folkbokföringsregistret.
- 3248 - Att införa en arbetsgrupp som består av både poliser och socialsekreterare som är
- 3249 specialister på våld i nära relation i alla lokalpolisområden.
- 3250 - Att principen om Huskurage ska införas i alla kommunala bostadsbolag och att
- 3251 privata bostadsbolag ska uppmuntras att införa densamma.
- 3252 - Att det ska införas en så kallad Lex-Lottalagstiftning.
- 3253 - Att kvinno-, tjej- och ungdomsjourer ska få en långsiktig finansiering.
- 3254 - Att kommuner i större utsträckning sluter långsiktiga samverkansavtal med tjej- och
- 3255 kvinnojourer.
- 3256 - Att kommuners ansvar för att kvinnojournernas uppdrag och verksamhet finns
- 3257 tillgänglig för kommunernas invånare fastslås i kommunallagen.
- 3258 - Att uppdraget för kvinnojournernas verksamhet förtydligas och kvalitetssäkras.
- 3259 - Att kommunen ska stå för kostnaden för tolkning även när behov uppstår utan att
- 3260 socialtjänsten är närvarande.
- 3261 - Att skyddade boenden ska kvalitetssäkras.
- 3262 - Att ansvarig myndighet får i uppdrag att ta fram en mall för kvalitetssäkring som
- 3263 samtliga skyddade boenden ska uppfylla.
- 3264 - Att skyddade boenden ska regleras.
- 3265 - Att de som placeras på skyddat boende får en kontaktperson, som är ansvarig för
- 3266 att hålla kontakt med personen efter att denne har lämnat det skyddade boendet.
- 3267 - Att det ska tillsättas en utredning om förekomsten av skyddade boenden
- 3268 anpassade för personer med intellektuella funktionsnedsättningar och vad som
- 3269 krävs för att skapa fler tillgängliga boenden som är anpassade för de våldsutsattas
- 3270 individuella behov.
- 3271 - Att målsättningen för en utredning om sexuella trakasserier är att den ska ske
- 3272 skyndsamt och företrädelsevis färdigställas inom sex månader.
- 3273 - Att arbetstagare som har begått sexuella trakasserier enklare ska kunna avskedas
- 3274 istället för omplaceras.
- 3275 - Att NCK:s grundanslag utökas kraftigt.
- 3276 - Att verka för att personer som får uppehållstillstånd via äktenskap eller partnerskap
- 3277 ska ha möjlighet till att få uppehållstillstånd prövat på egna skäl redan från start.
- 3278 - Att verka för att prövningar av våldsregeln ska vara likartade överallt och bygga på
- 3279 relevant kunskap om våldet och inte subjektiva bedömningar.
- 3280 - Att utgångspunkten alltid ska vara att förövaren ska flytta på sig.

- Att personer med utdelat vistelseförbud anvisas att söka bostad på annan ort.
- Att den som tvingas till att leva med skyddade personuppgifter ska ha rätt till full kompensation för de merkostnader som tillkommer.
- Att staten ska kunna utfärda en bankgaranti för personer med skyddade personuppgifter.
- Att en bred översyn över hur myndigheter och andra offentliga instanser behandlar skyddade personuppgifter genomförs med syfte att försäkra sig om att sådana uppgifter ska behandlas med högsta säkerhet.
- Att riskbedömningarna i vårdnadstvister förbättras.
- Att förekomst av våld ska tas i beaktande och vara ledande för beslut om vårdnad, boende och umgänge.
- Att samarbetspresumtionen i vårdnads mål upphör när våld förekommit.
- Att vårdpersonal utbildas i att fråga om våld.
- Att alla vårdenheter ska ha möjlighet till en säker journalföring med garanterad sekretess på särskilda uppgifter.
- Att Istanbulkonventionen internationaliseras genom FN.

3.2 Jämställd rätt till frihet från hedersrelaterat våld och förtryck

Arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck kräver strukturellt och långsiktigt arbete samt att hela samhället kraftsamlar på flera olika nivåer samtidigt. Som liberala feminister står vi upp för människors frihet och egna val, oavsett bakgrund och religiös tillhörighet. Arbetet för att motverka hedersrelaterat våld och förtryck är en av vår tids viktigaste jämställdhetsfrågor och har sin grund i de mänskliga fri- och rättigheterna. Därför är det angeläget att värna om demokrativillkoret och förhindra att skattemedel går till trossamfund, skolor och organisationer som hindrar bekämpandet av hedersrelaterat våld och förtryck.

Både barn och vuxna lever under hedersrelaterat våld och förtryck och det måste förebyggas och bekämpas skyndsamt. Såväl pojkar och män som flickor och kvinnor kan vara förövare. En och samma person kan vara både offer för och utövare av våld och förtryck mot någon annan. Att någon kontrollerar ens sms, att inte ha rätt att gå på restaurang med vänner, eller att tvingas gifta sig mot sin vilja är bara några exempel på vad hedersrelaterat våld och förtryck kan vara.

Det som skiljer hedersrelaterat våld och förtryck från exempelvis våld i nära relationer är framför allt att det hedersrelaterade våldet ofta har ett kollektiv som stöttar och uppmuntrar förövaren eller förövarna. Det kan vara hela släkter eller delar av slakten som på olika sätt utövar våld, kontroll och förtryck. Våldet drabbar flickor, pojkar och HBTQ personer. Forskning visar ett samband mellan religiositet och hedersrelaterat våld och förtryck. Däremot finns det inte något samband mellan våldsutövande och någon specifik religion. Hedersförtryck förekommer med andra ord inom många kulturer och religioner.

Vad som stipulerar denna heder kan vara olika, men har ofta en stark koppling till patriarkala normer och strukturer såsom kontroll av sexualitet. Sedan 1 juni 2022 har hedersförtryck en egen brottsrubricering, men ännu finns det mycket kvar att göra för att bekämpa våldet.

3.2.1 Höj kunskapsnivån kring hedersvåld

Det finns fortfarande ingen nationell statistik över hur omfattande det hedersrelaterade våldet är, vilket försvårar arbetet. Centerkvinnorna vill därför att nationell statistik tas fram över hur utbrett hedersvåldets är. Enligt det nationella kompetensteamet, som ligger under länsstyrelsen i Östergötland, finns det omfattande kunskapsbrister men också stora

variationer i hur myndigheter och kommuner följer och tolkar befintlig lagstiftning på området. Kunskapsluckor och felaktiga beslut kan utsätta individen för direkt fara, vilket har påvisats i flera fall. Centerkvinnorna vill se ökad kunskap och effektiva verktyg för personal som möter unga tjejer och killar som riskerar att utsättas för våld och förtryck i hederns namn. Genom att upptäcka och prata om problematiken kan fler flickor och pojkar få möjlighet att leva ett liv i frihet. Vi vill även att en nationell omfattande kunskapshöjning genomförs hos alla kommuner och myndigheter kring hedersrelaterat våld och förtryck, och för alla vuxna som möter barn och unga i sitt arbete. Detta för att säkerställa kvalitativt stöd, oavsett var personen bor. Inom ramen för denna kunskapshöjning vill vi att verktyg för att bemöta unga förtryckare, exempelvis unga "hederskontrollanter", utvecklas och implementeras. Att satsa på att möta förövare är en satsning på att bryta våldsspiralen och förändra beteenden, vilket i längden är oerhört gynnsamt för dem som blir utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck. Ännu en väg att möta både dem som är utsatta, och dem som utsätter andra för hedersvåld, är genom civilsamhället. Ofta har ideella föreningar och organisationer unika förutsättningar att nå ut till dem som berörs. Därför vill Centerkvinnorna stärka stödet till föreningar som arbetar med att bekämpa hedersvåld.

Centerkvinnorna vill att riktlinjer tas fram för hur individer utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck ska bemötas av socialtjänsten. Vi vill också se ökad kunskap hos polis, åklagare och domstolsväsende samt personal inom vården. Vi vill även att det tas fram nationella riktlinjer för kommuner och myndigheter till stöd för mottagande och hantering av ärenden som rör ensamkommande flickor.

3.2.2 Stärk arbetet mot tvångs- och barnäktenskap

Ingen flicka ska behöva leva som gift. Vi vet dock att ensamkommande flickor, nyanlända barn och kvinnor runt om i landet, tvingas leva i ett äktenskapsliknande förhållande eller i ett i övrigt otryggt sammanhang. Utöver behovet av stärkt kompetens hos kommunerna så behövs det även ett starkare skydd för att hämta hem och skydda de barn som förs ut ur landet. Därför välkomnar Centerkvinnorna att utreseförbud nu kan ges vid misstanke om att barn ska föras utomlands i syfte att ingå barnäktenskap eller att könsstympas.

Centerkvinnorna vill se ett införande av en så kallad "Forced Marriage Unit", FMU, en särskild enhet mot tvångsäktenskap, likt den som finns i Storbritannien. FMU är en särskild enhet mot tvångsäktenskap, ett samarbete mellan brittiska inrikes- och utrikesdepartementet, som ansvarar för att ta hem barn som förs ut ur landet för att tvingas till exempelvis tvångsgifte eller könsstympning. Det ska vara möjligt att genomföra förhör på ambassader om barn tvingas utomlands för att ingå äktenskapsliknande förhållanden eller när flickor riskerar att utsättas för könsstympning.

Socialtjänsten har fått utökad befogenhet att agera när den upptäcker risk för hedersrelaterat våld. I dag kan socialtjänsten tilldela ett utreseförbud om det finns misstanke om att ett barn riskerar att föras ur landet för att giftas bort eller könsstympas. Nu när den har trätt i kraft, och vid ett antal tillfällen även har tillämpats, vill vi att den utvärderas så att dess funktionalitet utreds. Vi vill även att lagarna om barnäktenskapsbrott och könsstympning – vilka är lagar Centerkvinnorna står bakom – utvärderas eftersom det finns få fällande domar fastän vi vet att båda brotten förekommer.

3.2.3 Motverka könsstympning och oskuldskontroller

Enligt svensk lag är det olagligt med könsstympning av flickor och kvinnor. Vi vet dock att detta trots allt sker. Könsstympning har inte någon medicinsk grund och innebär att större eller mindre delar av de yttre kvinnliga könsorganen tas bort eller skadas. Ingreppen görs oftast utan bedövning. Ingreppet kan ha gjorts innan flickan kom till Sverige, hon kan ha tvingats från Sverige till ett annat land för att genomgå könsstympningen eller så kan

ingreppet ha skett dolt i Sverige. Svenska myndigheter har ansvar både för att professionellt bemöta, ge vård och omsorg till de flickor och kvinnor som blivit könsstympade samt att förebygga könsstympning.

Könsstympning av flickor och kvinnor genomförs till stor del för att kontrollera deras kroppar och sexualitet. Detsamma gäller så kallade "oskuldskontroller", där en flicka eller kvinna blir undersökt i sitt underliv mot sin vilja. Det är ett grovt sexuellt övergrepp och ett brott mot mänskliga rättigheter. Dessa övergrepp har bland annat att göra med föreställningen att mäns och familjers heder beror på kvinnors och flickors sexuella beteende. Könsstympning är en fruktansvärd tradition som bärs vidare av föräldrarna. Ofta är barnet litet när ingreppet sker, men det sociala trycket på barnet att inte berätta är stort genom hela livet. Centerkvinnorna vill arbeta med informationsinsatser gentemot föräldrar i syfte att förebygga könsstympning. Vi vill även att livslång anonymitet i rättsprocessen tillämpas för offren för att stödja dem som idag inte vågar anmäla.

Centerkvinnorna vill också se ett starkare informationsuppdrag både till elev- och ungdomshälsan och till skolan när det gäller att informera om könsstympning, så kallade "oskuldskontroller" och barnets rättigheter. Vi vill att elev- och ungdomshälsans uppdrag stärks så att de aktivt ställer frågor som kan bidra till att upptäcka eventuella övergrepp. Vi vill även att alla som behöver ska ha rätt att få klitoris rekonstruerad samt att alla regioner måste säkerställa att berörda patienter får remiss för sådan åtgärd.

3.2.4 Stärkt skydd för dem som lever under hedersförtryck

Centerkvinnorna vill se stärka kunskaps- och utbildningsinsatser kring hedersrelaterat våld och förtryck. För att förbättra stödet till utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck vill Centerkvinnorna att idén om kvinnofrids- och barnahus, som idag samlar polis, rättsväsende, socialtjänst och vård, också ska användas för att personer som utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck ska få det stöd och den hjälp som de har rätt till. Vidare vill vi att möjligheten till stärkt skydd för flickor, kvinnor, pojkar och män som lever under hedersförtryck utreds.

Det finns rättsfall där journaler delats inom en familj eller släkt av obehörig sjukvårdspersonal i syfte att få tillgång till känslig information. Det är en allvarlig kränkning av integriteten och har försatt offret i fara. Centerkvinnorna vill att regionerna tydligare informerar om brottets allvar till sina anställda och säkerställer att obehörig sjukvårdspersonal inte får tillgång till journaler utan samtycke från patient. Centerkvinnorna vill att anhörigvårdare går igenom en enklare granskningsprocess för att säkerställa att den vårdades rättigheter tillgodoses. Personer som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck och även unga med NPF-diagnoser, är exempel på grupper som skulle kunna vara extra utsatta vid vård av anhörig.

Enligt en reportageserie av SVT under hösten 2021 föregicks 15 procent av de omhändertaganden enligt LVU (Lagen om Vård av Unga) som de undersökt av hedersrelaterat våld. Att omhänderta barn är en allvarlig åtgärd och själva omhändertagandet i sig ska inte vara ett mål utan ett verktyg för att skydda utsatta barn. För att de barn som omhändertas ska få bästa möjliga stöd, vill vi se en gedigen och omfattande utredning om organiseringen och kvalitén på Hem för Vård och Boende, så kallat HVB-hem, och även SIS-hem i Statens Institutionsstyrelses regi, där ungdomar som omhändertas enligt LVU kan placeras. Detta är, under 2025, pågående utredningsuppdrag. I dag kan ungdomar som omhändertagits enligt LVU, exempelvis på grund av hedersrelaterat våld, placeras på ett SIS-hem. Detta utan att de utgör en fara för sig själva, vilket Centerkvinnorna inte anser är den trygghet som dessa ungdomar är i behov av. Att bli omhändertagen enligt LVU kan vara ett trauma i sig och de barn som omhändertas behöver en trygg och stärkande miljö. Vi vill därför undersöka möjligheten att dessa ungdomar ska kunna placeras på

kvalitetssäkrade skyddade boenden, om placering i en familj inte går att hitta. LVU upphör när barnet fyller 18 år och är myndig, men kan vid särskilda fall förlängas till 21 år. Det är inte helt okomplicerat, eftersom en person enligt lagens mening är myndig vid 18 år, men fortfarande en ungdom och sällan har någon annanstans att ta vägen än till sitt tidigare hem. Centerkvinnorna vill att det utreds hur LVU fungerat vid omhändertagande på grund av hedersvåld och vilket stöd som kan ges till den unga vuxna.

3.2.5 Ökad tydlighet i förskola och skola

Skolan är en plats där barn och elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Utbildningen ska också "förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på"³². Centerkvinnorna vill att Skolinspektionen ska ha större befogenheter att stänga skolor som bryter mot detta.

För att upptäcka och skydda barn från hedersrelaterat våld och förtryck behöver skolpersonal få ökad kunskap. Centerkvinnorna vill att alla skolor ska ha en handlingsplan för hur skolan arbetar förebyggande, upptäckande och stödjande vid misstanke om hedersrelaterat våld och förtryck. Likaså måste skolan veta hur den ska agera vid misstanke inför ett skollov om bortgifte eller så kallade uppfostringsresor. Alla barn i Sverige har rätt till utbildning och skolhuvudmän bär ansvar för att säkerställa att barn går i skolan från och med det år de fyller 6 år. Här har skolhuvudmannen ett skolpliktsansvar. Även fristående skolor ska anmäla till skolhuvudman vid olovlig frånvaro. Centerkvinnorna vill att kommuner säkerställer sitt skolpliktsansvar samt att kommunen ska rapportera när det finns misstanke om att barn förs bort.

Hedersrelaterat våld och förtryck yttrar sig i många olika typer av kontroll och våldsutövningar. I vissa fall är slöjan ett uttryck för förtryck och ett medel för att kunna kontrollera flickor och kvinnor, och i de fallen kommer vi alltid motarbeta tvång. Slöja är dock även ett plagg som många frivilligt väljer att bära utifrån religiös övertygelse. En religiös övertygelse kan både barn och vuxna ha. Samtidigt som religionsfriheten är central är det lika viktigt att värna om individers rätt att avsäga sig en religion, värna allas rätt till yttrandefrihet och rätt att leva i trygghet. När det gäller slöja på barn i skolan stödjer Centerkvinnorna Skolverkets rekommendationer som säger att pedagoger ska ha rätt att förbjuda elever att bära heltäckande slöja i situationer när så bedöms nödvändigt. Det är viktigt att lagstiftningen värnar flickors rätt att vara barn och står upp för dessa flickor när slöjan är ett uttryck för förtryck. Skolverkets rekommendationer lutar sig enbart mot praktiska hinder i undervisningen och är inte tillräckligt tydligt vad gäller individens fria val. Därför vill vi se en större tydlighet i skollagen så att lärare och rektorer, med lagen i ryggen, ska ha en större möjlighet att förbjuda slöja i skolan vid förtryck och tvång i hederns namn. Vi vill att en statlig utredning tillsätts med syfte att förtydliga skollagen och i förlängningen även Skolverkets rekommendationer till förskola och grundskola.

Centerkvinnorna ska arbeta för:

- Att både barns och vuxnas rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet respekteras.
- Att informationsuppdraget till elev- och ungdomshälsan samt skolan stärks när det gäller att informera om könsstymning, oskuldskontroller, tvångsäktenskap och barnets rättigheter.
- Att livslång anonymitet införs för offer för könsstymning.

³² Skollag (2010:800) 1 kap. §4

- 3479 - Att alla som behöver ska ha rätt att få klitoris rekonstruerad och att alla regioner
- 3480 ska säkerställa att patienter får remiss för en sådan åtgärd.
- 3481 - Att informationsinsatser gentemot vårdnadshavare i syfte att förebygga
- 3482 könsstympning genomförs.
- 3483 - Att oskuldskontroller likställs med sexualbrott.
- 3484 - Att en kartläggning görs och att nationell statistik tas fram gällande hur utbrett
- 3485 hedersvåldet är.
- 3486 - Att anhörigvårdare går igenom en enklare granskningsprocess för att säkerställa att
- 3487 den vårdades rättigheter tillgodoses.
- 3488 - Att all förskole- och skolpersonal ska få kunskap om hedersrelaterat våld och
- 3489 förtryck.
- 3490 - Att en nationell kunskapshöjning genomförs om hedersrelaterat våld och förtryck
- 3491 bland alla vuxna som möter barn och unga i förskola, skola, fritidsverksamhet och
- 3492 vård. Inom ramen för denna kunskapshöjning ska verktyg för att bemöta unga
- 3493 förtryckare, exempelvis unga "hederskontrollanter", utvecklas och implementeras.
- 3494 - Att stödet till föreningar som arbetar med att bekämpa hedersvåld stärks.
- 3495 - Att alla skolor ska ha en handlingsplan för hur skolan arbetar förebyggande,
- 3496 upptäckande och stödjande vid misstanke om hedersrelaterat våld och förtryck.
- 3497 - Att det ska genomföras en nationell omfattande kunskapshöjning hos alla
- 3498 kommuner och myndigheter kring hedersrelaterat våld och förtryck.
- 3499 - Att kunskaperna om hedersrelaterat våld och förtryck ska öka genom utbildning av
- 3500 all anställd personal inom rättsväsendet.
- 3501 - Att socialtjänstens möjlighet att enligt socialtjänstlagen utdela utreseförbud och
- 3502 dess funktionalitet utvärderas.
- 3503 - Att en särskild enhet mot tvångsäktenskap införs, likt den som finns i
- 3504 Storbritannien (benämns där Forced Marriage Unit).
- 3505 - Att lagarna med barnäktenskapsbrott och förbud mot kvinnlig könsstympning
- 3506 utvärderas.
- 3507 - Att det tillsätts en omfattande utredning för att utreda organiseringen och kvalitén
- 3508 på HVB-hem och SIS-boenden.
- 3509 - Att det utreds hur LVU har fungerat vid omhändertagande på grund av hedersvåld
- 3510 och vilket stöd som kan ges till den unga vuxna.
- 3511 - Att möjligheten att placera ungdomar enligt LVU på kvalitetssäkrade skyddade
- 3512 boenden undersöks.
- 3513 - Att en utredning tillsätts som undersöker vilket stöd samhället kan och bör ge
- 3514 ungdomar som omhändertagits enligt LVU när de har fyllt 18 år.
- 3515 - Att inom ramen för skolpliktsansvaret ge skolhuvudmän i uppdrag att årligen
- 3516 rapportera antalet barn som har eller som det finns stark misstanke om att de
- 3517 har förts bort.
- 3518 - Att en statlig utredning tillsätts med syfte att förtydliga skollagen och i
- 3519 förlängningen även Skolverkets rekommendationer avseende slöja i förskola och
- 3520 grundskola.
- 3521 - Att skattemedel inte ska gå till trossamfund och organisationer som undergräver
- 3522 demokratiska principer, jämställdhet och mänskliga rättigheter.
- 3523 - Att det ska tas fram nationella riktlinjer till alla landets kommuner i hanteringen av
- 3524 ärenden som rör ensamkommande flickor.
- 3525 - Att utredning tillsätts för att se över lämplig straffpåföljd för föräldrar som
- 3526 inskränker barnets rätt till utbildning inom ramen för skolplikt.
- 3527 - Att en nationell omfattande kunskapshöjning genomförs hos alla myndigheter,
- 3528 regioner och kommuner kring hedersrelaterat våld och förtryck.
- 3529

3.3 Jämställda förutsättningar att lämna destruktiva och kriminella miljöer

Gängkriminalitet är ett ämne som tagit en stor del av den svenska politiska debatten och som i flera områden i Sverige är ett allvarligt problem. Otryggheten i utsatta områden, som ofta är en central plats för gängens verksamhet, är allvarlig och ett enormt hot mot människors rätt till frihet och trygghet, men gängens våld sker även utanför de av polisen utpekade utsatta områdena. Det finns stora utmaningar för att möta problemen och för att framgångsrikt bekämpa gängkriminaliteten.

3.3.1 Upptäck och ge rätt stöd åt tjejerna

Gängkriminella miljöer domineras av män och oftast pratas det om pojkar och unga män som dras in i dessa miljöer. Men i skuggan av de mansdominerade gängen finns det flickor och kvinnor som också involveras i destruktiva och kriminella miljöer. En kartläggning från Socialstyrelsen i slutet av 2022, visade att oros-anmälningar mot flickor som är aktiva i kriminella miljöer har ökat, och från flera håll har Polisen upprepade gånger varnat för att flickor och kvinnors deltagande ökar.

Flickor, tjejer och kvinnor kan vara utsatta, men också vara förövare. Skrämmande rapporter visar att unga kvinnor säljs som handelsvaror och används till sexhandel inom gängen. Men alla tjejer och kvinnor i gängkriminella miljöer är inte offer: det finns förövare också. Tjejer och kvinnors roll i kriminella nätverk skiljer sig åt. De kan vara passiva och endast befinna sig runt kriminella män. De kan vara möjliggörare för kriminella män, genom att erbjuda ett normalt sammanhang, till exempel en fungerande hemmiljö. De kan vara semi-aktiva och då ha en roll som exempelvis kurir, förvarare eller beskyddare, eller aktiva: de tar initiativ, de genomför brott och de organiserar brottsligheten. Ibland är de till och med ledare. De destruktiva maskulinitetsnormerna som finns i gängen påverkar även tjejer och kvinnor. De anammar liknande beteenden och värderingar. Gränser förflyttas och våldskapital ökar.

Det finns en bred kännedom inom professioner som möter gängkriminella om tjejer och kvinnor som befinner sig i gängkriminalitet och det finns saker som kan göras nu. Centerkvinnorna vill satsa på den uppsökande verksamheten för unga tjejer. När strålkastaren uteslutande är inriktad på unga killar, kommer unga tjejer att glida under radarn. Med en uppsökande verksamhet ökar chansen att nå unga tjejer innan de begår brott. Det ökar också möjligheten för unga tjejer att lämna en destruktiv miljö. Vi vill även satsa på avhopparprogram för kvinnor. I dag är det främst män som deltar i avhopparverksamheten. Kvinnor som försöker lämna en kriminell miljö befinner sig i en extrem utsatt situation och de får inte rätt hjälp, eftersom även avhopparverksamheten domineras och är riktad till män. Det krävs specifika avhopparprogram för tjejer och kvinnor, som ska kunna hjälpa tjejer och kvinnor i hela landet utifrån deras behov.

När svensk kriminalvård byggs ut, måste även behov och rehabilitering för kvinnor som dömts för brott tas i beaktning. Precis som flera fängelser för män, är även landets kvinnofängelser överfulla – 2023 var beläggningen 126 procent. Trånga fängelser riskerar att kraftigt försämra säkerheten, både för personal och intagna, men även vårderna och möjligheterna att röra sig i gemensamma utrymmen på anstalten. Kriminalvården har larmat om att de har en annan typ av intagna att hantera på kvinnoanstalterna: allt fler avtjänar straff för våldsbrott, fler har kopplingar till organiserad brottslighet, de intagna har högre våldskapital och kräver mer säkerhet. Det finns två kvinnoanstalter med säkerhetsklass två, Ystad och Hinseberg, men den högsta säkerhetsklassen, säkerhetsklass ett, saknas helt på kvinnoanstalter fastän behovet finns. För en jämställd kriminalvård behövs det fler fängelseplatser för kvinnor och fängelseplatser med högre säkerhetsklass. Därtill vill vi att kvinnor får samma rätt till rehabilitering som män i fängelser. Med andra ord vill vi att förutsättningar och verksamheten i svensk kriminalvård ska vara jämställda.

3582

3583 **3.3.2 Tryggare HVB och SiS-hem**

3584 I avsnitt 3.2.4 lyfter vi betydelsen av att ha trygga HVB och SiS-hem. I det avsnittet var det i
3585 en annan kontext, men vår linje gäller såklart för alla flickor och tjejer som av olika
3586 anledningar kommer i kontakt med verksamheterna. Utredningar för att förbättra både HVB
3587 och SiS-hem pågår, och Centerkvinnorna bevakar dem noggrant. Tyvärr behandlas tjejer
3588 oerhört illa på dessa boenden, särskilt på SiS-hem. En ny rapport från IVO visade att sju av
3589 tio flickor som befunnit sig på SiS-hem upplevt återkommande hot och kränkningar från
3590 andra boende eller från personal, och att flickor utsätts för kränkningar, våld och otillåtna
3591 tvångsåtgärder, bland annat sexuella övergrepp. IVO:s rapport visar tydligt att SiS brustit i
3592 sitt uppdrag under en lång period.

3593

3594 Centerkvinnorna vill att SiS-hem i sin nuvarande form reformeras och anpassas så att varje
3595 placerad individ har möjlighet till en trygg tillvaro och rätt vård. Vi vill att det inrättas en ny
3596 boendeform som är särskilt till för utsatta tjejer och som klarar av att möta deras behov. Vi
3597 vill även att det sker omfattande förbättringar på HVB och att de barn och ungdomar som
3598 befinner sig där ska, precis som på SiS-hem, ha rätt till en trygg tillvaro och rätt vård. Vi ser
3599 till exempel att det behövs utbildad personal, som blir trygga vuxna för barn som behöver
3600 trygghet och stöd i sitt liv, för att kunna växa upp och utvecklas till en vuxen med egenmakt
3601 över sitt liv. I både SiS, oavsett vilken organisation det blir i framtiden, och HVB vill vi också
3602 att det satsas på ett framtidsförberedande arbete, så att individen kunna klara sig
3603 självständigt i samhället i framtiden. Att till exempel ha en gymnasieutbildning, erfarenhet
3604 av arbete, exempelvis genom praktik, och kunskap om hushållsekonomi kan göra stor
3605 skillnad för en individ och vara mycket avgörande i vilken bana individen fortsätter sitt liv i.

3606

3607 **3.3.3 Jämställda bedömningar inom socialtjänsten**

3608 Många av de ungdomar som riskerar att hamna utanför samhället är i kontakt med
3609 socialtjänsten. Tyvärr bemöts inte tjejer och killar på likvärdiga sätt av socialtjänsten. Tjejer
3610 som exempelvis befinner sig i riskmiljöer och riskerar att dras in i gängkriminalitet får inte
3611 samma åtgärder som killar. Deras riskbeteenden tas helt enkelt inte på samma allvar.

3612

3613 Socialtjänsten har ett stort ansvar i att ge tjejer samma tillgång till stöd, på samma grunder,
3614 som killar. Givetvis kan problematik skilja sig åt och tjejer respektive killar kan vara
3615 överrepresenterade inom vissa områden, men varje fall ska bedömas individuellt och på
3616 likvärdiga grunder.

3617

3618 Jämställdhet och likvärdigt bemötande är ingenting som kommer av sig själv. Det kräver ett
3619 aktivt arbete. Det finns 290 kommuner i Sverige och kommunerna har olika utmaningar och
3620 resurser i socialtjänsten. Men arbetet för att säkra ett likvärdigt bemötande är viktigt och
3621 måste prioriteras. Hur kommuner jobbar med detta kan skilja sig åt, men det måste göras.
3622 Till exempel har Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) har nyligen släppt ett metodstöd,
3623 *Metodstöd för likvärdigt bemötande inom socialtjänsten*, inom ramen för serien *Med öppna*
3624 *ögon för en jämställd socialtjänst*, som kan vara till hjälp. Vi vill att kommuner aktivt jobbar
3625 med att säkerställa en jämställd socialtjänst med likvärdiga bemötanden.

3626

3627 **3.3 Jämställd maktfördelning**

3628 Att kvinnor och män ska ha lika möjlighet till makt och inflytande borde vara en självklarhet i
3629 ett av världens mest jämställda länder. Trots det har vi en bit kvar innan målet är nått. En
3630 jämställd maktfördelning kräver också ett jämställt ägande och ekonomiskt inflytande för
3631 både kvinnor och män.

3.3.1 Fler jämställda kommunala bolagsstyrelser

Kvinnor är fortsatt underrepresenterade bland de förtroendevalda i kommunerna. På region- och riksdagsnivå ser det bättre ut. I offentligt styrda bolag ser vi också att ytterst få ledamöter är kvinnor. Detta visar tydligt att vi inte kan vara nöjda och att vi måste fortsätta vårt arbete för ökad jämställd maktfördelning.

Centerkvinnorna vill att andelen kvinnor och män ska vara lika i statliga, regionägda och kommunala bolagsstyrelser. Vi vill också se satsningar på styrelseutbildningar för kvinnor till bolagsstyrelser.

3.3.2 Fler kvinnor med politiska förtroendeuppdrag

En jämställd maktfördelning är central ur flera olika aspekter. Dels är det viktigt i en demokrati att de folkvalda representerar folket. Dels sänder det viktiga signaler om jämställdhet till framtida generationer. Genom att fler barn växer upp i ett samhälle där alla individer har lika möjligheter till makt och inflytande kan vi förändra historiska normer och strukturer. Det är därför viktigt att valberedningar tar hänsyn till jämställdhet i sitt arbete.

Politiken är en av de mest jämställda sektorerna, men ser man till den reella jämställdheten så råder det stora könsskillnader. Kvinnor möter bland annat högre krav, utsätts för sexualiserade kommentarer, trakasserier, hot och våld och hoppar av sina politiska uppdrag i större utsträckning än män.³³ Detta är allvarligt för vår demokrati. Centerkvinnorna vill att samtliga partier ska arbeta aktivt för att möjliggöra fler kvinnor på förtroendeuppdrag, oavsett politisk nivå. Vi vill att alla ska ha goda förutsättningar att ta politiska uppdrag. Därför vill vi också att uppdragen ska ge ekonomisk ersättning och vara möjliga att kombinera med både arbets- och familjeliv, till exempel genom att det ska vara möjligt att vara föräldraledig från politiska uppdrag.

3.3.3. Jämställd makt i internationella sammanhang

Historiskt sett har såväl dehögsta maktpositionerna som platser i folkvalda församlingar tillhört män och kvinnors inflytande i samhällen har varit begränsade. För att kvinnor ska få ta plats i förtroendevalda församlingar och kunna nå de högsta positionerna såväl inom politik som inom näringslivet, vill Centerkvinnorna främja internationellt systerskap. Vi tror att genom samverkan med organisationer med liknande värdegrund och ideologisk kompass, och genom deltagande i internationella nätverk, kan vi stötta varandra och inte bara stärka liberala värderingar utan även stärka kvinnors inflytande och maktinnehav.

Flera studier har bekräftat att kvinnors medverkan i fredsprocesser spelar en avgörande roll för huruvida arbetet ska lyckas och vara hållbart. Fredsbevarande insatser med ökat kvinnligt deltagande har förbättrat effektivitet och i högre utsträckning främjat mänskliga rättigheter och skydd av civila. Centerkvinnorna vill också att FN:s resolution 1325, om kvinnor, fred och säkerhet, hedras och att följs, så att kvinnor får plats vid förhandlingsborden i freds- och säkerhetsförhandlingar. Vi vill också se en ny FN-resolution om kvinnors politiska deltagande och inflytande i politiken. Det tror vi är gynnsamt för fler hållbara och effektiva beslut. Sverige som medlemsland i FN ska sträva efter att könsfördelningen bland FN-personal blir mer jämn. Arbetet för kvinnors lika rättigheter är alltjämt angeläget i lokalsamhället och i världssamfundet. Att verka för en jämställd inrikes- och utrikespolitik kan göra skillnad och till och med bidra till fred.

Centerkvinnorna ska arbeta för:

³³ Jämställdhetsmyndigheten (2019) "Kvinnor har det tuffare än män i politiken"

- Att mammografi för att upptäcka bröstcancer ska erbjudas regelmässigt och avgiftsfritt för kvinnor även över 74 år.
- Att andelen kvinnor och män ska vara lika i statliga, regionägda och kommunala bolagsstyrelser.
- Att satsningar på styrelseutbildningar för kvinnor till bolagsstyrelser genomförs.
- Att fler kvinnor får förtroendeuppdrag, oavsett politisk nivå.
- Att politiska uppdrag ska ge ekonomisk ersättning och vara möjliga att kombinera med både arbets- och familjeliv.
- Att främja ett internationellt system genom samverkan med organisationer med liknande värdegrund och ideologisk kompass, eller genom deltagande i internationella nätverk.
- Att FN:s resolution 1325 hedras och följs.
- Att en ny FN-resolution om kvinnors politiska deltagande och inflytande antas.

3.4 Jämställd utbildning

Skolan utgör i hög grad grunden för individers kunskapsinhämtande, men det är också här som många formas till demokratiska samhällsmedborgare. Att skolan är jämställd och präglas av genus- och normkritisk pedagogik är därför extra viktigt. Centerkvinnorna vill att all undervisning och relevant material i skolan ska präglas av ett genus- och normkritiskt perspektiv, samt att all personal ska utgå från ett genus- och normkritiskt perspektiv. Vi kommer även verka för att grundskolan inte vidmakthåller patriarkala strukturer som påverkar barn och ungas möjligheter i livet.

3.4.1 En skola med rätt stöd för alla

Att barn får jämlika och jämställda förutsättningar att lyckas i skolan är en grundläggande rättighet. Det talas ofta om att skolan är anpassad för tjejer och att tjejer lyckas bättre i skolan. I ett pågående projekt med politikutveckling har Socialdemokraterna till och med kallat skolan för "tjejskolan", med undertonen att det är killar som misslyckas i skolan och att killar systematiskt missgynnas av skolan så som den är uppbyggd idag.³⁴ Den bilden överensstämmer inte helt med verkligheten. Från läsåret 2022/2023 saknade 25,5 procent av tjejerna och 28 procent av killarna godkänt betyg i ett, flera eller alla ämnen när de gick ut grundskolan. Bland de som lämnade grundskolan i årskurs 9 utan slutbetyg, totalt 2 006 elever, var 46 procent tjejer och 54 procent killar – och då fanns det fler killar än tjejer i årskurs 9 det läsåret. Det stämmer med andra ord att killar i en något högre utsträckning går ut skolan antingen utan slutbetyg eller utan betyg i ett eller flera ämnen, men skillnaderna mellan könen är inte astronomisk.

Om problematiken med att inte uppnå godkänt i alla ämnen anses som något som drabbar killar, riskerar tjejerna som möter svårigheter i sin utbildning att falla mellan stolarna. Så ska det inte vara. Varje elev ska ha rätt till rätt stöd för att uppfylla kunskapsmålen i alla ämnen. Då fokus riktas mot killar och problembilden anpassas till dem är det särskilt viktigt att fånga upp och se tjejer som har svårigheter, annars är risken stor att de inte får det stöd som de har rätt till.

Skollagen anger att elever alltid har rätt till stöd för att uppfylla kunskapsmålen oavsett om de har diagnos eller inte, men det efterföljs inte alltid i skolorna. I många kommuner krävs det en diagnos för att få stöd. Centerkvinnorna vill att stöd ska finnas från dag ett och inte efter att en utredning, som kan ta väldigt lång tid, gjorts och elever ska ha rätt till stöd ska

³⁴ Altinget 2023. <https://www.altinget.se/utbildning/artikel/s-killar-hamnar-efter-i-tjejskolan>

finnas oavsett diagnos. Barn och ungdomar kan ha svårigheter utan att det ligger en neuropsykiatrisk diagnos bakom dem. Flickor får dessutom diagnos senare i livet än killar och fler killar än tjejer får diagnos. Till exempel autism är tre till fyra gånger vanligare bland killar och ADHD är också vanligare bland killar, men skillnaderna mellan könen kan vara mindre. Symptomen skiljer sig åt mellan könen, men killars symptom upptäcks tidigare. Tjejer diagnosticeras senare eller inte alls. Det leder till att tjejer som får sin diagnos senare får anpassat stöd senare än killar, även fast de också har haft svårigheter hela sin skolgång. Det pågår ett arbete i skolor kring insatser vid NPF-diagnoser, där skolors ansvar att skapa fungerande insatser skärps. Men många elevhälsoteam är hårt belastade och det tar tid innan en omställning – där skolan i samråd med elevhälsan – kan bedöma nödvändiga insatser och egna åtgärder innan en remiss skickas till vården. Relevanta instanser måste följa skollagen och att elever som behöver extra stöd får det stödet. Vi vill att skolor aktivt arbetar med att upptäcka tjejer som inte klarar kunskapsmålen i ett eller flera ämnen i grundskolan.

Centerkvinnorna ser också ett behov av att stärka stödet till unga tjejer som hoppat av gymnasiet eller blivit hemmasittare. Detta stöd är kommuner skyldiga att ge enligt det kommunala aktivitetsansvaret för ungdomar. Det kommunala aktivitetsansvaret finns till för att förebygga att ungdomar hamnar i utanförskap. Stödet är riktat till ungdomar under 20 år som fullgjort sin skolplikt men som inte studerar i gymnasieskolan eller genomför någon motsvarande utbildning. Ungdomen ska erbjudas insatser för att motivera och stötta ungdomen att börja studera eller återuppta en utbildning. Det är dock främst killar som fångas in av insatserna. Givetvis är det bra att killar plockas upp, men tjejer ska inte lämnas utanför. Vi vill att insatser för det kommunala aktivitetsansvaret anpassas så att de når tjejer i en högre utsträckning.

3.4.2 Entreprenörskap i skolan gynnar jämställdhet

Skolan lägger grunden för många ungas framtida val av yrke. Därför är det viktigt att skolan är en tydlig motvikt mot en könssegregerad arbetsmarknad och visar att kön är irrelevant när det gäller val av yrke. Det är viktigt att ge elever kunskap och möjlighet att kunna driva företag. Centerkvinnorna ser att kurser i vardagsekonomi, företagande och entreprenörskap blir tillgängligt för fler elever genom att det blir en del i samtliga gymnasieprogram och i grundskolan. Vi ser gärna att det redan i förskolan arbetas med entreprenörskap och förståelse för företagande, samt att möjligheten att starta UF-företag ska bli en del i samtliga gymnasieprogram. Mer om ungt företagande lyfter vi i 1.2.2 Framåt för ungt företagande!

3.4.3 Utbildning ska löna sig – också för kvinnor

Utbildning ska löna sig, för alla, oavsett könsidentitet. En analys från expertnätverket Lönelotsarna³⁵, som stödjer organisationer i deras arbete för en lönebildning på sakliga grunder, visar dock att utbildning lönar sig mer för män. Kvinnor har i regel lägre lön än män inom varje utbildningsnivå i både den privata och offentliga sektorn. Det är oacceptabelt att utbildning inte lönar sig i lika hög utsträckning för kvinnor som för män. Enligt lag ska lönekartläggningar ske årligen i syfte att uppmärksamma, åtgärda och förhindra att kön avgör lönen. Den lagen efterlevs emellertid dåligt. Diskrimineringsombudsmannens, DO:s, roll i detta måste bli mer aktiv, då ansvaret för att lagen efterlevs ligger där.

Centerkvinnorna vill därför se att DO ökar sin tillsyn, rådgivning och utbildning inom området. Vi vet att av de få män som utbildar sig inom kvinnodominerade branscher så är det inte många som väljer att stanna kvar. En stor anledning tros vara att lön och

³⁵ Lönelotsarna (2020) "Strukturella löneskillnader"

3775 löneutveckling generellt är lägre inom kvinnodominerade branscher. Alla förlorar på en
3776 könssegregerad arbetsmarknad.

3777 **3.4.4 En mer jämställd akademi**

3778 Att utbildning ska löna sig kan dels handla om möjlighet till lika lön, dels att det ska vara
3779 möjligt att fortsätta sin karriär inom utbildningsväsendet. Trots att fler kvinnor än män
3780 studerar på universitetets kandidat- och magisterprogram så är forskare och professorer på
3781 universiteten fortfarande övervägande män. Därför vill Centerkvinnorna att fler kvinnor ska
3782 rekryteras till forskartjänster samt att nätverk skapas för kvinnliga forskare och
3783 forskarstudenter, inte minst inom mansdominerade områden. Vi vill också understryka
3784 vikten av att forskningsmedel fördelas utifrån tydliga regelverk och uppföljningssystem fria
3785 från diskriminering. Vi vill även att forskning med jämställdhetsperspektiv, där så är möjligt,
3786 premieras vid fördelning av anslag.

3787 Sveriges akademiska karriärsystem får ofta kritik för att vara otryggt och oförutsägbart. I en
3788 rapport från Vetenskapsrådet 2015 jämförs anställningsförhållanden för kvinnor och män
3789 inom högskolan och där framgår att kvinnor i något högre utsträckning än män har en
3790 tidsbegränsad anställning. För att säkerställa kvinnors möjlighet att doktorera eller göra
3791 forskningskarriär, samtidigt som deras trygghet att kunna vara föräldralediga och
3792 sjukskrivna vid behov säkras, behövs fler och tryggare anställningsformer inom forskningen
3793 och möjlighet till tillsvidareanställningar redan tidigt i karriären.

3794 På samma sätt som utbildning på grundskole- och gymnasienivå ska präglas av ett genus-
3795 och normkritiskt perspektiv ska även högre utbildningar och lärosäten göra det, vilket
3796 kommer höja utbildningens kvalitet. När det inte sker ska lärosäten kunna förlora sin
3797 examinationsrätt.

3798 **3.4.5 Sex- och relationsundervisningen behöver förbättras**

3799 Genom att diskutera normer, värderingar, genus, lag och rätt inom ämnet sex- och
3800 relationskunskap skulle ungas kunskap om såväl kroppen som relationer öka, men
3801 diskussionerna skulle också kunna fungera brottsförebyggande. Vi vet att många unga idag
3802 är besvikna på den sex- och relationsundervisning som idag ges i skolan.

3803 Sexualundervisningen behöver därför förbättras och anpassas efter ungas behov idag. En
3804 bristfällig sexualundervisning drabbar alla och kan bidra till att en våldtäktskultur fortlever.
3805 Machokulturen tillsammans med pornografi riskerar att visa en ensidig och ofta felaktig bild
3806 av sex och relationer. Hårdast drabbas flickor, då de i högst utsträckning utsätts för
3807 sexualbrott. De hämmas även i sitt sexuella utforskande på grund av de begränsande
3808 normer som idag finns kring kvinnors sexualitet. Centerkvinnorna vill därför att
3809 sexualkunskap, formellt sex- och relationsundervisning, blir ett enskilt och obligatoriskt
3810 ämne med en tydlig läroplan där normer, värderingar, relationer och befintlig lagstiftning ska
3811 diskuteras men även pornografins påverkan på individer, relationer och samhällen. Vi vill
3812 även se en ökad samverkan mellan skola och ungdomsmottagning samt att bättre material
3813 och metoder tas fram för att stödja lärare att kunna samtala kring pornografins
3814 konsekvenser med elever.

3815 **3.4.6 Nolltolerans mot sexuella trakasserier och övergrepp i skolor**

3816 Skolan är en plats som inte bara är kunskapens högborg, utan även den vanligaste
3817 brottsplatsen när det gäller anmälda fall av sexuellt våld mot unga. Att bli tafsad på i
3818 korridoren, bli kallad könsord i klassrummet eller utstå hat och hot på nätet, är vardag för
3819 många ungdomar i skolan, en verklighet som knappast skulle tolereras på en vanlig
3820 arbetsplats. Trakasserierna sker både fysiskt i skolan och på internet, vilket ställer krav på
3821 ett aktivt och förebyggande värdegrundsarbete i skolorna. Värdegrundsarbetet syftar till att
3822 stävja och förebygga kränkningar, hat och hot, för såväl off- som onlinemiljöer.

Det finns fortfarande stor okunskap om omfattningen av våldet mot barn i skolan. Därför vill vi att förekomsten av sexuella övergrepp och sexuella trakasserier i skolan kartläggs. Det ska införas en nolltolerans mot sexuella trakasserier och allt sexuellt våld i skolor. Utöver detta vill vi att det ska bli lättare att flytta de elever som utsatt andra elever för trakasserier eller övergrepp och att skolor som inte agerar mot sexuella trakasserier ska kunna åläggas vite eller stängas ned. Vi vill att Skolinspektionen tar fram en handlingsplan för hur skolan ska agera mot sexuella trakasserier och övergrepp, samt utvecklar en "visselblåsarfunktion" som alla huvudmän ska införa, samt årligen redovisar antalet anmälningar öppet.

3.4.7 Lika rätt till utbildning för flickor och kvinnor – i hela världen

Rätten till utbildning är en mänsklig rättighet. Det är också en grundsten för ett samhälle där kvinnor och män, flickor och pojkar, får leva och utvecklas på samma villkor och med sammaförutsättningar. Därtill är utbildning ett avgörande verktyg för ekonomisk frihet, eftersom det stärker möjligheter till egen försörjning. Om vi lyfter ögonen från Sverige har inte flickor och pojkar samma rättigheter och möjligheter till utbildning. Det finns beräkningar som visar att omkring 774 miljoner människor i världen inte kan läsa och skriva, och en betydande andel – två tredjedelar – av dem är kvinnor. Förutom att det ibland finns juridiska hinder, kan andra faktorer som barnäktenskap och tonårsgraviditeter hindra flickors skolgång. Brist på toaletter och vatten kan också vara ett hinder för flickor att gå i skolan, då det saknas sanitetsutrymmen att hantera menstruation.

I dag har SIDA ett utbrett arbete för att stärka flickors möjligheter till utbildning, vilket Centerkvinnorna välkomnar. Vi vill att SIDA fortsätter sina insatser för jämställd tillgång till utbildning och verka för särskild satsning på utbyggnad av toaletter och tillgång till vatten i skolor som saknar det.

Centerkvinnorna ska arbeta för:

- Att mammografi för att upptäcka bröstcancer ska erbjudas regelmässigt och avgiftsfritt för kvinnor även över 74 år.
- Att satsa på uppsökande verksamheten för unga tjejer i riskmiljöer.
- Att satsa på avhopparprogram för kvinnor.
- Att förutsättningar och verksamheten i svensk kriminalvård ska vara jämställda och att det genomförs insatser för att förverkliga det.
- Att SiS-hem i sin nuvarande form reformeras och anpassas så att varje placerad individ har möjlighet till en trygg tillvaro och rätt vård.
- Att det inrättas en ny boendeform för utsatta tjejer som möter deras behov.
- Att det sker omfattande förbättringar på HVB och att de barn och ungdomar som befinner sig där ska ha rätt till en trygg tillvaro och rätt vård.
- Att det i SiS nya organisation samt på HVB-hem satsas på ett framtidsförberedande arbete, så att den placerade individen ska kunna klara sig självständigt i samhället i framtiden.
- Att kommuner aktivt jobbar med att säkerställa en jämställd socialtjänst med likvärdiga bemötanden.
- Att skolor aktivt arbetar med att upptäcka tjejer som inte klarar kunskapsmålen i ett eller flera ämnen i grundskolan.
- Att relevanta instanser efterföljer skollagen och säkrar konkreta insatser för att säkerställa att varje elev ska ha rätt till rätt stöd för att uppfylla kunskapsmålen i alla ämnen, oavsett om eleven har en diagnos eller inte.
- Att insatser för det kommunala aktivitetsansvaret anpassas så att de når tjejer i en högre utsträckning.

- Att all skolundervisning och relevant skolmaterial ska präglas av ett genus- och normkritiskt perspektiv.
- Att förskole- och skolpersonal ska utgå från ett genus- och normkritiskt perspektiv i sina verksamheter.
- Att kurser i vardagsekonomi, företagande och entreprenörskap ska bli en del i samtliga gymnasieprogram och i grundskolan och att möjligheten att starta UF-företag ska bli en del i samtliga gymnasieprogram.
- Att Diskrimineringsombudsmannen ska öka sin tillsyn, rådgivning och utbildning kring jämställda löner.
- Att högre utbildning ska präglas av ett genus – och normkritiskt perspektiv.
- Att forskning med jämställdhetsperspektiv, där så är möjligt, ska premieras vid fördelning av anslag.
- Att fler kvinnor utses till professorer inom högre utbildning.
- Att det blir fler trygga anställningsformer inom forskningen och möjlighet till tillsvidareanställningar redan tidigt i karriären.
- Att grundskolans sex- och relationskunskap införs som ett enskilt och obligatoriskt ämne och även ska beröra pornografi kopplat till jämställdhet, hälsa, normer och allas lika rätt och värde.
- Att vikten av ett tydligt, förebyggande värdegrundsarbete i skolorna, i såväl offline- som onlinemiljöer, synliggörs.
- Att förekomsten av sexuella övergrepp och sexuella trakasserier i skolan ska kartläggas.
- Att det införs en nolltolerans mot sexuella trakasserier och allt sexuellt våld i skolor.
- Att Skolinspektionen ska kunna ålägga vite och därefter stänga ned skolor som undergräver demokratiska principer, jämställdhet och mänskliga rättigheter samt skolor som underlåter att agera mot sexuella trakasserier.
- Att Skolinspektionen tar fram en handlingsplan för hur skolan ska agera mot sexuella trakasserier och övergrepp och en "visselblåsarfunktion" som alla huvudmän i sin tur ska införa, samt årligen redovisar antalet anmälningar offentligt.
- Att det ska bli lättare att flytta elever som utsatt andra elever för sexuella trakasserier eller övergrepp.
- Att SIDA fortsätter att arbeta för en jämställd tillgång till utbildning i hela världen.
- Att SIDA genomför en särskild satsning på utbyggnad av toaletter och tillgång till vatten i skolor som saknar det.

3.5. Jämställd rätt till trygghet på äldre dagar

Trygghet kan variera i livets olika skeenden. Utmaningar och utsatthet kan förändras med åldern. För den som går i pension kan ekonomin bli en större utmaning än under arbetslivet och Centerkvinnorna har sedan tidigare ett antal förslag som fokuserar på jämställda pensioner (se avsnitt 1.5). Liksom förslag om pensioner och ekonomi, har Centerkvinnorna lagt fram ett antal förslag om jämställd vård och omsorg för äldre (se avsnitt 2.4). Men det finns mer vi kan göra för att främja äldres trygghet.

Äldre människor är en särskilt utsatt målgrupp för bedrägerier och välfärdsbrott. Därtill upplever omkring 10-15 procent av befolkningen över 75 år ofrivillig ensamhet. Det här är inte utpräglade jämställdhetsfrågor, då det drabbar såväl kvinnor som män. Centerkvinnorna ser behovet att lyfta frågorna utifrån att det är en utsatt grupp och att kvinnor kan riskera drabbas hårdare, då de oftare har mindre ekonomiska marginaler än män. Kvinnor tar även större ansvar som anhöriga till föräldrar och andra släktingar. Detta sker samtidigt med pressen för kvinnorna att prestera som heltidsarbetande och med barn som går i skola och ska skjutsas till fritidsaktiviteter. För kvinnor som befinner sig i det läget och har en anhörig som lider av ofrivillig ensamhet, kan insatser även underlätta för hennes

vardag.

3.5.1. Skydd mot bedrägerier och fusk i välfärden

Bedrägerier drabbar både äldre kvinnor och män. Försäljningsbedrägerier är vanligast i åldersgruppen 35-44 år, och kortbedrägerier i åldersgruppen 35-44 år samt 45-54 år. Vi menar att äldre kan vara särskilt sårbara, då möjligheten att hitta information själv och att agera när ett brott har skett kan vara lägre när man är 80 år snarare än 37. Med ny teknik blir det enklare för bedragare att lura äldre människor med begränsade resurser på pengar. För den som utsätts kan brottet inte endast innebära ekonomisk skada, utan också skamkänslor och i värsta fall anmäls brottet inte, vilket är ett underbetyg för tryggheten. Straffet för bedragaren blir oftast en villkorlig dom.

Centerkvinnorna vill höja ministraffet för grova bedrägerier till ett års fängelse och att bedrägeribrott mot äldre och särskilt utsatta personer ska klassas som grova brott.

Centerkvinnorna värnar fria val och för oss är det självklart att äldre ska få välja vilken aktör de vill ha hjälp av, när det behövs. Det ska gå att lita på välfärdstjänster, oavsett vilken aktör individen har valt. Vi vill sedan tidigare att LOV ska finnas i alla kommuner och vi vet att de flesta aktörerna är seriösa, professionella och skickliga på sitt område. Tyvärr förekommer det olägenheter och fusk inom välfärden. De som drabbas kan vara äldre personer, som är i behov av vård och omsorg, och det skapar givetvis en otrygghet hos dem. Oseriösa aktörer ska inte komma undan. Centerkvinnorna vill, precis som Centerpartiet, införa en "svartlista", där oseriösa bolag listas så att de inte får möjlighet till nya uppdrag i kommuner och bli ett alternativ att välja på.

3.5.2. Åtgärder mot ofrivillig ensamhet

Omkring 10-15 procent av befolkningen över 75 år upplever ofrivillig ensamhet. Den ofrivilliga ensamheten kan uppstå när en partner har avlidit, av avsaknad av nära släktingar och familj, av nedsatt fysisk förmåga, psykisk ohälsa eller ett minskat socialt nätverk, och ibland flera faktorer samtidigt. Att fånga upp ensamheten utifrån kan vara svårt eftersom alla inte har kontakt med enheter utanför hemmet, men sannolikt kommer personen att komma i kontakt med till exempel primärvården under något tillfälle. Därför ser Centerkvinnorna att flera verksamheter som möter äldre, exempelvis primärvård, hemsjukvård och socialtjänst, kan göra skillnad genom att fråga om ensamhet. Den som lever i ofrivillig ensamhet kan uppleva ett stigma kring det, så personal vid primärvård, hemsjukvård och socialtjänst som möter äldre behöver vägledning och utbildning i att tala om ensamhet och sedan kunna ge stödjande åtgärder. Det kan förebygga både psykisk och fysisk ohälsa, och stärka personens trygghet i sin tillvaro.

När ofrivillig ensamhet upptäcks ska personen som upplever detta erbjudas insatser och vara delaktig i planeringen av insatser som kan vara aktuella. Insatser kan se olika ut, men bör erbjuda social interaktion och möjlighet att känna gemenskap. Centerkvinnorna ser att kommuner har ett ansvar för att kunna erbjuda insatser för att främja detta och minska den ofrivilliga ensamheten. Dessa aktiviteter kan med fördel erbjudas i samarbete med civilsamhället. Vi tycker att det ska finnas ett utbud av olika aktiviteter för äldre, där de kan samlas och känna gemenskap. För oss är trygghet att kunna leva ett liv med glädje och tillit till både samhälle och medmänniskor, hela livet.

3974 **Centerkvinnorna ska arbeta för:**

- 3975 - Att ministrarffet för grova bedrägerier höjs till ett års fängelse.
- 3976 - Att bedrägeribrott mot äldre och särskilt utsatta personer ska klassas som grova
- 3977 brott.
- 3978 - Att upprätta en svartlista över oseriösa välfärdsbolag.
- 3979 - Att verksamheter som möter äldre för samtal för att upptäcka ofrivillig ensamhet.
- 3980 - Att anställda vid verksamheter som möter äldre får vägledning och utbildning i att
- 3981 föra samtal om ofrivillig ensamhet.
- 3982 - Att äldre som upplever ofrivillig ensamhet ska erbjudas insatser och den äldre ska
- 3983 vara delaktig i planeringen av aktuella insatser.
- 3984 - Att kommuner är ansvariga för att kunna erbjuda insatser som minskar äldre
- 3985 personers ofrivilliga ensamhet.
- 3986 - Att kommuner har ett ansvar att säkerställa att det finns ett utbud av aktiviteter för
- 3987 äldre där de kan samlas och känna gemenskap. Arbetet kan med fördel ske i samråd
- 3988 med civilsamhället.
- 3989

3990 **3.6 Jämställd samhällsplanering**

3991 Att alla oavsett kön känner sig trygga med att röra sig fritt i det offentliga rummet är centralt

3992 för den enskilda individens frihet, men också för jämställdheten. Idag vet vi att kvinnors

3993 upplevda otrygghet i det offentliga rummet ökar, även om brottsligheten i sig inte gör det.

3994 **3.6.1 Öka tryggheten i det offentliga rummet**

3995 Otryggheten är något som vi måste ta på allvar. För att öka tryggheten i det offentliga

3996 rummet vill Centerkvinnorna möjliggöra att fler aktiva och närvarande poliser tjänstgör vid

3997 offentliga evenemang, ökad kameraövervakning där så krävs och fler utredare som kan ta

3998 eventuella anmälningar vidare. Vi vill också att belysning av cykel- och gångvägar vid

3999 hållplatser för kollektivtrafik utökas.

4000 För att bygga ett samhälle där alla känner sig trygga är det av yttersta vikt att olika

4001 perspektiv finns med redan vid planeringsfasen. En viktig förutsättning för trygga miljöer är

4002 att kommuner ser över belysning i planering av nya bostadsområden. Vi vill även att det vid

4003 renovering och nybyggnation ska byggas fler offentliga toaletter för att säkerställa en god

4004 hygien, som är särskilt viktigt för menstruerade flickor och kvinnor. Därför vill vi att fler

4005 kvinnor ska involveras i stadsplanering och utformning av nya bostadsområden. Vi vill också

4006 att jämställdhet ska finnas med som ett krav vid offentlig upphandling.

4007 **3.6.2 Offentliga verksamheter ska arbeta med "gender budgeting"**

4008 "Gender budgeting" handlar om att synliggöra människorna bakom siffrorna i en budget. Hur

4009 fördelas offentliga resurser mellan könen? Hur möts flickors och pojkars, kvinnor och mäns

4010 behov? Och vilka blir effekterna? För att få ökad kunskap och förståelse om hur

4011 budgetarbete påverkar jämställdhetsarbetet vill vi att alla verksamheter inom offentlig

4012 sektor synar och följer upp sina budgetar med hjälp av "gender budgeting".

4013

4014 **3.6.3 Bygg för jämställd folkhälsa**

4015 Forskning har visat att kvinnor får fysisk aktivitet från vardagsrörelse medan män spenderar

4016 mer tid på exempelvis gym. Vi vet också att kvinnor promenerar och cyklar medan män i

4017 större utsträckning använder sig av bilen för att transportera sig. Utifrån dessa mönster blir

4018 det viktigt att också titta på hur vi bygger våra samhällen för att främja en jämställd tillgång

4019 till rörelse oavsett kön. Centerkvinnorna vill att vägar för aktiva och säkra transporter (cykel-

4020 och gångtrafik) prioriteras före vägar för bilbunden trafik vid renovering av existerande vägar

4021 och nybyggnation. Detta vill vi också ska få en större plats i samhällsplaneringen, så att det

4022 vid byggnation av förskolor, skolor och bostadsområden byggs för att främja aktiva och säkra

transporter till och från dessa områden.

Allt fler – särskilt kvinnor och tjejer – väljer att röra sig utanför föreningsidrotten och många kommuner har därför valt att lägga resurser på att bygga upp olika typer av spontanidrottsplatser, exempelvis utegym, motionsspår och fotbollsplaner. Flickor/kvinnor och pojkar/män uttrycker lika stort intresse för spontanidrottsytor, men nyttjandet av dessa ytor visat sig ojämnt. Detta visar exempelvis en rapport utgiven av Stockholms stad och Stockholms universitet från 2012. I rapporten redovisas resultat från tidigare utförda studier inom området liksom egna forskningsresultat, och det fastslås att män är klart överrepresenterade när det kommer till användandet av alla typer av spontanidrottsplatser. I rapporten beskrivs att hela 74 procent av de som använder spontanidrottsytorna utomhus är pojkar eller män.³⁶ Därför vill Centerkvinnorna att en jämställdhetsanalys görs vid varje insats där spontanidrottytor anläggs och/eller renoveras för att säkerställa ett mer jämställt nyttjande.

3.6.4 Jämställdhetsperspektiv på klimatarbete

Klimatförändringarna, eller snarare arbetet för att begränsa klimatförändringar och dess effekter, är en av vår tids största utmaningar. Kvinnor drabbas hårdare av ett förändrat klimat trots att kvinnor generellt bidrar mindretill utsläppet av växthusgaser. Detta beror till stor del på att mäns och kvinnors livsstil, beteende och konsumtionsmönster ser olika ut och ger också olika stor påverkan på miljön.

Centerkvinnorna som organisation driver främst jämställdhetsfrågor, men vi ämnar lägga ett jämställdhetsperspektiv på klimatfrågor. Därför vill vi att alla policys och styrmedel som används i arbetet för att motverka klimatförändringarna analyseras utifrån ett jämställdhetsperspektiv, för att se om de slår olika mot kvinnor och män. Även all riskplanering och anpassningsarbete utifrån klimatförändringarna ska ta hänsyn till att effekterna av klimatförändringarna slår olika mot olika personer utifrån deras könstillhörighet och att så ska ske på alla politiska nivåer.

Centerkvinnorna ska arbeta för:

- Att fler poliser ska vara aktiva och närvarande och att kameraövervakningen ska öka, där så krävs, vid evenemang och i det offentliga rummet.
- Att "gender budgeting" ska användas som ett verktyg för alla verksamheter inom offentlig sektor, för att syna och följa upp sina egna budgetar utifrån ett jämställdhetsperspektiv.
- Att vägar för aktiva och säkra transporter (cykel- och gångtrafik) prioriteras före vägar för bilbunden trafik vid renovering av existerande vägar och nybyggnation
- Att det vid byggnation av förskolor, skolor och bostadsområden byggs för att främja aktiva och säkra transporter till och från dessa områden.
- Att jämställdhetsanalyser görs vid varje insats där spontanidrottytor anläggs och/eller renoveras för att säkerställa ett mer jämställt nyttjande
- Att alla policys och styrmedel som används i arbetet för att motverka klimatförändringarna analyseras utifrån ett jämställdhetsperspektiv, för att se om de slår olika mot kvinnor och män.
- Att riskplanering och anpassningsarbete utifrån klimatförändringarna ska ta hänsyn till att effekterna av klimatförändringarna slår olika mot olika personer utifrån deras könstillhörighet och att så ska ske på alla politiska nivåer.

³⁶ Blomdahl Ulf, Elofsson Stig och Åkerström Magnus 2012. <http://www.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A552901&dswid=1863>

3.7 Mer jämställd folkhälsa, föreningsliv och fritid

Att röra på sig är i regel bra för hälsan. Det finns skillnader mellan män och kvinnor när det rör hälsa. På en övergripande nivå sägs kvinnor ha bättre hälsa än män och bland annat har kvinnor högre livslängd än män. Men emellertid har svenska kvinnors livslängd internationellt halkat efter andra kvinnor de senaste åren, medan männens legat stabilt på samma nivå. Hälsa inkluderar flera påverkansfaktorer, där rörelseaktivitet och psykisk hälsa eller ohälsa är några. Fler exempel är bruk av alkohol och tobak, socker och övriga livsmedel som har påverkan på hälsan. Det är inte heller bara mellan kvinnor och män det finns skillnader, utan också mellan socioekonomiska grupper. En hel befolkning med god hälsa är strävansvärt, och jämställd folkhälsa handlar om att alla ska få förutsättningar till det.

Det finns oroväckande skillnader mellan könen i tidig ålder. Tonårstjejer mindre än tonårsskillar, och fler tjejer än pojkar upplever ångest eller depression under tonåren. Flickor rör på sig mindre än pojkar och deltar i mindre utsträckning i föreningsorganiserad idrott efter en viss ålder. För att öka flickors fysiska aktivitet behövs ett mer jämställt föreningsliv och ett samhälle som sänker trösklar och möjliggör för mer spontanidrott. Att fysisk aktivitet förbättrar såväl den faktiska som den självskattade hälsan är befast i forskning. Förutom att det förebygger hjärt-och kärlsjukdomar kan också fysisk aktivitet förbättra den psykiska hälsan. Rörelse och träning har betydande positiva effekter för att förhindra eller lindra depressiva symptom³⁷. En satsning på både psykisk och fysisk hälsa är ett lyft för folkhälsan.

3.8 Ett jämställt föreningsliv

Ett aktivt och jämställt föreningsliv har stor betydelse för att skapa ett samhälle där alla känner sig trygga och delaktiga. Det svenska föreningslivet är i hög grad starkare än i många andra länder, både vad gäller anslutningsgraden och den starka demokratiska organiseringen. Föreningslivet i stort, oavsett idrott eller utanför, har en viktig roll i att ge människor sociala sammanhang och plats för utveckling, vilket är viktigt för det psykiska välbefinnandet. Värdet av det ideella arbetet i Sverige uppskattas till 131 miljarder kronor för 2014 enligt SCB. Fler män än kvinnor arbetar ideellt inom civilsamhället, även om skillnaden inte är så stor. Då föreningslivet har en så pass stark ställning är det viktigt att även denna del av samhället präglas och aktivt arbetar för ett jämställt samhälle.

En förklaring till varför flickors deltagartillfällen i föreningsidrotten är lägre än pojkars består i att flickors föreningsidrott generellt är mindre träningsintensiv än pojkars. Men vi kan också se att flickor i högre grad än pojkar väljer bort föreningsidrotten för att i stället röra sig i egen regi. I takt med ett ökat fokus på prestation, resultat, tävling och rangordning, som sker med stigande ålder, sjunker också antalet deltagare av flickor i mer konventionella idrottsaktiviteter anordnade av idrottsföreningar. I en sådan tolkning är det alltså inte intresset för fysisk aktivitet som minskar bland flickor, utan snarare intresset för fysisk aktivitet i föreningsidrottens särskilda form.³⁸

Centerkvinnorna vill att jämställdhetsanalyser görs vid varje utdelning av föreningsbidrag från kommunen för att säkerställa att kommunens föreningsbidrag kommer både pojkar och flickors idrottande till del. Detta gäller även vid aktivitetsbidrag: Kommunerna bekostar stora delar av många idrottsklubbar och andra föreningars verksamhet i form av aktivitetsbidrag. Flera kommuner ställer idag särskilda jämställdhetskrav för sina lokala aktivitetsbidrag, som föreningar ska leva upp till. Vi vill att alla kommuner ska ställa jämställdhetskrav vid handläggning av aktivitetsbidrag. Vi vill också underlätta för

³⁷ Riksidrottsförbundet (2017) FOU-rapport "Idrottens samhällsnytta"

³⁸ Fahlén, Josef och Ferry, B. Magnus. 2018. Sports participation in Sweden. *Sports in Scandinavia and the Nordic Countries*. pp 136-172.

föreningslivet att verka mer långsiktigt i satsningar som gynnar jämställd folkhälsa, genom exempelvis idéburet offentligt partnerskap, som kan öka tjejers idrottande uppåt i åldrarna, och att föreningar som aktivt arbetar med jämställdhet ska kunna erhålla jämställdhetsbonus inom ramen för föreningsbidrag. Jämställdhet är också en viktig aspekt i hur kommuner prioriterar sina satsningar på idrott- och föreningsliv. Vi vill att kommuner arbetar efter en prioriteringsordning för jämställd idrott vid investeringar, drift och upprustning av anläggningar, så att detta gynnar alla. I satsning på folkhälsa vill vi också att olika åldrar tas i beaktning. Det är inte endast unga som ska ha möjlighet till en aktiv fritid. Centerkvinnorna vill att perspektivet på äldres hälsa ingår i satsningar på folkhälsa.

Ännu en åtgärd för att stimulera tjejers fysiska aktivitet, är att tillgängliggöra andra typer av träning, utöver föreningsidrott. Därför vill vi att kommuner undersöker möjligheten att i kommunala gym ge unga tjejer möjlighet till egna träningstider och möjlighet för tjejer att börja träna på gymmen innan den idag vedertagna 16-års ålder. Särlösningar är inte strävansvärt, men alternativet att tjejer inte rör på sig alls kan vara sämre.

3.8.1 Idrotten ska ha jämställda möjligheter

Idrotten är störst inom det svenska föreningslivet. Vi vet att det finns strukturer som motverkar arbetet för en jämställd idrottsrörelse. Ett sådant exempel är företagssponsring till idrottsklubbar, där damidrotten idag missgynnas. För att en sponsor ska kunna få avdragsrätt på en sponsorutgift måste utgiften vara lägre än värdet på motprestationen. En motprestation kan vara att den som sponsras tillhandahåller annonsplats, fribiljetter eller att den som sponsrar själv aktivt använder sig av sponsringsinsatsen i till exempel annonskampanjer eller på förpackningar. Problemet, som blir särskilt markant inom damidrott, är att marknadsvärdet av motprestationen understiger sponsringsutgiften. Därmed blir sponsorsumman som får avdragsrätt mindre.

Centerkvinnorna anser att det skatterättsliga regelverket på detta område till stor del styrs av praxis som i vissa fall går tillbaka till 1970-talet. För att skapa en livskraftig och jämställd idrott, där även damidrotten ges ekonomiska förutsättningar till framgång, vill vi att skattelagstiftningen ska främja en jämställd sponsring av idrott.

Idag saknas en nationell jämförelse som redovisar hur mycket medel som kommunerna fördelar till barn- och ungdomsidrott samt hur fördelningen ser ut för pojkar respektive flickor. Centerkvinnorna vill att det ska tillsättas en nationell jämförelse som redovisar hur mycket medel som kommunerna fördelar till barn- och ungdomsidrott samt hur fördelningen ser ut för pojkar respektive flickor.

3.8.2 Mer ansvar måste läggas på klubbar att stävja en våldsam kultur

Den manliga våldskultur som tillåts härja i samband med vissa idrottsarrangemang, inte minst inom fotbollen i storstäder, innebär att kvinnors utsatthet ökar. En orimligt stor del av samhällets resurser upptas av att säkra trygghet och ordning vid dessa arrangemang, samtidigt som sexuellt våld och trakasserier inte utreds på grund av resursbrist. Polisen beräknade de faktiska kostnaderna för högriskmatcherna i svensk fotboll 2014 till 75 miljoner kronor.³⁹ Resurser som behövs till annan viktig polisär verksamhet. Dessutom påverkas allmänheten och samhället på ett påtagligt sätt av idrottsevenemang långt bortom arenaområden. Avstängda eller blockerade gator, våldsamma upplopp, blockeringar i kollektivtrafiken, hot om våld eller sexuellt våld mot kvinnor är exempel på konsekvenser som på intet sätt kan accepteras. Centerkvinnorna anser att arrangörer av dessa

³⁹ Statskontoret (2015) "Den ifrågasatta avgiften. Om arrangörers skyldighet att ersätta polisens bevakningskostnader"

arrangemang i betydligt högre grad än idag måste bära ansvar och kostnader för att säkerställa ordning och trygghet, så att den polisära närvaron kan minska.

3.8.3 Satsningar på hälsa i skolan

I avsnitt 2.3.5 framkommer Centerkvinnornas satsning på elevhälsa. Vi ser också behov av satsningar på fysisk hälsa i skolan. Flera studier visar att barn och unga blir allt mer stillasittande. Endast 14 procent av de svenska skoleleverna går, cyklar, leker, sportar, dansar eller på annat sätt rör på sig så att pulsen går upp dagligen.⁴⁰ Pojkar är mer fysiskt aktiva jämfört med flickor och aktivitetsnivån sjunker med ökad ålder. Det finns också skillnader i olika socioekonomiska grupper. Det är oroväckande och en utveckling vi behöver stävja. Det finns studier som visar att flickor inte får göra det de önskar på idrottslektionerna i samma utsträckning som pojkar. Bollsporter, som har visat sig vara pojkars förstahandsval, ligger på första plats när utförda aktiviteter rangordnas. Dans, som är flickors förstahandsval, ligger så långt ned som på sjunde plats⁴¹.

Det är vuxenvärldens ansvar att se till att barn och unga rör på sig. Det behöver därför finnas system och strukturer som uppmuntrar till mer fysisk aktivitet. Centerkvinnorna vill att skolan ska skapa bättre förutsättningar för en mer jämställd fysisk aktivitetsnivå för eleverna och att mer organiserad rörlighet införs i skolan. Vi vill även att läroplanen utvecklas så att kravet på jämställd fysisk aktivitet tydliggörs och att högstadieskolor och gymnasieskolor – barn i lågstadium och mellanstadium leker mer på rasterna – i högre utsträckning inför rörelsepauser och fysisk aktivitet som en del av undervisningen.

Skolan kan också vara en länk till en aktiv fritid och det driver Centerkvinnorna redan, men det är ett arbete som vi vill förstärka. Vi vill att idrottsrörelsen och skolan ska skapa förutsättningar för en jämställd fysisk aktivitetsnivå bland elever. Genom samarbete med idrottsföreningar kan föreningsverksamhet anordnas i direkt anslutning till skoldagen, och förslagsvis till ett reducerat pris. Det är också en stor fördel för barn från socioekonomiskt utsatta förhållanden. Centerkvinnorna vill att kommuner bidrar till ett mer lättillgängligt föreningsliv genom att upplåta kommuners lokaler för detta ändamål, och möjliggöra för föreningar att driva fritidsaktiviteter i anslutning till skoldagarna.

Det är inte sällan genom skolan många ungdomar träffas, och skolan kan också vara den plattform som kan stötta en person som blir utsatt för våld i sin relation. Våld i unga relationer är inte ovanligt och för att bryta våldsspiralen tidigt och skydda den utsatta, krävs det tidiga åtgärder. Därför vill Centerkvinnorna att det genomförs en stor satsning på att öka kunskapen om våld i unga relationer bland skolpersonal och i elevhälsan. Dessutom vill vi att elevhälsan får verktyg för att stötta de som är utsatta.

Centerkvinnorna ska arbeta för:

- Att mammografi för att upptäcka bröstcancer ska erbjudas regelmässigt och avgiftsfritt för kvinnor även över 74 år.
- Att skattelagstiftningen ska främja en jämställd sponsring av idrott.
- Att jämställdhetskrav ska ställas då skattemedel används till aktivitetsbidrag och för att stötta idrottsklubbar och andra förenings verksamhet.

⁴⁰ Folkhälsomyndigheten (2019)

⁴¹ Läkartidningen (2013) "Dans kan ge unga skydd mot psykisk ohälsa"

- Att det ska tillsättas en nationell jämförelse som redovisar hur mycket medel som kommunerna fördelar till barn- och ungdomsidrott samt hur fördelningen ser ut för pojkar respektive flickor.
- Att det införs mer organiserad rörlighet i skolor.
- Att läroplanen förändras så att elever ges jämställda möjligheter till och uppmuntras att delta i hälsofrämjande fysiska aktiviteter under skoldagen.
- Att kommuner bidrar till ett mer lättillgängligt föreningsliv genom att upplåta lokaler för fritidsaktiviteter.
- Att kommuner möjliggör för föreningar att driva fritidsaktiviteter i anslutning till skoldagarna.
- Att elevhälsan får verktyg att stötta unga personer som är utsatta för våld.

3.9 Jämställd utrikespolitik

Sverige är ett av de mest jämställda länderna i världen. Vi vet att långt ifrån alla flickor och kvinnor i världen får åtnjuta mänskliga rättigheter. Som liberala feminister är det självklart för oss att kämpa för att flickors och kvinnors underordnade situation ska brytas överallt, också bortom landets gränser.

För att utveckling ska kunna ske och komma alla till gagn behöver jämställdhet råda överallt. Vi vill att alla kvinnor ska ha rätt att äga, arva, köpa mark och förvärvsarbeta. Vi vill också att alla flickor och kvinnor världen över ska ha rätt till utbildning.

3.9.1 Bistånd riktat till flickor och kvinnor

Det är världens fattiga som drabbas allra hårdast av klimatförändringar, stigande havsnivåer, brist på rent vatten, förbrukade naturresurser och allvarliga katastrofer. För att en hållbar framtid ska bli möjlig måste klimatarbetet och fattigdomsbekämpningen gå hand i hand. En av framgångsfaktorerna i detta arbete är att människor i fattiga länder, särskilt kvinnor, får möjlighet till egen försörjning. Centerkvinnornas engagemang för landsbygden är en hörnsten i vår politik och i delar delar av världen bor och verkar ännu fler människor på landsbygd än i Sverige och försörjer sig själva på jordbruk. Kvinnor har alltid arbetat inom jordbruk och så ser det ut även i dag, i hela världen. Hållbart jordbruk och produktion är en viktig hållbarhetsfråga. Inom jordbruket är många kvinnor verksamma, därför kan biståndssatsningar på detta gagna särskilt kvinnors företagande och ekonomiska frihet. Kvinnor och män, flickor och pojkar, ska ha samma rätt och möjlighet att påverka sin närmiljö och att få sina röster hörda i globala klimatfrågor. Kvinnor är i större utsträckning än män direkt beroende av naturresurser från skogen och jordbruket, medan männen oftare lönearbetar. När vädret blir torrare och regnen kommer allt mer oregelbundet och oförutsägbart drabbas alla, men kvinnorna drabbas hårdast. Därför spelar det roll hur finansiella medel prioriteras och brukas. Den Gröna Klimatfonden är en global fond som inrättades för att stötta utvecklingsländer i deras arbete för att minska utsläpp och bygga klimatanpassade samhällen. Inom ramen för Gröna Klimatfondens arbete vill Centerkvinnorna verka för att medel ska avsättas för klimatanpassning som gynnar kvinnor, exempelvis genom satsningar på branscher där särskilt kvinnor arbetar. Arbetet mot klimatförändringar är större än Gröna Klimatfonden och på en övergripande nivå vill vi att alla kommande handlingsplaner för Sveriges klimatpolitiska ramverk och framtida handlingsplaner för utrikespolitiken innehåller konkreta åtgärder för en jämställd klimatomställning.

Att Sverige bidrar med såväl kunskap som ekonomiskt bistånd till andra länder är för oss en självklarhet. Vi vet också att det bistånd som riktar sig särskilt till flickor och kvinnor gör stor skillnad. Därför vill Centerkvinnorna se att bistånd särskilt satsas på flickor och kvinnor

4262 samt att biståndet ska fokusera på att ge kvinnor och flickor hjälp till självhjälp. I vårt
4263 jämställdhetspolitiska program återkommer vi på flera områden där vi ser att bistånd
4264 behövs, så som inom SRHR, utbildning och företagande.
4265

4266 **3.9.2 EU ska leda vägen fram till jämställdhet**

4267 Lika väl som Sverige inom FN-samarbetet ska verka för jämställdhet är det viktigt att vi inom
4268 det europeiska samarbetet driver på för en mer jämställd EU-politik. Centerkvinnorna vill att
4269 EU ska leda vägen till en mer jämställd värld. EU måste därför använda de verktyg som finns
4270 för att medlemsländer ska leva upp till Istanbulkonventionen och markera mot
4271 medlemsländer som bryter mot de mänskliga rättigheterna.
4272

4273 Jämställd representation är viktig såväl i Europeiska kommissionen som i
4274 Europaparlamentet. Centerkvinnorna vill att de svenska partierna gemensamt ska verka för
4275 att fler kvinnor ska ta plats. Europaparlamentariker har idag inte möjlighet till ersättare vid
4276 frånvaro oavsett om en föder barn eller blir sjuk. Vid barnafödande får en tre månaders
4277 ledighet, men partierna får ingen ersättare under den perioden. Regeln försvårar för kvinnor
4278 i barnafödande ålder att kandidera till Europaparlamentet och dessutom minskar möjlighet
4279 till jämställt uttag av föräldraförsäkringen. Ett system för ersättare borde gälla för både
4280 parlamentariker och kommissionärer.
4281

4282 Att ha självbestämmande över sin reproduktiva hälsa är centralt för kvinnors sexuella frihet
4283 och hälsa. I en majoritet av EU:s medlemsländer får läkare vägra vård som strider mot det
4284 egna samvetet. Det försvårar kvinnors möjlighet till abort. Centerkvinnorna vill att EU ska
4285 markera mot de länder som inskränker kvinnors rättigheter, till exempel genom sanktioner.
4286 Vi vill även att biståndet till organisationer som arbetar för sexuell och reproduktiv hälsa ska
4287 öka.
4288

4289 EU har genom sitt polisiära samarbete en enorm potential att bekämpa brottslighet. En
4290 sådan fråga är människohandel, där barn och kvinnor utnyttjas både på nationell och
4291 europeisk nivå. Det är hög tid att arbetet mot människohandel kommer högre upp på den
4292 politiska dagordningen.
4293 Centerkvinnorna vill att fler EU-länder ska anamma den svenska sexköpslagen.
4294

4295 **3.9.3 Skyddsgrund: Kvinna**

4296 Det finns flera länder i världen där individer inte får samma möjligheter och rättigheter, på
4297 grund av kön. I vissa länder inskränks kvinnors mänskliga rättigheter, utan att det på något
4298 vis är olagligt, utan tvärtom sanktionerat av styret. Möjligheten att utbilda sig, vistas fritt
4299 eller ha en självständig ekonomi, är kraftigt begränsad. Förutom rent legal diskriminering,
4300 förekommer samhällsstrukturer och normer som inskränker kvinnor och flickors rätt till
4301 självbestämmande och frihet, så som barnäktenskap, tvångsäktenskap och hedersvåld. I
4302 dag är kön grund för asyl, men i bedömningar verkar det skyddsskälet väga lätt.
4303 Kvinnor skickas till exempel tillbaka till Afghanistan, efter att talibanerna återtagit
4304 makten under hösten 2021. Att tvingas leva med grava begränsningar av ens frihet, så
4305 som det innebär att vara kvinna i Afghanistan och i andra länder, ska vara grund för asyl.
4306 Centerkvinnorna vill stärka kön som skyddsgrund för asyl i Sverige.

4307 **Centerkvinnorna ska arbeta för:**

- 4309 - Att alla kommande handlingsplaner för Sveriges klimatpolitiska ramverk och
4310 framtida handlingsplaner för utrikespolitiken innehåller konkreta åtgärder för en
4311 jämställd klimatomställning.

- 4312 - Att EU verkar för en jämställd representation.
4313 - Att EU markerar mot länder som inskränker kvinnors rättigheter, till exempel
4314 genom sanktioner.
4315 - Att EU prioriterar arbetet mot människohandel.
4316 - Att Sverige driver på EU för att införa ett system med ersättare för ledamöterna i
4317 kommissionen och europaparlamentet.
4318 - Att kön som skyddsgrund stärks i asylrätten.
4319